cijena 10d

broj 8

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE

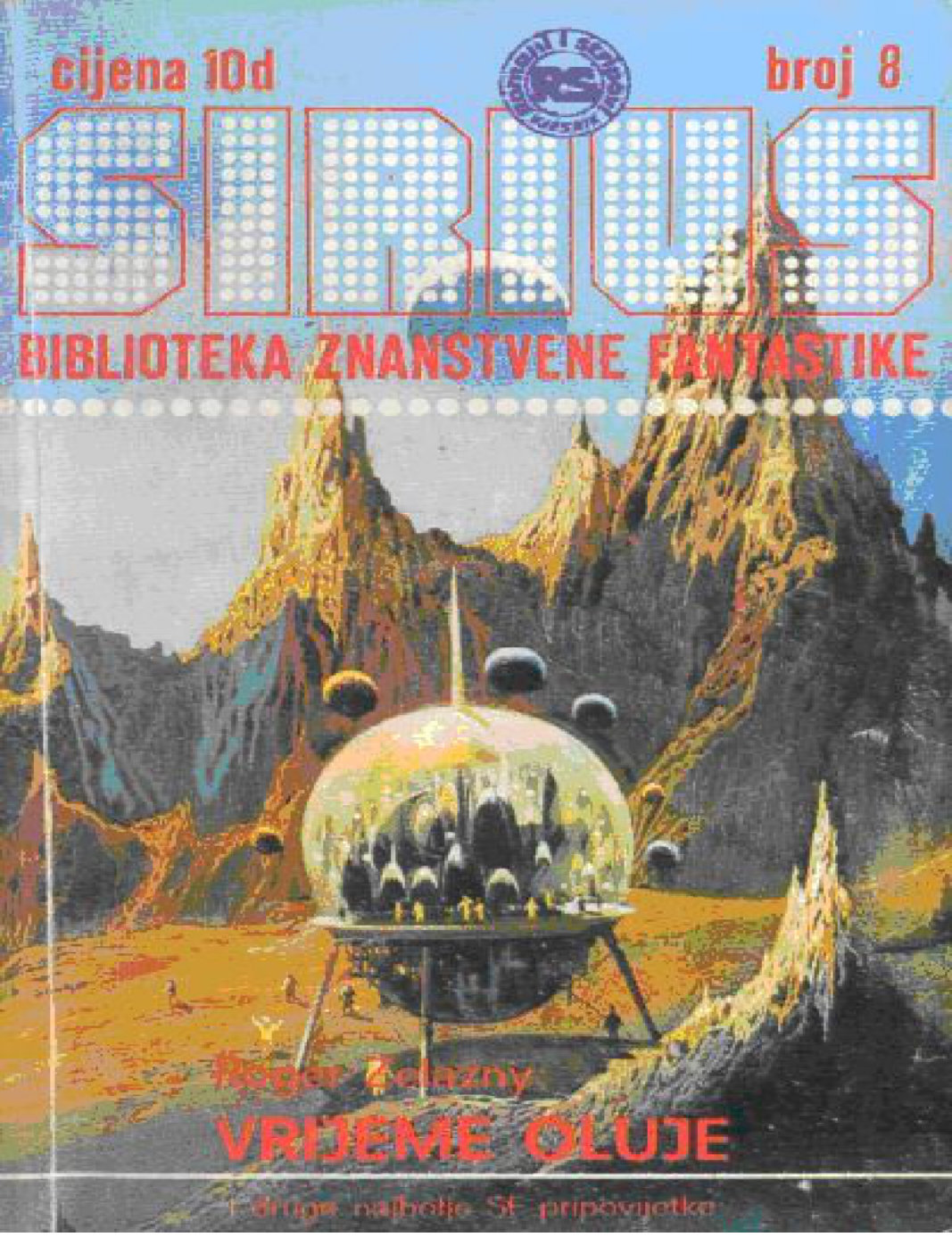

Roger Zelazny

VRIJEME OLUJE

i druge najbolje SF pripovijetke

SADRŽAJ:

Roger Zelazny:
VRIJEME OLUJE

Stjepan Malović:
RAZVRATNI PODSTANAR

Arthur C. Clarke:
SVE VRIJEME SVIJETA

Theodore Sturgeon:
CRNA SOBA

Igor Rosohvatski:
TOR PRVI

Robert Sheckley:
TRGOVINA SVJETOVIMA

F. L. Wallace:
U POTRAZI ZA PRECIMA

T. K. Brown III:
ČOVJEK S PROŠLOŠĆU

SCAN i obrada slika: Sekundica
OCR, ispravka i prelom: MasterYoda

Roger Zelazny: Vrijeme oluje

This Moment of the Storm

Prevela Branka Kopić

Još uvijek na Zemlji, vjerojatno zato što je zagubio svoje bilješke s predavanja, moj stari profa iz filozofije uđe jednog dana u razred i promotri svojih šesnaest žrtava. Zadovoljan, zapita svojim dubokim glasom:

— Što je čovjek?

Točno je znao što radi. Imao je na raspolaganju sat i pol vremena, a od šesnaest žrtava njih jedanaest bili su studenti (devet općeg smjera, a dvojica tehničkog). Jedan koji je bio izabran za rad u medicinskom programu, pokušavao je provesti strogu biološku klasifikaciju. Profesor (sjetio sam se da se zove McNitt) kimne glavom i zapita:

— Je li to sve?

Ostalo mu je još sat i pol vremena.

Saznao sam da je čovjek razumna životinja. Čovjek se smije, on je više od životinje, čovjek promatra sam sebe radeći stvari za koje zna da su besmislene (kako reče student komparativne književnosti), čovjek prenosi kulturu, čovjek je biće koje se potvrđuje, koje voli, koje se koristi oruđima, koje pokapa svoje mrtve. Jednom riječi, čovjek pokušava definirati sam sebe (to je izjavio Paul Schwartz, moj kolega iz sobe, a smatrao sam to prilično dobrom definicijom u jednom trenutku. Zanima me što će biti od Paula).

No za sve te definicije kažem »možda«, ili »djelomično«, ili jednostavno »bez veze«. Još i sad mislim da je moja definicija najbolja, jer sam je imao prilike iskušati na Tierri del Cygnus, Labuđoj Zemlji.

Rekao sam: »Čovjek je zbroj svega što čini, što želi ili ne želi učiniti, što bi želio da jest ili da nije učinio.« Zastao sam i razmišljao o tome nekoliko trenutaka. Vjerojatno je i ta definicija općenita kao i druge, ali u njoj ima mjesta za biologiju, za smijanje, za umiranje i za prenošenje kulture, za ljubav i druge definicije. Čak sam ostavio otvoren prostor i za vjeru. No i ta je definicija prilično ograničena.

Tierra del Cygnus, Labuđa Zemlja — predivno ime.

Predivno mjesto također, ali samo za kratak boravak.

Ondje sam vidio kako definicije čovjeka jedna za drugom polako nestaju, izbrisane s velike ploče. Samo je moja ostala neizbrisana.

Moj je radio svirao dosadnije nego obično. To je sve.

Nekoliko sati nije bilo nikakva znaka koji bi dao naslutiti što se događa.

Mojih sto trideset očiju (elektronskih, dakako, poput lebdećih tv-kamera) promatralo je Betty cijelo jutro toga vedrog, prohladnog proljetnog dana, a sunčeve su zrake obasjavale polja, razlijevale se duž ulica i pročelja kuća, sušile krovove i ispirale pupoljke maslina koje su širile svoje krošnje uz cestu; svjetlo je udaralo u plavetnilo zastave ispred Gradske vijećnice i odražavalo se u narančastoj boji na staklima izloga, poigravajući se u grimiznim i ljubičastim zrakama na ramenima Saint Stephena na daljini od trideset milja, da bi se zatim spuštale sve do nogu, u tisuću boja, svaka u drugom preljevu zelene, žute, narančaste, plave i crvene boje — kao da neki nadnaravni slaboumnik boji kistovima od nekoliko milja.

Jutrom je nebo srebrnasto, u podne tirkizno, a pri zalasku sunca zeleno i crveno, teško i blještavo. Dogodilo se to za srebrne boje, kad sam, ispitujući Betty sa svojih sto trideset očiju, uzalud tražio znak koji bi mi dao naslutiti što će se dogoditi.

Betty je zapravo Beta Stanica, preimenovana u Betty službeno, ukazom Gradskog vijeća. Betty je mjesto odmora, mjesto novih tonova, novih lica, pejzaža, novog vremena i svjetla, kamo se stiže nakon dugog putovanja. Ona nije dom, još je manje odredište; ona je nešto između toga. Kao kad dođete na svjetlo, toplinu i glazbu nakon tame i hladne tišine, kao ŽENA. Stari mediteranski pomorci vjerojatno su to osjetili kad bi ugledali luku na kraju dugotrajne plovidbe: imena luka na Sredozemlju zato su, valjda, i bila sva ženskoga roda. To sam i ja osjetio ugledavši prvi put Betty — Beta Stanicu. Ja sam njezin Hell Cop.

* * *

Kad je šest ili sedam od mojih sto trideset očiju zasvjetlucalo, vidio sam to ponovno. Glazba s radija odjednom je utihnula i u tom sam se trenutku osjećao neugodno. Nazvao sam meteorološku stanicu i snimljeni djevojački glas obavijestio me da se poslije podne i rano predvečer očekuju sezonske kiše. Spustio sam slušalicu i prebacio jedno oko s prednje na stražnju sliku.

Bez oblačka, bez daška vjetra. Samo su jata skakavaca prhnula preko livada prema sjeveru. Isključio sam oko i promatrao kako se promet odvija polako i bez meteža duž dobro raspoređenih ulica. Troje ljudi izlazilo je iz banke, dvoje je ulazilo. Prepoznao sam prvu trojicu i u mislima sam im mahnuo u prolazu. Na pošti je bilo mirno, a uobičajeni metež vladao je u čeličanama, tvornicama plastike i

sintetike, na aerodromu, kozmodromu i na površinama trgovačkih sklopova; vozila su ulazila u garaže i izlazila iz njih gmižući iz šume duginih boja poput tamnih puževa koji iza sebe ostavljaju tragove kotača kao znak svojih putovanja kroz divljinu; okolna su polja bila žuta i smeđa, sa stazama zelene i ljubičaste boje; kuće uglavnom jednostavne, s krovovima u obliku slova A, šiljastim, visoko stršećim uvis, a na svakome veliki gromobran. Sve se prelijavalo u mnogo boja koje su se sabirale u mom vidokrugu i ponovno nestajale kako sam pogledom prelazio i dopunjavao svoju galeriju od sto trideset slika na prostranom zidu na vrhu promatračnice u Gradskoj vijećnici.

Morao sam ugasiti radio. Odlomci glazbe su nešto mnogo gore nego kad uopće ništa ne svira. Prolazeći preko magnetskih linija, moje su oči počele treperiti. Predosjećao sam da će se nešto dogoditi.

Poslao sam u punoj brzini jedno oko prema Saint Stephenu. Bilo je poirebno oko dvadeset minuta da dopre do vrha. Drugo sam poslao visoko uvis, što je značilo možda deset minuta čekanja za snimak istog prizora. Zatim sam stavio u pogon automatsku kružnu kameru i sišao na šalicu kave.

Ušao sam u vanjski ured gradonačelnika, namignuo tajnici Lottie i zagledao se u unutrašnja vrata.

— Je li gradonačelnica unutra?

Lottie se nasmiješila. Bila je prilično jaka, ali dobro građena djevojka. Godine joj nisam mogao odrediti.

— Da — odgovori ona spremivši papire u stol.

— Sama?

Kimnula je, a naušnice su joj se zatresle. Tamne oči i tamna koža; bila bi sasvim zgodna djevojka da je malo redila kosu i upotrebljavala više šminke. No, dobro. ..

Prišao sam vratima i zakucao.

— Tko je? — upitala je gradonačelnica.

— Ja — rekoh otvorivši vrata — Godfrey Justin Holmes. —Želio bih s nekim popiti kavu, pa sam izabrao vas.

Ona se okrene u svom stolcu, maknuvši se od prozora kroz koji je upravo gledala, a njena plavobijela kosa, kratka i razdijeljena po sredini, malo se zatalasala poput snijega kad zapuše vjetar. Ona se nasmije i reče:

— Zauzeta sam. — Oči zelene, usta malena, male oštre oči. Sve mi se svidjelo. — Ali nisam baš tako zaposlena da ne bih mogla popiti kavu s bogom. Skuhat ću instant-kavu.

Dok se ona bavila kavom, naslonio sam se, zapalio cigaretu koju sam našao u njenoj kutiji i primijetio:

— Čini se da će kiša.

— Uh!

— Možda neće. — Govorim tek tako, da bih razgovarao.

— Negdje ipak bjesni nevrijeme, kod Saint Stephena. Uskoro ću saznati.

— Da — reče ona donijevši mi kavu.

— Vaši starci i njihovi bolovi često znaju bolje od svih prognoza. To je potvrđena činjenica.

Smijala se, namrštila i opet nasmijala. Stavio sam šalicu na kraj stola.

— Samo čekajte pa ćete vidjeti. Ako prijeđe preko brda, bit će strašno. Već se čuje grmljavina.

Imala je bijelu bluzu i crnu jaknu. Dobra figura. Moglo bi joj biti četrdesetak godina, no nikako joj nije polazilo za rukom da to sakrije. Pomisao da joj je četrdeset godina nervirala ju je, to znam zasigurno: uvijek mene zadirkuje zbog godina, a one zapravo njoj smetaju.

Meni je oko trideset pet, što znači da sam malo mlađi od nje, no ona je još kao dijete čula kako njezin djed priča o meni, prije nego što sam se posljednji put ponovno vratio. Poravnao sam tu razliku kad je umro u svom uredu prvi gradonačelnik Betty, Beta Wyeth. Istina je ovo: rođen sam na Zemlji prije petsto devedeset i sedam godina, ali sam šezdeset i dvije proveo spavajući za vrijeme svojih dugotrajnih putovanja među zvijezdama. Svima govorim da sam star onako kako izgledam — ali ljudi uvijek, čini mi se, osjećaju da lažem, a osobito žene u srednjim godinama. Katkada me to zbunjuje.

— Eleanor — rekoh — tvoj je rok negdje u studenom. Da li još i sad kaniš pobjeći?

Ona uzme svoje tanke, elegantne naočale i protrlja očne kapke palcem i kažiprstom. Tada gutne malo kave.

— Nisam se još odlučila. Ne znam. ..

— Javi mi kad se odlučiš.

Promatrajući je kako se zagledala u kavu, vidio sam je kao djevojčicu što se ogleda u vodi i čeka da se razbistri kako bi vidjela svoj lik. Zatim se nasmijala.

— Bit će oluje? — zapita me.

— Da, osjećam to u kostima.

— Naredi neka prođe!

— Pokušat ću. No ne vjerujem da ću uspjeti. Javit ću ti. — Popio sam kavu i isprao šalicu. — Hvala na kavi.

Lottie je još uvijek radila i nije digla pogled kada sam prolazio. Kad sam se vratio gore, moje najviše oko nije još bilo dovoljno visoko. Malo sam ga podigao i pogledao u daljinu: pahuljasti su se oblaci skupljali na drugoj strani, iza Saint Stephena. Rubovi brda izgledali su kao napukla kamena linija.

Moje je drugo oko već bilo spremno. Pričekao sam trenutak, a onda mi se otvorio vidik. Siva, vlažna i neprozirna zavjesa zastirala je okolicu.

Nazvao sam Eleanor.

— Padat će kiša — rekoh joj.

— Jesu li potrebne vreće s pijeskom?

— Vjerojatno!

Vratio sam se na promatranje.

Tierra del Cygnus, Labuđa Zemlja. Prekrasno ime. Odnosi se i na planet i na kontinent.

Kako da se opiše taj svijet? Kopno i more. Više mora, a manje kopna. Ogledalo sam uperio prema jugu. Tamo je Cygnus, veliki zaljev koji se nalazi jednim dijelom u tropima a drugim izvan njih.

Oluja se digla nenadano, a to se ovdje na Cygnusu često događa. Obično se ona isto tako brzo stiša, nakon sata grmljavine s neba; ali ima i neugodnih, koje se katkada otegnu dulje od zemaljskih oluja.

Položaj Betty je prilično nezgodan, premda ima i velikih prednosti. Smješteni smo u zaljevu dubokom oko dvadeset milja, a oko tri milje daleko od glavne rijeke Noble: manji dio Betty proteže se na njezine obale. Grad se nalazi na površini od oko sedam milja u duljinu i dvije milje u širinu, prema unutrašnjosti, istočno od rijeke a usporedo s udaljenom morskom obalom. Oko osamdeset posto od sto tisuća stanovnika usredotočeno je u poslovnom središtu udaljenom pet milja od rijeke.

Povoljna nadmorska visina i blizina ekvatora bili su odlučujući da se Beta Stanica izgradi baš na tome mjestu. Povoljna je bila i blizina oceana i velike rijeke. Na kontinentu ima još devet drugih gradova, svi su mlađi i manji, a tri od njih locirani su uz rijeku, do nas. Mi smo budući glavni grad planeta. Pružamo dobro, ravno i lako dostupno stetilište za letače iz meduzvjezdanih letjelica, a imamo velikih prednosti i za budući rast i veze, dođe li do većeg naseljavanja kontinenta. Prvotni razlog za osnivanje Betty bio je Stopover — radionica za popravke, slagalište zaliha i mjesto za odmor i osvježenje do nastavka putovanja na druge napučene svjetove. Cyg je otkriven kasnije od mnogih drugih planeta, a nova mjesta privlače osvajače. No mi smo još primitivni, nama vlada samodovoljnost, potreba da se radi na povećanju broja stanovništva. Kao u devetnaestom stoljeću, kad je to bio ekonomski imperativ.

Zašto Stopover ako putnik prospava većinu vremena medu zvijezdama? Razmislite malo o tome. a kasnije ću vam reći imate li pravo.

* * *

Grmljavina je nadolazila s istoka, a Saint Stephen je izgledao kao balkon pun čudovišta što istežu vratove preko ograde prema pozornici — prema nama. Oblaci su se skupljali, a prve sam gromove čuo već pola sata poslije objeda Umjesto da pošaljem svoje oči, sam sam krenuo prema zidu da promatram. Činilo se kao da veliki sivi zračni

ledenjak kliže nebom. Sjurio se vjetar. Drveće se najednom počelo tresti i savijati.

To je bila prva oluja te sezone. Tirkizna je boja zastrla i samo sunce. Po prozorskim staklima počele su bubnjati kapi kiše, a zatim su se slili pravi mali potoci. Poput kamena, najviši vrhovi Saint Stephena srušili su se uz tisuću iskrica.

Vratio sam se na galeriju smijući se ljudima što su tražili zaklon. Samo ih je nekoliko imalo kišobran i kišne ogrtače. Drugi su trčali kao suludi. Ljudi nikad ne mare za vremensku prognozu; to je po mom mišljenju stalan faktor ljudske psihologije, i to vjerojatno potječe od prastarog plemenskog nevjerovanja šamanu. Ljudi žele da prognoza pogriješi. Ako pogodi, onda je ona nešto iznad njih, a to je mnogo neugodnije nego da se pokisne.

I ja se sjetih da sam zaboravio kišobran i kišnu kabanicu jer je jutro bilo lijepo, a prognoza je mogla pogriješiti...

Uzeo sam još jednu cigaretu i zavalio se u velikom naslonjaču. Nikakva oluja na tom svijetu nije mogla odvratiti moje oči s neba. Pritisnuo sam tipke filtra, sjedio i gledao kako lijeva kiša. Pet sati poslije još je padala. Tmurno. Nadao sam se da će stati, ali se ništa nije promijenilo i kada je Chuck Fuller došao. Chuck mi je bio olakšanje te noći. Sjeo je za moj stol.

— Uranio si. Nisi plaćen za drugi sat.

— Prejaka kiša da bi se moglo raditi nešto drugo. Možeš samo sjediti. Radije sjedim ovdje nego kod kuće.

— Prokišnjava krov? Zakimao je glavom.

— Punica opet dolazi u posjet?

— Jedna od neugodnosti malog svijeta.

Skupio je ruke na leđima iza vrata i nagnuo se u stolici buljeći u prozor. Predosjećao sam da dolazi njegov trenutak.

— Znate li koliko mi je godina? — zapitao je nakon nekog vremena.

— Ne — rekoh iako sam znao.

— Dvadeset i sedam, uskoro ću dvadeset i osam. Znate li gdje sam bio?

— Ne znam.

— Nigdje, eto. Rođen sam i odrastao na ovom svijetu. Tu sam se i oženio i sredio, i nikad ga nisam ostavljao! Nikada to nisam mogao sebi priuštiti kad sam bio mladić, a sad imam obitelj. . .

Sagnuo se, stavio laktove na koljena kao dijete. Chuck bi izgledao kao dijete i da mu je pedeset godina. Plava kosa, prćasti nos. Možda će se on i ponašati kao dijete kad mu bude pedeset. Nikad se ne zna.

Bio je miran neko vrijeme, a tada nastavi:

— Vi ste rođeni na Zemlji. Zemlji! I posjetili ste mnogo drugih svjetova prije nego što sam ja rođen. A svi drugi svjetovi, sve je to

isto! Slike. Imena. . .

Čekao sam, pa kad sam se umorio od čekanja rekoh:

— Kad putujete medu zvijezdama, automatski pokapate prošlost. Svijet koji napuštate bit će pun stranaca ako se ikada vratite, ili karikatura vaših prijatelja, rođaka, čak i vas samih. Nije velika umjetnost biti djed sa šezdeset godina, pradjed sa sedamdeset pet ili osamdeset; ali otići na tristo godina i nakon toga se vratiti i sresti svog pra-pra-pra-pra-pra-pra-pra-praunuka kojemu je pedeset i pet godina, to je već zbunjujuće. To vam kazuje kako ste zapravo sami. Niste samo čovjek bez zemlje ili bez svijeta. Vi ste čovjek bez vremena. Poput sjene među zvjezdama.

Smijao sam se. Morao sam slušati njegove jadikovke svakog mjeseca ili svaka dva mjeseca već godinu i pol. Prije me to nije toliko smetalo, no sada se sve skupilo: kiša i subotnja noć, moji nedavni posjeti knjižnici i njegove žalopojke izbacili su me iz takta.

Zacrvenio se.

— Vi mi se smijete! — On ustane gledajući u pod.

— Ne, ne smijem se. Smijem se sam sebi. Ne bi me smjelo smetati to što si rekao, ali moram priznati da me zasmetalo. To govori i nešto smiješno o meni. Postajem sentimentalan pod stare dane, a to je smiješno.

— Oh! — On mi okrene leđa, odšeta do prozora i zagleda se van. Zatim stisne šake u džepovima, okrene se i pogleda me.

— Zar vi niste sretni? Ozbiljno to pitam! Vi imate novca i nemate uže za vratom. Vi se možete spremiti i otići, ako želite, slijedećim brodom.

— Dakako da sam sretan — odvratih. — Moja je kava bila hladna. Zaboravite to.

Imate pravo, gledajte kako kiši, zar ne? Mjesecima nismo vidjeli kiše. . .

— Štedjela se za današnji dan.

— Idem dolje na šalicu kave i sendvič prije nego što potpišem.

Izašao je zviždeći. On nikada ne ostaje potišten. Raspoloženje kao u djece: sad ovako, sad onako. . .

Možda mu je teško duže zadržati pažnju na jednome mjestu. I on je »Hell Cop«. Kaže se da ta riječ dolazi od imena antikne letjelice — hellcopper. Mi šaljemo svoje oči na njihove istaknute rubove, one mogu lebdjeti ili tutnjati baš kao ti stari strojevi. Mi patroliramo gradom i okolnim mjestima. Poštivanje propisa nije osobita teškoća u Cygnusu. Nikad ne zavirujemo kroz prozore niti šaljemo oči u zgrade bez poziva. Naša je dozvola potvrđena na sudu — ili, ako smo dovoljno brzi, pritisnemo nekoliko dugmeta i ono što želimo snimimo na vrpcu, a možemo na brzinu poslati i žive ili robote, ovisno o tome koji će biti korisniji.

— U Cygu nema mnogo kriminala. Svatko nosi nešto poput pendreka, čak mala djeca. Svatko zna što mu rade susjedi i nema osobito mnogo mjesta kamo bi bjegunac mogao pobjeći. Imamo uglavnom zračni promet s okom za lokalnu divljač; zbog toga svi ti pendreci.

DZSN je naša posljednja funkcija — Društvo za suzbijanje nasilja; radi toga svako od mojih sto trideset očiju ima šest trepavica kalibra 45.

Ima u nas malih panda-pupi bebica, visokih oko metar, što izgledaju kao medvjedi s velikim, četvorouglastim svilenim ušima, krupnim smeđim očima, ružičastim jezikom, dugmetom umjesto nosa, malim repićem i oštrim malim zubima, otrovnijim od zmijinih. Zatim je tu i snapper, koji izgleda jadno kako se i glasa: pernati gmaz sa tri roga na glavi (jednim uz svako oko i jednim koje strši prema gore s vrha nosa), nogama od pola metra, repom od metra i četvrt što strši ravno uvis, ustima punim dugih oštrih zuba.

Hell Copsa ima ne samo nad Cygnom već i na mnogim drugim svjetovima. Već sam radio na nekoliko mjesta: iskusan Hell Cop može uvijek naći posao. To vam je kao da ste službenik na radu kod kuće.

Chuck je izbivao dulje no što sam mislio. Vratio se kad sam bio izvan dužnosti. Izgledao je sretan, pa nisam ništa rekao. Na njegovu je ovratniku bilo malo blijedog ruža, a na usnama smiješak, pa sam mu zaželio sretan sutrašnji dan, pokupio svoje stvari i uputio se prema velikom stroju za pranje. Preteško mi je bilo poći dva bloka pješice do svojih kola.

Nazvao sam kabinu i čekao petnaest minuta. Eleanor je odlučila držati satove i otišla je odmah nakon objeda. Gotovo cijela ekipa bila je slobodna sat ranije zbog nevremena. Zbog toga je i Gradska vijećnica bila puna mračnih ureda i jeke. Čekao sam u trijemu iza glavnih vrata slušajući udaranje kiše i klokotanje bujica vode. Pljuskala je po ulicama i treskala prozorska okna, koja su postajala hladna pri dodiru.

Planirao sam provesti večer u knjižnici, ali sam se predomislio. To je bila večer za dobro jelo, vruću kupelj, moje vlastite knjige i konjak. Vrijeme idealno za spavanje.

Idućeg dana kiša je ujutro popustila. Zatim je opet počeo slab pljusak, koji nije prestajao. Padalo je sve do poslije podne.

Živio sam u tom dijelu grada blizu rijeke. Noble je nabujala, a kiša se slijevala u nju. Bujice su prodirale, voda je nadirala u ulice. Kiša je stvarala velike mlake, a sve je bilo popraćeno bubnjanjem s neba i bljeskanjem munja. Uginuli skakavci padali su po bujicama kao izgorjele rakete. Velika statua Wyetha trudila se da izgleda herojski.

Uputio sam se do knjižnice gurajući svoja kola polako kroz zavjese kiše. Veliki nosači pokućstva na nebu očito nisu imali ni stanku za

kavu. Napokon sam našao mjesto za parkiranje.

Posljednjih sam godina postao neka vrst bibliofila. Ne toliko zbog gladi i žeđi za znanjem. Krepavam za novostima.

Sve se to svodi na moj položaj u velikom društvu. Dopuštam da su neke stvari brže od svjetla kao fazne brzine radio-valova u plazmi iona, ili čestice ionski moduliranih svjetlosnih zraka, ali to su vrlo ograničeni primjeri, bez primjene na putovanja među zvijezdama. Brzina svjetla ne može se prekoračiti u kretanju materije. Može se prilično približiti toj granici, ali to je sve.

Život se može suspendirati, to je lako — može se uključiti i isključiti bez teškoća. Zbog toga ja tako dugo trajem. Ako ne možemo ubrzati brodove, možemo usporiti ljude: pustiti brod da se kreće brzinom svjetla, pola stoljeća ili više ako je potrebno, da prenese putnike na željeni cilj. Zbog toga sam ja tako usamljen: sve su to male smrti koje znače uskrsnuće u drugom prostoru i u drugom vremenu.

Kupite li novine prije ukrcavanja na brod, one će ostati novine i kad stignete do cilja — ali tlamo gdje ste ih kupili one ostaju povijesni dokument. Pošaljete li pismo na Zemlju, dobit će ga unuk vašeg prijatelja s kojim se dopisujete.

Dan je polako promicao.

Vode su tekle po poljima Betty i slijevajući se niz brda ispirale tlo u šumama, plavile podrume i svuda pronalazile put puneći ulice blatom.

Objedovao sam u kafeteriji knižnice, a od djevojke u zelenoj pregači i žutoj haljini, a to je izvrsno pristajalo jedno uz drugo, saznao sam da ekipe s vrećama pijeska marljivo rade i da je na istočnoj strani gradskog trga promet zaustavljen.

Nakon objeda obukao sam kabanicu i obuo čizme te se uputio u tom smjeru. Zid od vreća s pijeskom već je bio postavljen visoko preko glavne ulice, ali je voda počela prodirati preko rubova. Pogledao sam prema statui Wyetha.

Pretpostavljam da sam bio jedini koji se zbilja sjećao tog čovjeka. On je želio postati otac te velike zemlje. Meni je nedostajalo još tri mjeseca u uredu pa da ispunim rok od dvije godine. Smrtovnica žrtve navodila je kao uzrok smrti srčani udar, nije se spominjao komad olova koji je pomogao da se stvari ubrzaju. Svi koji su bili prisutni više nisu živi: srditi muž, zaplašena žena, isljednik. Svi osim mene. Ja neću nikome ništa reći, jer Wyeth je sada heroj, a heroji su nam sad potrebni. On je vrlo mnogo učinio za vrijeme poplave, pa zato i treba da ga se sjećamo.

Namignuo sam svom starom šefu, a kiša mu se slijevala s nosa u mlaku do moje noge.

Vratio sam se u knjižnicu praćen grmljavinom i bljeskom munja, uz psovke radnika koji su počeli oslobađati drugu ulicu. Iznad glave

prošlo je jedno oko. Mahnuo sam.

Najednom se nebo otvorilo i činilo mi se da stojim pod vodopadom. Došao sam do zida, ali sam ga promašio i pokušao se uhvatiti da ne padnem. Pronašao sam vrata i tamo se šćućurio. Deset minuta grmljavine i sijevanja. Kad je prošla sljepoća i gluhoća, a kiša se malo smirila, vidio sam da je ulica bila poput rijeke. Nosila je sa sobom smeće, novine, šešire, štapove i blato izlijevajući se kraj mog zaklona. Činilo se da mi je došla do ruba čizama, tako da sam morao sačekati da oteče. Ali nije otišla, Nadirala je ravno k meni. Pokušao sam trčati, ali u čizmama je najbolje polako gacati. Bile su pune vode već nakon tri koraka. To mi je pokvarilo poslijepodne. Kako da se usredotočim na bilo što s mokrim nogama? Uputio sam se kući. Činilo mi se kao da je večer, a ne poslijepodne kad sam se zaustavio u svojoj vlažnoj, ali ipak nepoplavljenoj garaži.

Bila je mrkla noć kad sam vozio alejom na putu prema svom stanu. Već nekoliko dana nisam vidio sunce. Smiješno je koliko ono može nedostajati ako ga nema za vrijeme odmora. Nebo je izgledalo kao crna kupola, a visoki zidovi od opeke bili su čišći nego ikada.

Stao sam uz lijevi zid kako bih izbjegao kiši. Vozeći uz rijeku, opazio sam da se voda približila vrhu oznaka vodostaja na nasipu. Noble je bila poput velike, pokvarene kobasice kojoj samo što nije popucala koža. Bljesak munje osvijetlio mi je cijelu aleju, te sam usporio kako bih izbjegao lokve.

Vozio sam dalje misleći na suhe čarape i martini. Skrenuo sam nadesno, i tada ga ugledao Polovica njegova tijela bila je podignuta iznad pločnika pod kutom od četrdeset pet stupnjeva, glava s prometnim znakom »Stop« bila je više od metra iznad zemlje. Kotrljao se prema meni na blijedim, malim nogama, s pogledom smrti uperenim u mene.

Kad sam prije dvije godine doputovao na ovaj planet gdje svi ljudi nose oružje, dao sam načiniti batinu, kombinaciju svog iskustva sa sveučilišta i batine za stoku. Više od osamsto volti maksimalno, ako se dotakne vrh i ako se ručka dobro stisne. . . Sad mi je ruka išla gore-dolje, a prstima sam stiskao batinu. Zbog njega, jedne od onih stvari koje katkada izlaze iz rijeke. Osvrnuo sam se nekoliko puta, zatim sam opet ukopčao batinu na maksimum i držao je tako dok nisam ušao u stan. Zaključao sam za sobom vrata i upalio sva svjetla. Tek tada sam dospio zadrhtati. Nakon nekog vremena presvukao sam čarape i pripremio piće.

U subotu je cijela istočna strana bila pokrivena vrećama pijeska. Na nekim su mjestima one samo stvarale vodopade na bujici, na drugim su je ipak zadržale.

Do tada je kao neposredna posljedica kiše bilo šest smrtnih slučajeva. Bilo je i požara od udara groma, nesreća, bolesti, prehlada.

Štete su bivale sve veće.

Svi su bili umorni, gnjevni, jadni, mokri. Uključujući mene. No subota je ostala subota. Pošao sam na posao. Radio sam u Eleanorinom uredu zajedno s njom. Na stolu smo raširili veliku mapu, a šest pokretnih ekrana bilo je poredano na zidu. Šest je očiju obilazilo isto toliko kritičnih točaka i držalo nas u toku akcija što su se poduzimale.

Nekoliko novih telefona i veliki radio stajali su na stolu. Pet prepunih pepeljara i lonac za kavu cerekali su se cinički na ljudske aktivnosti.

Noble je već dosegla najvišu oznaku vodostaja. Mi nismo bili izolirano središte oluje. Nikako. Uzduž rijeke Butler bio je oštećen Township. Swans Nest bio joj je izložen na milost i nemilost, Laurie je bila pod rijekom, a divljina se tresla nošena bujicama

Premda smo bili u neprestanoj vezi, tog smo jutra tri puta otišli na teren: jednom kad je popustio most na rijeci Lancei survao se, drugi put kada je groblje Wildwood, iako na brežuljku, bilo poplavljeno, grobovi su se otvarali, a valovi su nosili lijesove; treći put kad su se srušile tri kuće pune ljudi. Malo Eleanorino vozilo nošeno vjetrom krčilo je put prema tim područjima; upravljao sam samo uz pomoć instrumenata. Evakuirani mještani tražili su utočište na sve strane. Tog sam jutra tri puta pokisao i dva puta se presvukao.

Sve se smirilo poslije podne. I kiša. Samo se oblaci još nisu bili razišli. Nasipi su bili pojačani, evakuirani ljudi nahranjeni i suhi. Četiri od šest očiju vratilo se svojim patrolama, jer četiri kritične točke više nisu bile kritične.

Stanovnici potopljene šume bili su također u pokretu. Sedam snappera i panda bilo je pogođeno toga dana, kao i nekoliko bića koja su isplivala iz rijeke Noble — da ne spominjem puževe i štakore. U sedam uvečer činilo se da smo dostigli pat-poziciju. Eleanor i ja popeli smo se u njezino vozilo i krenuli uvis.

Dizali smo se. Noć je bila oko nas. Eleanorino lice na svjetlu ploče s instrumentima izgledalo je zabrinuto. Podigla je ruke na sljepoočice. Kad sam je ponovo pogledao, na ustima joj se pojavio blagi smiješak, a oči su joj sjajile. Pramen kose padao joj je na čelo.

— Kamo me vodite? — zapitala je.

— Visoko gore, iznad oluje.

— Zašto?

— Već danima nismo vidjeli čisto neebo.

— Zaista — složila se ona i nagnula se da zapali cigaretu. Jedan čuperak kose joj se podigao. Htio sam ga uhvatiti i poravnati, ali nisam to učinio.

Uronili smo u more oblaka. Nebo je bilo tamno, bez mjesečine. Zvijezde su sjale poput razbijenih dijamanata. Zaokrenuo sam vozilo i

pripalio cigaretu.

— Vi ste stariji od mene — reče ona naposljetku. — Zbilja. Znate li to?

— Zapitali ste me hoću li opet u ured. Odgovaram i ja: neću. Planiram odmor. Želim se smiriti.

— S nekim specijalno?

— Da, s nekim vrlo specijalno, Juss — reče ona, nasmija mi se, a ja je na to poljubih. Ne zadugo, jer joj je pepeo gotovo pao sa cigarete za moj vrat.

Tako smo plovili nad nevidljivim gradom, nebom bez mjeseca.

* * *

Spomenuo sam da ću pričati o Stopoveru. Ako krenete na udaljenost od sto četrdeset svjetlosnih godina, i ako je potrebno možda sto četrdeset pet stvarnih godina da obavite to putovanje, zašto bi trebalo stati i pružiti noge?

Dobro, prije svega gotovo nitko ne spava za cijelog putovanja. Mnogobrojni uređaji zahtijevaju da se njima neprestano upravlja, no nitko ne sjedi stoljeće i pol promatrajući ih. Tako svatko dolazi na red jednom ili dvaput, pa i putnici. Njima je propisano što da rade, koga moraju probuditi. Nakon nekoliko okretaja na kabini broda s razdobljima hladnog sna, čovjek postaje klaustrofobičan i nekako potišten. A kada dođe Stopover, obnavlja mentalnu ravnotežu i izblijedjeli duh.

Stoga je Stopover postao tradicionalni praznik u mnogim svjetovima, s karakterističnim festivalima i proslavama, paradama i svjetskim intervjuima na televiziji i konferencijama za novinare, u većim gradovima. Jedna prilično neuspješna mlada starleta, Marliyn Austin, išla je na podugačko putovanje, ostala nekoliko mjeseci i vratila se prvim brodom. Pošto je nastupila nekoliko puta pjevajući o međuzvjezdanoj kulturi i blistajući svojim bijelim zubima, ona je pokupila ugovor i trećeg muža. Eto, i to pokazuje prednosti Stopovera.

* * *

Stali smo na vrhu Helixa, najvećega masiva na Betty, gdje Eleanor ima vikendicu sa dva balkona s pogledom na daleku Noble i na svjetla Posh Valleyja, otmjene četvrti mjesta Betty.

Eleanor je spremila odrezak s prženim krumpirom i kuhanom rižom — sve što volim. Bio sam sretan i ostao sam do ponoći smišljajući planove za našu budućnost. Zatim sam se vratio na gradski trg, gdje sam parkirao.

Smatrao sam potrebnim da vidim kako se stvari razvijaju. Ušao sam u predvorje Centra, lupkao nogama, iščistio vodu, objesio ogrtač i krenuo praznim hodnikom do dizala.

Dizalo je bilo pretiho. Pretpostavlja se da dizala buče, zar ne? Ona ne bi smjela voziti tiho. Vrata se ne bi smjela nečujno otvarali i

zatvarati. Tako sam nezamijećen dospio u zagonetan kut na putu u Centar. Ugledao sam pozu s kojom bi i Rodin bio zadovoljan. Sve što mogu reći jest da sam uradio dobro što sam u tom trenutku stao.

Chuck Fuller i Lottie, Eleanorina tajnica, vježbali su umjetno disanje metodom usta na usta i tehniku uzajamnog grijanja na kauču u udubljenju uz velika vrata.

Chuckova su leda bila okrenuta prema meni. Lottie me, smiješeći se, ugledala preko njegovih ramena; oči su joj se raširile i odgurnula ga je od sebe. Chuck je brzo okrenuo glavu.

— Juss. . . — reče. Kimnuo sam.

— Samo prolazim. Htio sam vas pozdraviti i pogledati oči.

— Oh, sve je u najboljem redu — reče on zakoraknuvši natrag u hodnik. — Ja sam na odmoru. Lottie je na noćnoj dužnosti pa je skoknula ovamo da vidi ima li kakvih izvještaja za prijepis. Primila je nečitak tekst pa smo došli ovamo gdje je kauč...

— Pa, ona izgleda malo bolježljivo — odgovorio sam. — U ormariću imate mirišljivih soli i aspirina.

Ušao sam u Centar osjećajući se prilično zbunjen. Chuck je nakon nekoliko minuta došao za mnom. Gledao sam ekrane kad mi je prišao. Činilo se da je sve u redu, premda je kiša još vlažila svih sto trideset panorama Betty.

— Uh, Juss — reče on — nisam znao da ćeš doći. ..

— Očito.

— Nećeš pričati o tome?

— Ne, neću.

— Nećeš to spomenuti Cynthiji?

— Tvoja privatna djelatnost je tvoja stvar. Kao prijatelj ti savjetujem da je obavljaš u svoje slobodno vrijeme na pogodnijem mjestu. Ali to mi već nestaje iz sjećanja. Uvjeren sam da ću sve zaboraviti za minutu.

— Hvala, Juss —reče on.

Kimnuo sam.

— Što kaže Meteorološka centrala za ove dane? — upitao sam dižući telefon.

Odmahnuo je glavom, a ja sam slušao.

— Loše — rekoh kad sam spustio slušalicu. — Bit će još kiše.

— K vragu! — izusti on i pripali cigaretu. Ruke su mu podrhtavale.

— Ovo će me vrijeme upropastiti.

— Mene također. Sad odlazim, jer želim doći kući prije nevremena.

Sišao sam dizalom, dohvatio ogrtač i otišao. Nigdje nisam vidio Lottie, no ona je vjerojatno bila negdje u blizini čekajući me.

Na pola puta do kola kiša se opet spustila. Nebo se otvorilo, munje su sijevale, a oblaci su zastrli grad poput dugonoge nemani, sijevajući svijetlim rukama koje su za sobom ostavljale tragove vatre. Hodajući

alejom, mogao sam čuti udaljenu tutnjavu, a uporno sijevanje punilo je prostor između zgrada.

U stanu sam opet slušao grmljavinu i kišu i promatrao apokalipsu u daljini.

Delirij grada pod olujom.

Zgrade na drugoj strani ulice su potpuno osvijetljene munjama. Svjetiljke su bile pogašene u mom stanu, pa sam mogao bolje procijeniti što se događa. Sve su sjene izgledale nevjerojatno tamne i plave, dižući se po stubištima, hodnicima, prozorskim oknima, balkonima, a sve što je bilo osvijetljeno činilo se kao da gori nekim unutrašnjim svjetlom. Gore, nad glavom, sjene su plesale poput mišica, a jedno oko s plavim znakom kretalo se povrh pokrajnih zgrada. Vatre su pulsirale, a oblaci plamtjeli; grmljavina je ključala, a bijela se kiša u potocima slijevala po cestama. Onda se iza ugla pojavio snapper, urlajući, sav mokar, s licem demona i tutnjavom, tako da sam mislio da je to tutnjava groma. Trčao je nevjerojatnom brzinom po pločniku. Oko ga je pratilo. Nestao je iza ugla u drugu ulicu. U trenu mi se nametnulo pitanje na što me ta slika podsjeća. El Greco? Blake? Ne: Boseh! Bez sumnje, Bosch: njegova noćna vizija ulica pakla. On bi jedini vjerno prikazao taj trenutak oluje.

Promatrao sam sve dok oblaci nisu ponovno podvukli svoje duge noge i visili poput gorućega kukca koji nakon toga umire kao gusjenica u pepelu. Najednom se smračilo. I dalje je padala kiša.

Nedjelja je bila dan kaosa. Svijeće su gorjele, ljudi su se gurali, životinje trčale ulicama, kuće bile srušene do temelja i voda ih je nosila kao papirnate čamce. Na nas se sručio veliki vjetar, a nakon toga ludilo. Nisam mogao voziti do Gradske vijećnice, pa je Eleanor poslala svoju letjelicu po mene.

Podrum je bio pun vode, a prizemlje kao Neptunova čekaonica. Sve oznake vodostaja bile su preplavljene. Bili smo u središtu najteže oluje u povijesti Betty.

Operacije su bile premještene na treći kat. Nije bilo načina da se nevolje zaustave. Sve se sad svelo na nastojanje da se ispliva i da se nevolje olakšaju što je više moguće. Sjeo sam ispred galerije i promatrao. Poplavilo je trgove i ulice, posvuda jezera i rijeke. Činilo se kao da se oceani slijevaju na nas, djelomice i stoga što je vjetar dolazio iz zaljeva. Počelo je oko podneva i prestalo nakon nekoliko sati. Grad je ostao razbijen i krvareći. Wyeth je ležao na svom brončanom boku, motka za zastavu slomljena. Nije bilo zgrade bez razbijenih prozora i bez vode. Iznenada se prekidala struja, a jedno je moje oko pokazivalo kako tri pande razdiru mrtvo dijete. Psujući, ubio sam ih kroz kišu i na daljinu. Eleanor je plakala uz mene. Poslije smo dobili izvještaj da se trudna žena nalazi na sektoru Caesar na vrhu brda. Pokušavali smo se probiti dolje letjelicom, ali vjetar... Vidio sam

zgrade kako gore, i trupla ljudi i životinja. Vidio sam napola izgorjela kola i porušene domove. Vidio sam vodopade tamo gdje ih prije nije bilo. Tog sam dana više puta pucao u zvijeri iz šume. Nadam se da više nikada neću vidjeti filmove koje sam snimio toga dana.

Kad je počela ta jeziva nedjeljna noć a kiše nisu prestale, spoznao sam po treći put u životu značenje nesreće.

Eleanor i ja bili smo u Centru. Svjetla je nestalo osmi put. Ostatak ekipe nalazio se na trećem katu. Sjedili smo u mraku, nepomično, a nismo mogli ništa učiniti da bismo zaustavili kaos. Čak ga nismo mogli ni promatrati bez svjetla. Razgovarali smo.

Je li to potrajalo pet minuta ili jedan sat, zaista ne znam. Sjećam se da sam joj pričao o djevojci pokopanoj na jednom drugom svijetu, djevojci smrt koje me natjerala da pobjegnem. Dva izgleda u dva svijeta — dva užasa, dva bijega. Ali sto godina putovanja ne donosi stoljeće zaborava. Kazna vremena je sjećanje, pamćenje, i premda na neko vrijeme zatvorite oči i ispraznite uši, kad se probudite, vaša je prošlost i dalje s vama. Najgora stvar koju možete tada učiniti jest da posjetite bezimeni grob svoje žene u izmijenjenoj zemlji, da se vratile kao stranac na mjesto koje vam je bilo dom. Tada ste sami. Sami sa sobom. Potpuno sami. Prvi put sam u svom životu tada shvatio značenje nesreće. Čitao sam, radio, pio, ali sam drugo jutro uvijek bio sam samcat.

Kad je najgora žalost prošla, obuzeo me drugi osjećaj, zaista strašan: za svaku osobu mora postojati neko najbolje vrijeme i mjesto. Gdje bih u svemiru i kada najbolje mogao proživjeti ostatak svojih dana? Živjeti najvećim potencijalom? Možda me bolje vrijeme čekalo na nekom još neotkrivenom svijetu, u nekom još neregistriranom trenutku? Kako bih mogao saznati da moje Zlatno doba ne leži u nekom drugom svijetu? To je bila moja druga nesreća. Nisam znao odgovor dok nisam došao u Labudu Zemlju, dok nisam sreo Eleanor. A tada su došle kiše.

Kad se vratilo svjetlo, sjedili smo i pušili. Pričala mi je o svome mužu, koji je umro kao što umiru najhrabriji, ne znajući zašto, zbog refleksa. Refleksa koji ga je natjerao da se uhvati ukoštac sa stvorenjima što su izgledala poput vukova i napala istraživače s kojima je bio u šumi na podnožju Saint Steohena. Ubijao ih je nožem, da bi ga preostale zvijeri razderale dok su njegovi drugovi pobjegli u kamp, gdje su se spasili. To je bit hrabrosti: nepromišljeni trenutak predodređen zbrojem svega što ste ikada učinili, željeli učiniti ili željeli da ste učinili.

Promatrali smo galeriju ekrana na zidu. Čovjek da je razumna životinja? Onaj, na ekranu, ne služi se alatima i ne pokapa svoje mrtvace. A onaj koji trči u zapaljenu kuću po svoju omiljelu lulu i kutiju duhana?

Biće koje voli?

To je jedina definicija kojoj ne bih mogao proturječiti. Vidio sam majku kako drži svoju kćer na ramenima dok joj je voda derala oko nogu, a mala je djevojčica dizala svoju lutku na ramenima na isti način. Nije li to ljubav? Ja znam da me to natjeralo da ostavim svoje mjesto, da trčim, natjeralo me da se ukrcam u letjelicu i da se probijam kroz oluju do tog mjesta.

Nisam tamo dospio na vrijeme.

Nikada neću smetnuti s uma da je dospio netko drugi. Johnny Kemas je dižući se zasvijetlio svjetlima iznad mene i javio radiom: »Sve je u redu. Oni su O.K. Ćak i lutka.«

— Dobro — rekao sam i vratio se. Kad sam spustio brod, prema meni se uputila neka spodoba. Chuck. Zakoračio sam, a u njegovim se rukama pojavila puška.

— Ne bih te želio ubiti, Juss — počeo je — ali ću te raniti, Okreni se prema zidu. Ja ću uzeti letjelicu.

— Jesi li lud? — zapitao sam ga.

— Znam što radim. Potreban mi je, Juss.

— Dobro, ako ti je potreban, izvoli. Ne moraš prijetiti puškom. Uzmi je.

— I meni i Lottie je potrebna. Okreni se! — Okrenuo sam se prema zidu. — Mi odlazimo, zajedno, sada, ovog trena.

— Ti si lud! To nije vrijeme. . .

— Dođi, Lottie — pozvao ju je i ona je brzo dotrčala. Čuo sam kako se vrata letjelice otvaraju.

Chuck, potreban si nam sada — rekao sam. — Tu stvar možeš mirno riješiti za tjedan, za mjesec dana, kad se opet uvede red. Postoji i razvod, zar ne znaš? Okrenuo sam se. Spremio je veliku putnu torbu i objesio je preko lijevog ramena.

— Okreni se! Ne želim te ubiti.

— Dobro, okrenut ću se. Što misliš kako ćeš daleko stići?

— Dovoljno daleko. Dovoljno daleko da nas nitko ne može naći, a kada dođe vrijeme, mi ćemo napustiti ovaj planet.

— Ne — odvratio sam. — Mislim da nećeš, jer te poznajem

— Vidjet ćemo. — Glas mu se već udaljavao.

Čuo sam tri brza koraka i škripanje vrata. Okrenuo sam se na vrijeme da bih mogao vidjeti kako se letjelica diže s balkona. Pridružio sam se Eleanori u tornju. Cijelu smo noć čekali, ispražnjeni. No jutro je ipak stiglo. Sjedili smo i gledali svjetla kroz kišu. Toliko se stvari dogodilo prošli tjedan da smo bili nespremni za dolazak jutra A jutro je donijelo kraj kiši. Dobar je vjetar došao sa sjevera boreći se s oblacima. Iznenada se pojavila pruga kobalta. Nebo. Oblaci su se potresli i jarko se svjetlo prosulo po tamnom krajoliku.

Čuo sam klicanje a i sam sam zavikao kad se pojavilo sunce.

Dobro, toplo, drago sunce poljubilo je oba obraza Saint Stephena. Pred svakim je prozorom bila gomila. Jednoj sam se pridružio i gledao kojih desetak minuta.

Kad se probudite iz mjesečarenja, ne opažate nered u sobi. To je jedan od načina da se ustanovi je li nešto bilo samo loš san ili nije, jeste li ili niste uistinu budni.

Šetali smo mokrim ulicama. Blata je bilo po podrumima, strojevima, dnevnim sobama, ormarima za odjeću. Bilo ga je po zgradama, kolima, ljudima i granama drveća. Kukci su u jatima poletjeli u zrak kad smo se približavali i lebdjeli su kao zmajevi, a zatim se vratili do pokvarene hrane u skladištima. I oni su imali svoj žetveni dan. Mnoge smo stvari vidjeli napola zatrpane u mulj na ulicama. Mrtvi još nisu bili izbrojeni. Voda je otjecala puna mulja, smrad se širio gradom. Pročelja kuća bila su razbijena, posvuda staklo, mostovi porušeni, rupe na ulicama... Veliko jutro nakon pijanke bogova. Mnogo smrtnika uvijek mora raščišćavati njihove ostatke ili biti pokopano ispod.

Oko podneva Eleanor više nije mogla stajati od umora. Poveo sam je kući. Pustio sam je da izađe na početku aleje, i ona se uputila prema mom stanu dok sam ja parkirao kola. Zašto je nisam ostavio uza se? Ne znam. Možda zbog toga što mi se zbog jutarnjeg sunca svijet činio spokojnim. Možda zato što sam bio zaljubljen, a mrak je prošao i duh noći nestao.

Parkirao sam kola i uputio se alejom. Na pola puta prije ugla čuo sam njezin krik. Potrčao sam. Čovjek je imao vreću, ali ne onakvu kao Chuck kad je odlazio. Vreća je ležala u mlaki u kojoj je on stajao. Kopao je po Eleanorinoj torbici. Ona je ležala na zemlji, nepomično, krvave glave.

Prokleo sam ga i potrčao prema njemu. Okrenuo se, ispustio torbicu i trgnuo se da dohvati pušku. Bili smo udaljeni jedan od drugoga desetak metara. Bacio sam palicu na njega.

Potegao je pušku, naciljao u mene. Palica je pala u mlaku pokraj njega...

Eleanor je disala. Prenio sam je u stan i pozvao liječnika. Čekao sam i čekao.

Živjela je još dvadeset sati, a onda je umrla. Došla je k svijesti dvaput prije operacije i više nikada. Ništa nije rekla. Jednom mi se nasmiješila i opet zaspala.

Ne znam.

Ništa ne znam, doista!

Opet sam postao gradonačelnik Betty, do studenog, kako bih nadgledao obnavljanje zgrada. Radio sam. izgubio glavu radeći. Ostavio sam Betty svijetlu i blješteću, kako sam je našao.

Rekao sam da se više nikada neću vratiti, ali tko zna. Za nekoliko godina, kad prođe još nešto povijesti, mogao bih opet posjetiti Betty punu stranaca, ako zbog ničega drugog a ono da stavim vijenac na podnožje jednog spomenika. Tko zna, možda će do tada cijeli kontinent bučiti, i tutnjati, i brujati od automatizacije, ispunjen ljudima od obale do obale.

Mahnuo sam good bye i popeo se na brod. Odmah sam pošao na spavanje hladnim snom.

Godine su prošle, pretpostavljam. Više ih zaista i ne brojim. Ali često mislim na ovo: možda se negdje nalazi Zlatno mjesto, specijalno vrijeme. Ne znam grije i kada. Tko zna? Gdje su sve jučerašnje kiše?

U neznanom gradu? Ili možda u meni?

Stjepan Malović: ***Razvratni podstanar***

Ian je uzdahnuo pun zadovoljstva. Život je tako lijep — pomislio je koračajući šetalištem uz morsku obalu. Valovi Sredozemnog mora zapljuskivali su obalu a krvavo crveno sunce zalazilo je na pučini. »Baš kao na jeftinim kičastim razglednicama« razmišljao je Ian tražeći usput neki zgodan restorančić. Noć je bila pred njim. I to noć koja je mnogo obećavala.

Jutros je tek doputovao u San Remo na neki međunarodni simpozij o zaštiti čovjekove okoline. Ian je bio mladi pravnik, pristala izgleda, u naponu snage kojem je simpozij dobro došao kao neka vrsta plaćenog odmora. Svi su izgledi obećavali zabavu. Ostali učesnici simpozija, skupljeni zbrda-zdola iz niza evropskih zemalja, bili su ili čangrizavi starci ili pak prezaposleni znanstvenici i političari, koji čak ni ovdje nisu prestajali raditi. Iana nisu morile takve brige. Trenutačno mu je bilo najvažnije pronaći mjesto gdje se mladi zabavljaju.

Sreća mu se, čini se, nasmiješila. Ugledao je blještavu reklamu jednog »ristorante-bara« i krenuo prema njemu kada mu je glavom sijevnula oštra, iznenadna bol. Kao da mu je netko zaparao mozak. Zaurlao je ne mogavši više izdržati, objema se rukama uhvatio za glavu i počeo teturati po šetalištu. Turisti su ga začuđeno gledali dok je glavinjao među njima. Neka postarija strankinja zaprepašteno je uzviknula kada se lan, još uvijek zapomažući, srušio pred njom previjajući se od bolova. Začas se skupila gomila radoznalaea, a neki prisebni orolaznik pozvao je telefonom hitnu pomoć.

Ian se osvijestio u bolničkoj sobi. Osjećao se malo umorno, ali sasvim dobro. Medicinska sestra koja se motala oko kreveta drugih pacijenata primijetila je da se osvijestio, prišla mu i upitala ga kako je.

— Nije loše — odgovorio je Ian prisilivši se na osmijeh. — Ne znam što mi se dogodilo. Sestro, znate li vi?

— Pozvat ću liječnika, koji će vam sve objasniti — odgovorila je sestra. Liječniku nisu bile potrebne ni dvije minute da stigne do Iana. Ušao je kroz vrata široko se osmjehujući, kao da je samo njegov smiješak dovoljan za ozdravljenje.

— Onda, moj mladiću, jeste li se odmorili? — veselim glasom upitao je Iana, kojem se smrklo pred očima.

— Doktore, što se dogodilo sa mnom? Od čega je nastala ona neizdržljiva bol?

— Moj mladiću, nije vama baš ništa. Pregledali smo vas temeljito i jedino što smo utvrdili je da imate izvrsno zdravlje. Možda ste bili malo premoreni ili ste nešto ružno doživjeli. Što se nas tiče, možete iz

bolnice odmah ukoliko želite.

— Znači, ništa fiziološko? — zabrinuto će Ian.

— Apsolutno točno. Za onu iznenadnu bol nema fiziološkog objašnjenja — odvratio je liječnik neprestano se smiješeći.

— U redu, doktore, onda ću se vratiti u hotel. Moram li doći na kontrolu?

— Ne, osim ako ne osjetite ponovo bol.

* * *

Ian se brzo spremio za odlazak iz bolnice. Planovi o ugodno provedenoj večeri pali su u vodu, no još više ga je brinulo kako je došlo do tako neugodne boli. Ali, bio je preumoran za bilo kakvo mozganje pa je žurno otišao do hotela, izvalio se na krevet i zaspao.

Slijedeća dva dana Ian je proveo na simpoziju prateći predavanja. Dobro se osjećao, samo je bio zle volje. Nikako nije mogao objasniti uzrok one iznenadne boli. Što je više razmišljao, to je bio zbunjeniji. O tome je razmišljao i za izlaganja finskog biologa koji je žučno zagovarao potrebu zaštite rijeka od zagađivanja, kad je odjednom začuo tihi glas koji ga je pozvao po imenu.

Okrenuo se, ali svi su pažljivo pratili izlaganje Finca. Pogledao je još jednom oko sebe, kada je ponovo začuo tiho: »Ian, Ian«. Ustvari, bolje bi bilo reći da je poziv osjetio, a nezačuo. Još jednom se osvrnuo, ali nitko uokolo nije reagirao. Svi su zadubljeno pratili predavanje.

— Nisam ni lud ni pijan, nadam se — promrmljao je Ian već pomalo bijesno, kad opet osjeti poziv.

»Ian, daj se umiri i pokušaj se koncentrirati. Ne zove te nitko iz dvorane. Zapravo, nitko i ne zove uopće. Ja komuniciram izravno s tvojim mozgom«.

Ian obriše oznojeno čelo. Ponovo se okrene i opet bez odziva. Očito je da se nitko ne šali na njegov račun. Zavalio se dublje u stolac i zatvorio oči.

»Tako Ian, tako. Ovo je već mnogo bolje. Ostani ovako miran i sabran, pa ću ti sve lijepo, polako objasniti. Imamo nas dvoje mnogo vremena i mnogo zajedničkog«, nacerio se »glas«.

Ian je pritisnuo obje ruke na uši čvrsto ih začepivši.

E, to je još bolje Ian. Tako ćemo barem moći na miru komunicirati, bez ikakvih akustičkih efekata. Ja sam... no nazovi me Misao, budući da ćemo saobraćati mislima. Pažljivo me slušaj. Vjerujem da se još sjećaš kako te je glava iznenada zaboljela prije dva dana?«

Ian pomisli: »Kako se ne bih sjećao te grozote?«

»Baš fino. To sam bio ja«.

Ian se ljutilo trgne. »S kim li ja to govorim? Zacijelo su to halucinacije. A ona bol je svemu uzrok. Kad se samo sjetim blesavog liječnika koji je rekao da mi nije ništa...«

»Ian, pa i nije ti ništa. To sam se samo ja javio.«

— Dosta je tih prokletih gluposti! — glasno je uzviknuo Ian skočivši sa stolca. U dvorani nastade tajac. Finac je začuđeno prekinuo predavanje, a oko lana se začuo žamor zgražanja. Predsjedavajući kašljucajući lupi čekićem po stolu i reče:

— Molim mir u dvorani. Diskusija je predviđena, ali poslije predavanja.

Finac je ljutito nastavio:

— Neka mlađi kolege obuzdaju nestrpljivost i pokažu se na djelu, a ne samo prostaklucima...

Ian je zapanjeno gledao oko sebe ne shvaćajući što se zbiva, Mrmljajući isprike izjurio je iz dvorane.

Do hotelske sobe je gotovo dotrčao. Zalupio je za sobom vrata, zaključao ih i potrbuške se svalio na krevet.

— Sto se to sa mnom zbiva — zajecao je u jastuk

»Ništa, dobri moj momče« — začu opet »glas«. — »Pokušao sam te polako suočiti s istinom, ali shvaćam kakav je to šok. Zato budi miran, jer još nisi sve saznao«.

— Kakvo me to prokleto saznanje očekuje? — zavapio je Ian.

»Pa, prokleto možda nije, ali saznanje je rijetko. Zapravo, ti si počašćen mojom prisutnošću. Točnije, nakon dužeg traženja odlučio sam useliti se u tvoje tijelo.«

— Useliti se u moje tijelo? Koje su to besmislice! Mora da sam poludio i da haluciniram — Ian će rezignirano.

»Ne bih nikad izabrao luđaka, uvjeravam te« — odgovorio je »glas« — »Što se zdravlja tiče, budi spokojan. Ja se ne mogu prevariti. Zdrav si kao riba... A sada dosta šale i slušaj pažljivo. Zacijelo se sjećaš kako je prije dva tjedna cijeli svijet zahvatila panika zbog nekog letećeg tanjura ili UFO, kako to neki zovu. E, nije to bio baš leteći tanjur, nego moj svemirski brod. Istraživački, dakako. Čak i nama se koji put dogodi pogreška, pa sam propisno uništio brod. Sitna nepažnja, loše programirano računalo i — puf, izgorjelo je sve. Ja, na sreću, ne. Ustvari, meni se ništa i ne može dogoditi, jer nisam materijalan, kako to vi Zemljani nazivate. Zapravo, mene možeš najlakše usporediti s onim što vi znate pod pojmom 'duh'. Molim, bez ikakvog spiritualizma. Živo sam biće, samo potječem iz drugog sistema, zapravo iz druge galaktike. Mi malo po malo upoznajemo svemir. Ali, da bi svladali velika svemirska prostranstva naši istraživači dobrovoljno se dematerijaliziraju. Postupak je složen i — konačan. Više ne mogu dobiti natrag svoj tjelesni izgled. Normalno, nemam ni nikakvih tjelesnih potreba, prema tome ne starim i — ne umirem. Ostao je samo moj duh. Bolje rečeno, usavršen sam do granica perfekcije. Nisam sto posto perfektan, jer mi se dogodila, kao što si čuo sitna greška, koja me je stajala svemirskog broda. Ipak, to ću

ispraviti uz tvoju pomoć. Mislim da si već shvatio da sam se uselio u tvoje tijelo. Nadam se da ćeš me, nakon svega, ipak prihvatiti. Moram ti odmah kazati kako ne mislim zauvijek zlorabiti tvoju dobrotu. Posudi mi tijelo samo za neko vrijeme, dok ne izgradim novi svemirski brod, a to mi nije veliki problem. Hoćeš li?«

Ian je šutke gledao u zeleno oličen zid hotelska sobe. Nije shvaćao ništa.

»Ian, ne moraš ništa govoriti« — opet će »glas« — »Budući da koristim tvoje tijelo, ni tvoje mi misli nisu nepoznate. Shvaćam tvoju zbunjenost. Pokušaj odspavati malo, odmori se. Poslije ćemo nastaviti razgovor.«

* * *

Ian se iz sna probudio naglo, baš kao što je u nj i zapao. Nije pomaknuo ni jedan dijelić tijela. Promatrao je strop, bez ikakve misli. Pomalo se u njemu rađala spoznaja da je postao rob neke utvare. Ili more.

»Dobro jutro Ian, jesi li se odmorio?« — upitao je »glas«.

— Zdravo, duše. — odgovori mu Ian — Zar se ti nisi odmarao?

»O, ne. Meni odmor nije potreban. Istraživao sam tvoju podsvijest. Ima mnogo zanimljivih stvari. Čini mi se da ću moći napisati jedan lijepi članak za časopis naših psihijatara«.

— To me tješi, jer barem tada nećeš biti u meni. Nadam se da ne možeš biti u isto vrijeme na dva razna mjesta?

»Ne, ne boj se. Ne kanim biti doživotno tvoj gost. Zapravo, ako mi pomogneš, brzo ću te ostaviti.« Ian mu odvrati;

— Nisi ti moj gost. Ti si podstanar. Da znaš, tako ću te i zvati: Podstanar. Zakonom zaštićeni podstanar, jer te ne mogu izbaciti kada mi dosadiš. A sada mi, Podstanaru, odgovori. Imaš li ti mogućnosti upravljanja mojom osobom? Možeš li utjecati na moje misli i odluke?

»Nemoj brinuti.« — reče Podstanar — »Nemam namjeru preuzeti tvoju individualnost. Ti si samo moj dom.«

— Zašto onda nisi izabrao neko drvo? Ili životinju? Zašto baš mene?

»Prvo, potreban mi je bio čovjek, a ne neka stvar ili životinja, kako bih mogao nabaviti sve potrepštine za izradu svemirskog broda. A od raspoloživih 15.647 ljudi koje sam ispitao ti si bio najpodesniji. Ako ćeš me poslušati, izgradit ću brod u roku od mjesec dana — po vašem računanju vremena — i napustiti te.«

— Odlično. Konačno razumno govoriš. Samo mi daj popis stvari, otići ćemo u prvo samoposluživanje, sve pokupovati i gotovo — sarkastično će Ian.

»No, no, tvoja duhovitost je zarazna«, jetko će Podstanar. »Popis imam, ali nešto drugo nemam: novac. Nemaš ga ni ti, provjerio sam u tvojim mislima. Tu si na dnevnicama, pa si mogao sebi priuštiti ovaj

hotel. Inače baš nisi previše imućan. Da nemaš drugih prednosti, izabrao bih bogatijeg.«

— Baš ti hvala. Još uvijek možeš potražiti drugog gazdu. Za mene bi to bio užitak — podsmješljivo će Ian.

»Stari moj, ne brini«, odgovorio je Podstanar. »Zar nisam rekao da sam gotovo perfektan? Znam kako ćemo zaraditi novac. Obuci najbolje odijelo i krećemo. Pravac — casino!«

— Perfektan mozak! Običan hazarder! Zar na tvom planetu ne smiješ kockati, pa si došao trošiti moje pare na rulet?

»Ian, mladiću, nemoj se ignorantski ponašati, nego se oblači. Za samo deset tisuća lira steći ćeš bogatstvo. Hajdemo!«

* * *

Casino u San Remu vrvio je gostima. Turistička sezona nije bila u punom jeku, ali kockarnica je radila punom parom. Za ruletima je bila gužva tako da se Ian jedva probio do stola, stišćući u ruci hrpicu žetona. Zavidno je gledao bogataše koji nehajno stavljaju velike uloge i gube ih ne trepnuvši okom.

»Ian, ti si pravnik, ali ne i matematičar«, gorljivo mu reče Podstanar.« Ja sam pak ravan elektronskom računalu kakvo vi na Zemlji još ni izmislili niste. Jedan sat ćemo samo gledati igru za ovim stolom. Ti se zabavljaj kako znaš, samo pogledom prati igru, kako bi je mogao memorirati. Onda ću ti kazati taktiku igre. Evo, kuglica se vrti. Aha, 34 crveno. Idemo dalje.«

Ian je bio ljubitelj ruleta, iako nikad nije ozbiljno igrao. Sada su mu se usta osušila gledajući kako u igri nestaju i dobivaju se veliki ulozi. Mahnuo je rukom konobaru i naručio konjak. Držao je neko vrijeme čašu među rukama grijući dlanovima zlatnožutu tekućinu i zatim polako otpio uživajući u toplini koja se širila njegovim tijelom.

»Hej, Ian, dečko. Što je to bilo?«, začuo je Podstanara.

— Pijuckam konjak. Rekao si da ćeš pratiti igru, ako me pamćenje ne vara. Misliš li ćaskati sa mnom, nećeš uspjeti.

»Dobro, dobro, ne ljuti se«, odgovorio je Podstanar, a Ian ponovo prinese čašu usnama. »Ian, bogamu, pa ovo je neki meni nepoznat osjećaj, ali je dooobar!«

— Podstanaru, nisi se valjda napio od čaše konjaka? Šuti i gledaj!

Slijedećih dvadeset minuta igra je za stolom postala napeta. Neki debeljuškasti čovjek dobio je na broj lijepu gomilicu žetona i odmah je udvostručio na crveno. Ian naruči još jedan konjak i u uzbuđenju ga iskapi nadušak.

»Ian nastavi samo tako, samo tako«, zapjevucka Podstanar. »Još malo pa ćemo pokazati debelom kako se zgrće lova!«

— Bogami, Podstanaru, ti si pripit. Hoćemo li konačno zaigrati, prošlo je sat vremena?

»Kako da ne, dragi moj, zato smo ovdje!«, veselo uzvrati Podstanar.

»Za početak stavi na 'impair' svih deset tisuća.«

— Podstanaru, ne hazardiraš li?

»Samo stavi. Rekao sam da ćemo potrošiti samo deset tisuća lira. Izgubimo li, idemo kući. Pristaješ li?«

— Pristajem — odgovori muIan stavljajući ulog.

* * *

Dobili su. Dobili su zatim, u slijedeći sat igre, tri milijuna lira. Podstanar se malo zagrijavao igrajući na par-nepar, crveno-crno, a zatim je počeo haračiti po brojevima. Deset vrtenja zaredom je pogodio broj. Oko Iana se skupila gomila ljudi. Kompletna služba sigurnosti »Casina« motrila je svaku njegovu kretnju, ali ništa sumnjivo nisu našli. Pred jutro su napustil kockarnicu zavivši tri stola u crno. Ukupna zarada bila je 131 milijun lira. Do vratiju ih je ispratio direktor kockarnice uljudno zamolivši Iana neka se više ne pojavljuje u Casinu, jer će smjesta prekinuti igru. Dok su se taksijem vozili u hotel Ian se glasno smijao, kao lud. Nije mogao odoljeti još uvijek otvorenom baru u hotelu i svratio je da proslavi dobitak. Vijest o sretnom kockaru već se pročula, pa je na račun hotela dobio bocu šampanjca, na što je Ian kavalirskom gestom naručio šampanjac za sve prisutne. Počela je pijanka. I to žestoka. Začudo, Podstanar se nije javljao.

Prvi put otkako su izašli iz Casina Ian ga je začuo negdje oko podneva, kad se probudio u hotelskoj sobi s teškim mamurlukom od noćašnje pijanke.

»Ian, propisno smo se udesili«, stenjao je Podstanar. »Smiješno je kad ti to kaže dematerijalizirano biće, ali osjećam se kao da je slon prešao preko mene.«

— To ti je mamurluk, dragi moj. Ali, imali smo razloga. Bogati smo, shvaćaš li!

»Ian, tiše, molim te. Buci mi u glavi. Znaš, bilo mi je izvrsno dok si pio. Nikad se još nisam osjećao tako lijepo. Misao mi je jurila brže od rakete — sve dok nisi malo pretjerao. Ali, isplatilo se.«

— Pa zar ti nikad u životu nisi pio alkohol? — zaprepašteno će Ian.

»Kako sam mogao piti kad sam duh?«, uvrijeđeno će Podstanar. »Ponekad će čudim tvojoj logici...«

— Oprosti, nisam te želio uvrijediti, zaboravio sam se. Nego, što nam je plan za danas? Novaca imamo, možemo u gradnju... Možemo vraga! — uzviknuo je Ian. — Zaboravio sam da je subota. Podstanaru, kod nas se ova dva dana ne radi. Čekat ćeš do ponedjeljka.

»Nema veze Ian«, odgovori mu Podstanar polako. »Učini mi radije uslugu. Ti si, nadam se, iskusniji s mamurlukom od mene. Otarasimo ga se.«

— Dobra zamisao. Hajdemo na kupanje — veselo će Ian.

* * *

Subota je Ianu proletjela kao u snu. Novostečeni novac otvarao mu je sva vrata. Unajmio je jahtu, provozao se, uživao u svježini mora i sunca, a navečer je krenuo na ples. Podstanar se pritajio i samo je ponekad davao Ianu na znanje da mu ovakva zabava odgovara. Ian je bio svugdje u središtu pažnje, Oko njega su se sjatile ljepotice, što mu nije bilo krivo, a još manje mu je bilo krivo kad je zamamna Giulia oduševljeno prihvatila poziv da provede ostatak noći u njegovoj hotelskoj sobi.

Podstanar je dva-tri puta upitao Iana što namjerava s djevojkom, ali mu ubrzo nije trebalo nikakvog objašnjenja.

U nedjeljno jutro Ian je sa zadovoljstvom ustanovio kako je lijepo Giulijino tijelo još u njegovu krevetu, ali mu je zadovoljstvo pokvario Podstanar.

»Ian, bila je to najljepša noć u mom dvije tisuće petsto dvadeset tri godine dugom životu — naravno, po vašem vremenu«, zacerekao se Podstanar. »I, ako nemaš ništa protiv — a znam da nemaš — ne bismo li ponovili nešto od onoga noćas?«

Ian se zapanjio. Na Podstanara je u jednom trenutku zaboravio. Skočio je ljutit i odjurio u kupaonicu praćen začuđenim Giulijinim pogledom.

— Čuj me, Podstanaru — ljutito će Ian. — Ovo je moja osobna stvar i ti nemaš baš nikakva prava na nju. Samovoljno si se uselio u moje tijelo. Bio sam ljubazan i surađujem s tobom. Ali, ovaj put si pretjerao. Ne želim da se miješaš u moje najintimnije stvari. Jesi li razumio?

»Nisam«, nevino će Podstanar. »Kako se mogu miješati ili nemiješati kada sve tjelesno radiš ti, a osjećam i ja. Osim toga, nemam ništa protiv ovih tvojih tjelesnih kretnja. Sviđaju mi se. Otkrivaju mi nove osjećaje za koje sam znao samo teoretski. Praksa je mnogo zanimljivija. Zato, Ian, molim te budi dobar i vrati se djevojci kako se ne bi uvrijedila.«

— Ne, ne s tobom — uzviknu Ian — Ne trebaš mi. Radije ću se suzdržati od svega negoli dijelili s tobom!

Izjurio je iz kupaonice, zgrabio Giulijine stvari s fotelje, gurnuo joj šaku lira u ruku i izgurao zbunjenu djevojku kroz vrata prije nego što je mogla reagirati.

— Tako, a sada ću obračunati s tobom — teško dišući, oslonjen na vrata obrati se Ian Podstanaru. — Dajem ti rok do kraja tjedna za gradnju tvog prokletog svemirskog broda. Budi brz. A sada me pusti na miru.

Ian je krenuo u kupaonicu i stao pod snažan mlaz hladne vode. Tuš je umirujuće djelovao sve dok nije ponovo osjetio Podstanara.

»Ian, ovo mučenje s hladnom vodom mi ne prija! Oprostit ću ti što si izbacio Giuliju, ali se opameti. Naruči dobar doručak te jahtu pred

hotelsko kupalište. Želim na palubi naći ohlađeni šampanjac i zabavne djevojke. U redu?«

— Ništa nije u redu — ljuto će Ian odvrnuvši slavinu s hladnom vodom na najjače. U tom ga trenutku presječe užasna bol u glavi i on, previjajući se, padne na pod kupaonice.

»Ian, ovo je samo opomena!«, zlobno mu šapne Podstanar. »Treba li da ponovim zahtjev?«

* * *

Slijedećih tjedan dana Ian je proveo u najgorim terevenkama što ga može zamisliti mašta. Sve kolgerle Sredozemlja prošetale su se kroz njegov krevet. Šampanjac je tekao potocima, a kuhari su se natjecali u izmišljanju jela. Podstanar je postao nezasitan. Uživao je do maksimuma u tjelesnim aktivnostima svih vrsti. Na gradnju svemirskog broda posve je zaboravio. Lire zarađene na ruletu brzo su se topile. Podstanara su morile samo brige gdje će što popiti, kako se zabavljati s djevojkama...

Skandalozne kronike bulevarskih listova bile su prepune Ianovih slika u svim mogućim situacijama. Prozvali su ga meteorskim playboyem. Ian je moralno osuđen na simpoziju o zaštiti čovjekove okoline kao jedan od primjera lakomislenog upropaštavanja i čovjeka i okoline, a iz njegovog instituta stigao je poziv da smjesta objasni svoje ponašanje. Podstanar se na sve to samo grohotom smijao.

Ian je postao očajan. Pokušao se nekoliko puta oduprijeti Podstanaru, ali je začas bio ukroćen groznim bolovima. Ponovo je otišao u bolnicu onom nasmiješenom liječniku. Pregled je završio tako što ga je liječnik zamolio za materijalnu pomoć njegovim istraživanjima u kirurgiji mozga, a jedna medicinska sestra ga je pokušala silovati. Nekoliko puta se izjadao barmenima koji su njegovo buncanje shvatili kao brbljanje pijanca, i to bogatog pijanca, te su mu za dobru napojnicu pružili utjehu u vidu pune čaše.

Shvatio je da se ovako život više ne može nastaviti. Podstanara nisu zanimale njegove ideje. On se iživljavao. Tjelesna požuda je posve zavladala njegovim mozgom, tako da nije ni poklanjao punu pažnju Ianovim prosvjedima. Nije ni uočio Ianove misli o ispraznosti ovakvog načina života — biti tijelo jednog duha. I to neljudski požudnog duha bez tijela. Ian je donio odluku. Ali, odmah ju je potisnuo u sebi, instiktivno je krijući od Podstanara.

* * *

Podstanar se iznenadio kada ga je Ian upitao:

— Čuj, Podstanaru, zar ti nije žao gubiti vrijeme na ovim glupostima, kad muškarac može uživati u daleko snažnijim uzbuđenjima?

Podstanar je zagrizao mamac.

»Zar zaista?«, žustro je upitao Iana. »Pa što ih kriješ od mene?

Hajde, reci što je to?«

— Lov — tajanstveno će Ian. — Neću ti mnogo pričati o lovu, već ću te pustiti da sam otkriješ sve njegove opasnosti i užitke za pravog muškarca. Takve nijedna žena ne može pružiti.

»Lov«, razočarano će Podstanar. »Kada sam proučavao život vas, Zemljana, došao sam i do tog pojma, ali me je ostavio posve nezainteresiranim.«

— Koliko se sjećam i ljubav te nije uzbudila sve dok je nisi kušao — lukavo će Ian.

»Točno. Imaš pravo. Prema tome, Što čekamo? Hajdemo u lov!« radosno će Podstanar.

* * *

Ianu nije bilo teško organizirati na brzinu safari u Africi. Dapače, svi su se natjecali kako će ga što brže realizirati, jer su pare samo curile. Već sutradan našao se u savani, oboružan teškim karabinom, praćen nekolicinom profesionalnih lovaca na divlje zvijeri. Ian je zaželio lov na nosoroga. Ubrzo su se našli u blizini ružne životinje. Dok je lan praćen lovcima kretao prema nosorogu. Podstanar ga je zapitao:

»Ian, imam čudan osjećaj. Uopće ne uživam u vrućini, hodanju, bockanju muha i strahu koji se uvlači pod tvoju kožu, a time i moju. Razočarao si me?«

— Pričekaj samo malo, dok ne ubijemo nosoroga — grozničavo će Ian — Da bi efekt bio veći, odstranit ću druge lovce i krenuti sam.

Podstanar nije imao primjedbi. Dok se Ian pokušavao riješiti lovaca zaduženih za njegovu sigurnost, polako je upijao u sebe zadnje užitke iz dobrog gutljaja viskija kojeg je povukao Ianovim posredstvom iz čuture. Odjednom su se našli sami u savani. Iza njih, na udaljenosti od pedeset metara bila je mala skupina lovaca još i sad nezadovoljnih Ianovom odlukom, a pred njima je bio nosorog, koji ih je uskoro nanjušio. Divovska životinja nije otrpjela blizinu čovjeka i krenula je prema njemu, jureći sve brže i brže, poput usoptale lokomotive. Ian je mirno čekao, usredotočujući se posve na grdosiju koja je jurila prema njemu. Podstanar se prenuo iz alkoholnog dremeža i dobacio Ianu:

»Zar te ova odvratna hrpa mesa uzbuđuje?«

— A ne uzbuđuje li tebe pomisao da će me ta hrpa mesa za dvadeset sekunda pregaziti? — odvratio je Ian.

»Pa imaš pušku. Pucaj čovječe dok nije kasno!« — zavikao je Podstanar.

— Zar se bojiš, ti veliki duše koji ne hodaš? Ovo je proba tjelesnih moći. Izdrži je!

»Izdržat ću, samo ne želim mijenjati tijelo. Pucaj Ian, pucaj!"

* * *

Bilo je prekasno. Ian je, smijući se grohotom, odbacio pušku i

raširio ruke. Lovci su zaprepašteno uzeli nosoroga na nišan, ali bio je preblizu Iana. Podstanar, koji je već sve shvatio, zadao je posljednji bolni udarac Ianovom mozgu ne da bi ga prisilio na poslušnost već iz osvete. Prvi hici iz puški lovaca pogodili su nosoroga tek kada je već pregazio Iana. Pomoći više nije bilo Ian je bio mrtav. Jedan profesionalni lovac sagnuo se kako bi mu uzeo isprave iz džepa. Kada je dodirnuo Ianovo tijelo naglo je zaurlao od boli. Podstanar je potražio novi smještaj...

Arthur C. Clarke: *Sve vrijeme svijeta*

All the Time of the World

Prevela Renata Biondićanin

Čuvši tiho kucanje na vratima, Robert Ashton je brzim, automatskim pogledom odmjerio sobu. Zadovoljio ga je njen jednolični konvencionalni izgled, koji će umiriti svakog posjetitelja. Nije imao nikakvog razloga da očekuje policiju, ali nije se isplatilo riskirati.

— Naprijed — reče, otežući da bi dograbio Platonove »Dijaloge« s police ispred sebe. Ta je kretnja bila možda previše razmetljiva, no uvijek je impresionirala njegove klijente.

Vrata su se polagano otvorila. Ashton je najprije nastavio svoje uporno čitanje, ne uznemiravajući se podizanjem pogleda. Osjetio je lagano ubrzanje srca, te blago, pa čak i razveseljavajuće stezanje prsnog koša. Svaki nenajavljeni posjetitelj bio je neobičan i potencijalno opasan.

Zatim odloži knjigu, pogleda prema vratima i upita rezerviranim glasom:

— Što mogu učiniti za vas? — Nije ustajao, takve pristojnosti pripadale su prošlosti, koju je već odavno pokopao. Osim toga, to je bila žena. U krugovima u kojima se trenutno kretao žene su bile naviknute na nakit, odjeću i novac, ali nikada na poštovanje.

Ipak, bilo je nečega u ovom posjetitelju što ga je prisililo da polagano ustane. Ne samo njezina ljepota, već i njezin postojan i spontan autoritet, po čemu je pripadala drugačijem svijetu od onog prilično nakićenih raspuštenih djevojaka koje je susretao u normalnom toku svog posla. Naslućivao je mozak i namjeru iza tih mirnih, procjenjivačkih očiju; mozak, mislio je Ashton, ravan njegovom. Nije ni znao koliko ju je potcijenio.

— Gospodine Ashtone — počela je — ne bih željela da gubimo vrijeme. Znam tko ste i imam posao za vas. Ovdje su moji akreditivi.

Otvorila je veliku, elegantnu torbu i izvukla debeo svežanj novčanica.

— To možete smatrati uzorkom — rekla je.

Ashton je dohvatio snop koji je ona nehajno bacila na stol. To je

bila najveća svota novaca koju je ikada držao u ruci — najmanje stotinu novčanica od po pet dolara, sve nove i serijski numerirane. Osjećao ih je među prstima.

Prstom je opipavao rub novčanica kao da provjerava snop označenih karata i kazao zamišljeno:

— Želio bih znati odakle vam ovo. Ako nisu krivotvorene mora da su vruće i da zahtijevaju nešto.

— Novčanice su prave. Još su se nedavno nalazile u Engleskoj banci. Ali ako vam nisu potrebne, bacite ih u vatru. Pokazala sam vam ih jednostavno zato da bih vas uvjerila da je riječ o ozbiljnom poslu.

— Nastavite. — Pokazao joj je rukom jedinu stolicu i naslonio se na rub stola.

Posjetiteljica je iz velike torbe izvukla svežanj papira i pružila mu ga preko stola.

— Spremna sam platiti koliko god želite ako nabavite ove predmete i donesete mi ih na dogovoreno mjesto u dogovoreno vrijeme. Štoviše, jamčim vam da krađe možete izvesti ne izlažući se bilo kakvoj osobnoj opasnosti.

Ashton je pogledao popis i uzdahnuo. Žena je bila luda. Ipak, bilo je bolje udovoljiti joj. Vjerojatno ima još novca tamo odakle potječe i ovaj.

— Primjećujem — polagano je rekao — da se svi nabrojeni predmeti nalaze u Britanskom muzeju i da veći dio njih doslovno ima neprocjenjivu vrijednost. Time želim kazati da ih ne možete ni kupiti ni prodati.

— I ne želim ih prodavati. Ja sam kolekcionar.

— Čini se da je tako. Koliko ste spremni platiti za nabavu toga?

— Spomenite svotu.

Uslijedio je kratki muk. Ashton je procjenjivao mogućnost. Postojao je izvjestan profesionalni ponos u njegovu poslu, ali bilo je nekih stvari koje nikakva svota novca nije mogla platiti. Ipak, bilo bi zabavno vidjeti koliko visoku cijenu može postići. Pogledao je ponovo popis.

— Mislim da bi recimo milijun bio vrlo razborita cijena za ovaj posao — kazao je ironično.

— Bojim se da me ne shvaćate ozbiljno. Vašim stupanjem u posao raspolažete ovim.

Bljesak svjetla i nešto se zaiskrilo u zraku. Ashton je uhvatio ogrlicu prije nego što je dotakla pod i unatoč naporu nije mogao potisnuti teško disanje od velikog čuđenja. Bogatstvo je blistalo između njegovih prstiju. Središnji dijamant bio je najveći što je ikad vidio — to je morao biti jedan od najglasovitijih svjetskih dragulja.

Ashtonova je posjetiteljica ostala posve ravnodušna pošto je on spustio ogrlicu u svoj džep. Bio je nemalo dirnut; znao je da ona ne

glumi. Njoj taj bajoslovni dragulj nije značio ništa više od obične kocke šećera. To je bila nezamisliva ludost.

— Pretpostavimo da mi možete dati toliko novca — reče on — no kako zamišljate da se može izvesti to što tražite? Ukrade li se ijedan predmet s ovog popisa, muzej će biti u roku nekoliko sati pun policije.

S velikim imetkom već u džepu mogao je sebi dopustiti da bude otvoren. Osim toga, želio je saznati nešto više o svojoj neobičnoj posjetiteljici.

Ona se nasmiješila, prilično tužno, kao da udovoljava malom djetetu.

— Ako vam kažem način — rekla je blago — hoćete li to učiniti?

— Da, za milijun.

— Jeste li opazili štogod neobična otkako sam ušla ovamo? Nije li vrlo tiho?

Ashton je slušao. Bože dragi, bila je u pravu. Soba nije nikad bila potpuno tiha, čak ni noću. Vjetar bi puhao iznad vrhova krovova. Gdje je sada? Nestalo je udaljene buke prometa; još prije nekoliko minuta proklinjao je bučno prikopčavanje lokomotiva na obližnjem kolodvoru na kraju ulice. Što se dogodilo s njima?

— Pođite do prozora.

Poslušao ju je i prstima što su podrhtavali unatoč njegovim naporima da ih kontrolira, odmaknuo prljave čipkaste zavjese. Odahnuo je. Ulica je bila potpuno prazna, kao i uvijek u rano jutro. Nije bilo prometa, dakle ni razloga za buku. Onda je pogledao niz tmurnih kuća oko kolodvora.

Njegova se posjetiteljica nasmiješila kad se zgranut ukočio.

— Recite mi što vidite, gospodine Ashtone?

On se okrenuo polagano, blijeda lica, osjećajući kako mu rade vratni mišići.

— Tko ste VI? — izgovorio je zaprepašteno. — Vještica?

— Ne budite smiješni. Objašnjenje je jednostavno. Nije se promijenio svijet nego vi.

Ahton je ponovo zurio u nevjerojatnu lokomotivu i u oblak zamrznute nepomične pare nalik na pamuk. Ustanovio je da su i oblaci bili isto tako nepomični, a morali su kliziti nebom. Svuda oko njega vladalo je neprirodno mrtvilo i pred očima mu je bljesnula očita nestvarnost prizora.

— Dovoljno ste inteligentni da uvidite što se događa ako i ne možete pojmiti kako se događa. Vaša se vremenska skala promijenila; minuta u vanjskom svijetu jest godina dana u ovoj sobi.

Posjetiteljica je ponovo otvorila torbu i ovaj put izvadila iz nje nešto poput narukvice od neke srebrnaste kovine, s nizom ugrađenih brojčanika i prekidača.

— Ovo možete zvati osobnim generatorom — rekla je. —

Zakopčate li ovo oko svoje ruke, postajete nesavladivi. Možete doći i otići bez ikakve smetnje; možete uzeti sve što je na popisu i donijeti mi prije nego što ijedan čuvar muzeja trepne okom. Kad završite, bit ćete na milje udaljeni i tada ćete isključiti polje i vratiti se u normalan svjet. .. A sada slušajte pažljivo i činite točno ono što vam kažem. Polje ima radijus od dva metra, pa je to najmanja udaljenost od bilo koje druge osobe na kojoj možete biti. Osim toga, nemojte ga isključiti sve dok ne završite posao i dok vas ne isplatim. To je najvažnije. Sada, plan koji sam izradila je slijedeći . ..«

Nijedan zločinac u povijesti svijeta nije nikada posjedovao takvu snagu. To je bilo opojno; ipak, Ashton se pitao da li će se ikada navići na to. Prestao se brinuti o razjašnjenjima, barem dok ne završi posao i ne dobije nagradu. Tada će možda otići iz Engleske i uživati dobro zarađenu mirovinu.

Ashtonova je posjetiteljica izišla nekoliko minuta prije njega, ali kad je izašao na ulicu prizor je bio potpuno nepromijenjen. Iako se bio pripremio na to, dojam mu je oduzimao hladnokrvnost. Osjetio je potrebu da požuri kao da se bojao da to stanje neće potrajati i da zbog toga mora obaviti posao prije nego što uređaj prestane raditi. Ali to je bilo nemoguće prema onome što mu je bilo obećano. Išao je polagano High Streetom promatrajući ukočen promet i paralizirane pješake. Bio je oprezan, jer je bio upozoren, i nije se približavao nikome toliko blizu da bi dotični mogao dospjeti u krug polja. Kako su smiješno izgledali ljudi lišeni pokreta, usta poluotvorenih u glupe grimase.

Nije volio tražiti pomoć, ali neki dijelovi posla bili su preveliki da bi ih mogao izvesti sam. Osim toga, mogao je puno platiti, a da to i ne osjeti. Shvatio je da će glavna poteškoća biti kako da nađe nekoga toliko inteligentnog da se ne preplaši ili tako glupog da ništa ne shvati. Odlučio je iskušati prvu mogućnost.

Stan Tonija Machettija nalazio se na dnu sporedne ulice tako blizu policijske stanice da se to osjećalo kao pretjerana kamuflaža. Prolazeći pokraj ulaza, Ashton načas opazi dežurnog narednika za njegovim stolom i jedva se odupre napasti da ude unutra i da u posao ubaci i malo zabave. Ali tako nešto moglo je i pričekati.

Tonijeva su se vrata otvorila pred Ashtonom čim se približio. To je bilo tako prirodan događaj u svijetu u kojem ništa nije bilo normalno da je Ashtonu trebalo neko vrijeme da shvati smisao toga. Da ga nije iznevjerio njegov generator? Brzo je preletio okom ulicu i razuvjerio se vidjevši njen ukočen izgled.

— Gle! Pa to je Bob Ashton! — začu poznati glas. — Tko bi se nadao da ću te vidjeti tako rano ujutro? Nosiš neobičnu narukvicu, a ja sam misilo da je samo ja imam.

— Zdravo, Arme — odvratio je Ashton. — Čini se da se događa

mnogo toga o čemu obojica ne znamo ništa. Da li je Tony zauzet ili je još uvijek slobodan?«

— Žalim, ali imamo neki posao pa će biti neko vrijeme zauzet.

— Ne moraš mi pričati. To je u Narodnoj galeriji.

Aram Albenkian počne pipkati svoju uredno šiljastu bradicu.

— Tko ti je to rekao? — upita.

— Nitko. Ali, na kraju krajeva ti si najnepošteniji trgovac umjetninama u našem poslu i počinjem nagađati što se događa. Da li ti je visoka, vrlo zgodna brineta dala tu narukvicu i spisak narudžbi?

— Ne vidim razlog da ti to kažem, ali odgovor je: ne. To je bio muškarac.

Ashton se iznenadi i slegne ramenima.

— Mogao sam i pretpostaviti da će ih biti više. Želio bih znati tko je iza toga.

— Imaš li kakvih teorija? — upita oprezno Albenkian.

Ashton zaključi da vrijedi riskirati neke informacije da bi vidio njegovu reakciju.

— Očito je da ih ne zanima novac: imaju ga koliko žele i mogu ga imati još više s ovim uređajem. Žena koju sam vidio rekla mi je da je kolekcionar. Uzeo sam to za šalu, ali sad shvaćam da je mislila ozbiljno.

— Zbog čega smo im mi potrebni? Što ih sprečava da posao obave sami? — upita Albenkian.

— Možda se boje. Ili možda žele naše specijalizirano znanje? Neki predmeti s moje liste vrlo su dobro čuvani. Mislim da su to dvoje agenti nekoga ludog milijunara.

Ashton je znao da ta priča ne može proći, ali Želio je čuti što o tome misli Albenkian.

— Dragi moj Ashtone — reče on nestrpljivo podižući ruku. — Kako objašnjavaš ovu stvarčicu? Ja ne znam ništa o znanosti, ali mogu reći da to premašuje najluđe snove naše tehnologije. Iz toga se može izvući samo jedan zaključak.

— Da čujem.

— Ti ljudi nisu odavde. Provodi se sustavna pljačka našeg svijeta. Čitao si sve one gluposti o raketama i svemirskim brodovima? E, pa netko nas je pretekao.

Ashtonu nije bilo smiješno. Teorija nije bila nimalo fantastičnija od samih činjenica.

— Tko god bili — rekao je — čini se da znaju svoj posao. Pitam se samo koliko su ekipa unajmili? Možda upravo sada izviđaju Louvre i Prado. Svijet će doživjeti Šok prije nego što svane.

Rastali su se prilično srdačno, ne otkrivajući jedan drugome nikakvih pojedinosti odista važnih za vlastiti posao. U jednom trenu Ashton je došao na ideju da pokuša pridobiti Tonija novcem, ali nije

bilo pametno ljutiti Albenkiana. Zadovoljit će se Steveom Reganom. To je značilo hodati još oko kilometar i pol, jer je mogućnost ikakvog prijevoza bila isključena. On bi umro od starosti prije nego što bi autobus dovršio svoju vožnju. Ashton nije znao što bi se dogodilo ako bi pokušao vozili auto dok je polje djelovalo, no bio je upozoren da ne izvodi nikakve pokuse.

Ashtona je začudilo što i takav glupan poput Stevea može tako mirno primiti vremenski akcelerator. Nakon nekoliko riječi pojednostavljenog objašnjenja, Steve prikopča oko ruke narukvicu koju mu je na Ashtonovo čuđenje njegov posjetitelj ostavio bez razjašnjenja. Tada su se uputili na svoj dug put do muzeja.

Ashton i Steve razmišljali su o svemu. Zaustavili su se kod neke klupe da se odmore, pojedu sendviče i povrate dah. Kad su napokon stigli do muzeja, nijedan se nije osjećao loše zbog neuobičajenog zadatka.

Ušli su zajedno kroz vrata muzeja, ne mogavši, unatoč svakoj logici, a da ne razgovaraju šapćući. Po širokim kamenim stubama popeli su se u predvorje. Ashton je izvrsno znao put. U hirovitom raspoloženju razmetao se svojim planom dok su na sjevernoj udaljenosti prolazili pored ukočenih posjetilaca. Skupljanje naznačenih knjiga bio je lak ali dosadan posao. Čini se da su bile izabrane po kriteriju ljepote umjetničkih djela kao i po literarnom zadovoljstvu koje pružaju. Izbor je obavio netko tko je znao svoj posao. Ashton se pitao da li su to oni sami učinili ili su podmitili druge znalce kao što su podmitili i njega? Pitao se isto tako da li će kada shvatiti punu razgranost njihova pothvata.

Bilo je prilično posla oko skidanja oplata, ali Ashton je pazio da ne oštetiknjige, čak ni one netražene. Kad god bi prikupio dovoljno svezaka za nevelik tovar Steve ih je iznosio u dvorište i istovarivao na pločnik sve dok se nije stvorila mala piramida. Nije bilo važno što su na kratko vrijeme bile ostavljene izvan polja ekceleratora. Nitko nije opažao trenutni treptaj njihove egzistencije u normalnom svijetu.

U knjižnici su proveli dva sata; zastali su samo da na brzinu pojedu obrok prije nego što prijeđu na slijedeći posao. Usput, Ashton se zaustavio zbog maloga osobnog posla. Začuo se zveket stakla dok je sićušni pregradak koji je stajao u samotnom sjaju izručivao svoje blago: rukopis »Alice« bio je strpan u Ashtonov džep.

Među starinama Ashton se slabije snalazio. Iz svake galerije trebalo je uzeti po nekoliko primjeraka, no ponekad je bilo teško uočiti motive izbora. Činilo se — i ponovo se sjetio Albenkianovih riječi — kao da je ta umjetnička djela odabrao netko s potpuno stranim mjerilima. Ovaj put, osim u nekoliko iznimaka, očito nisu bili vođeni znalcima.

Drugi put u povijesti uništen je spremnik Portlandske vaze. Za pet sekundi, mislio je Ashton, začut će se uzbune po cijelom muzeju i

cijela će se zgrada uskomešati. No, u pet sekundi on će biti na milje daleko. Ta je pomisao bila divna, i dok je brzo radio da bi što prije ispunio dogovor, počeo je žaliti zbog cijene koju je tražio. Ali još uvijek nije bilo prekasno.

Osjećao je spokojno zadovoljstvo dobrog radnika dok je gledao kako Steve iznosi veliki srebrni poslužavnik u dvorište i stavlja ga pokraj već poprilične gomile. »To je sve. Riješit ću svoje pitanje večeras. Sada još samo da se riješim ove naprave«.

Izišli su na High Holborn i izabrali opustjelu pokrajnu ulicu, gdje nije bilo prolaznika. Steve je otkopčao neobičnu kopču i riješio se njenog utjecaja. Bio je ponovo nezaštićen i kretao se sa svim ostalim ljudima u toku vremena. Ali prije nego što alarm proradi, on će se izgubiti među milijunima Londonaca.

Kad je Ashton ušao u dvorište muzeja, dragocjenosti više nije bilo. Na njihovu mjestu stajala je njegova posjetiteljica — kako dugo? Bila je još uvijek dražesna i ljupka, ali, mislio je Ashton, i pomalo umorna. Približio se sve dok se njihova polja nisu stopila i sve dok nije nestalo odvojenosti uslijed nepremostiva bezdana tišine.

— Nadam se da ste zadovoljni — reče. — Kako ste uspijeli prenijeti stvari tako brzo?

Ona je dotakla narukvicu oko svoje ruke usiljeno se nasmiješivši.

— Imamo mi i mnogo drugih sila osim ove.

— Zašto vam je onda bila potrebna moja pomoć?

— Iz tehničkih razloga. Bilo je potrebno odvojiti predmete koje smo tražili. Na taj način prikupili smo samo ono što nam je potrebno i nismo uzalud trošili naša ograničenja... kako da to nazovem... prijevozna sredstva. Možete li mi sada vratili narukvicu?

Ashton joj polagano pruži onu koju je nosio, ali ne učini ništa da bi skinuo svoju. Možda se skrivala opasnost u tome što je radio, no bio je spreman da se povuče na prvi njen znak.

— Spreman sam reducirati svoj honorar — rekao je — Zapravo, odreći ću se cijele isplate... u zamjenu za ovo. Dotakao je svoj ručni zglob gdje je tajnoviti metalni obruč svjetlucao na suncu.

Gledala ga je s izrazom nedokučivim poput Giocondina osmijeha. (Da li se to, pitao se Ashton, trebalo pripisati dragocjenostima koje je on prikupio? Koliko su uzeli iz Louvrea?).

— Ja to ne bih nazvala smanjenjem vašeg honorara. Vi znate da bi s akceleratorom cijeli svijet bio vaš.

— I što onda? Imate li još kakav interes na našem planetu sada kad ste uzeli ono što vam je potrebno?

Slijedila je stanka. Tada se neočekivano ona nasmije.

— Znači, pogodili ste da ne pripadam vašem svijetu?

— Da. I znam da imate još agenata osim mene. Dolazite li s Marsa ili mi to nećete reći?

— Vrlo rado ću vam reći. Ali možda mi nećete biti zahvalni za to.

Ashton ju je oprezno promatrao. Što je mislila time? Nesvjesno stavi ruku iza leđa zaštićujući tako narukvicu.

— Ne, ja nisam s Marsa ni s ijednog planeta za koji ste vi čuli. Vi nećete shvatiti što sam ja. Ipak ću vam reći. Ja sam iz Budućnosti.

— Budućnosti? To je smiješno.

— Zbilja? Zašto bi to bilo smiješno?

— Kad bi tako nešto bilo moguće, naša bi povijest bila puna vremenskih putnika. Osim toga, to bi uključivalo reductio ad absurdum. Odlazak u prošlost mogao bi mijenjati sadašnjost i stvoriti sve vrste paradoksa.

— To su dobre primjedbe, iako ne možda tako originalne kako vi pretpostavljate. One pobijaju mogućnost putovanja kroz vrijeme općenito, ali ne u ovom izvanrednom slučaju koji se tiče nas sada.

— Što ima tu izvanrednog? — upitao je Ashton.

— Vrlo rijetko i oslobađanjem ogromne količine energije može se proizvesti singularnost u vremenu. U djeliću sekunde kad se ona pojavi, prošlost postaje pristupačna budućnosti, iako samo na ograničen način. Mi vam možemo slati naše misli ali ne naša tijela.

— Želite reći — kaza Ashton — da ste posudili tijelo koje vidim?

— Oh, platila sam to isto tako kao što sam platila i vama. Vlasnica se složila s vremenskim rokom. Mi smo vrlo savjesni u tim stvarima.

Ashton je munjevito razmišljao. Ako je to istina, on je u sigurnoj prednosti.

— Želite reći da vi nemate izravne kontrole nad situacijom i da morate raditi pomoću ljudskih bića?

— Da. Čak su i ove narukvice izrađene ovdje pod našom mentalnom kontrolom.

Suviše je brzo sve objašnjavala otkrivajući tako sve svoje slabosti. Upozoravajući signal zatreptao je negdje u Ashtonovoj svijesti, no on se previše upustio a da bi se povukao.

— Tada mi se čini — reče on polagano — da me ne možete prisiliti da vam vratim narukvicu.

— To je savršeno točno.

— To je sve što sam želio znati.

Neznanka se smiješila i u tom smiješku bilo je nečeg što mu je natjeralo studen u kosti.

— Mi nismo osvetoljubivi ni okrutni, Ashtone — rekla je mirno. — To što ću sada učiniti u skladu je s mojim mjerilima pravde. Pitali ste za tu narukvicu; možete je zadržati. Sada ću vam reći samo na koji će vam način ona biti korisna.

U jednom trenu u Ashtonu se javio poriv da vrati akcelerator. Ona je pogodila njegove misli.

— Ne, prekasno je. Inzistiram na tome da ga zadržite. I u jedno vas mogu razuvjeriti: neće se istrošiti, trajat će Vam — i ponovo onaj zagonetni osmijeh — za cijelog vašeg života, Da se prcšećemo malo, Ashtone? Obavila sam svoj zadatak ovdje i željela bih još malo pogledati vaš svijet prije nego što ga ostavim zauvijek.

Šetali su šuteći sve dok se nisu našli u smrznutom prometu Tottenham Court Roada. Za trenutak je zastala zureći u užurbano ali ipak nepomično mnoštvo. Tada je uzdahnula.

— Ne mogu a da ne sažaljevam njih i vas. Pitam se što ste učinili od sebe.

— Što mislite time?

— Malo prije ste, Ashtone, neizravno izrazili da budućnost ne može doprijeti do prošlosti, jer bi to promijenilo povijest. Oštroumna primjedba, ali, bojim se, nevažna. Shvaćate, vaš svijet nema više povijesti koja bi se mogla promijeniti.

Pokazala je put ceste i Ashton se brzo okrenuo. Tamo nije bilo ničega osim prodavača novina koji je čučao na svojoj hrpi novina. Plakat se oblikovao u nemoguću krivulju na povjetarcu koji je puhao tim nepomičnim svijetom. Ashton s naporom pročita riječi naslova:

»Danas pokus super-bombe« Činilo mu se da glas koji mu je dopro do ušiju dolazi iz velike daljine

— Rekla sam vam da putovanje kroz vrijeme, čak i u ograničenom obliku, zahtijeva ogromno oslobađanje energije, mnogo više nego što je može osloboditi pojedina bomba, Ashtone. Ali ta je bomba samo detonator.

Pokazala je na čvrsto tlo ispod njihovih nogu.

— Znate li vi išta o svojem vlastitom planetu? Vjerojatno ne: vaša je vrsta tako malo spoznala. Ali čak i vaši znanstvenici otkrili su da se na dvije tisuće milja u dubini Zemlje nalazi gusta tekuća jezgra. Ta je jezgra sačinjena od stlačene materije, koja može postojati u dva postojana stanja. Na određeni poticaj ona može prijeći iz jednog od tih stanja u drugo upravo kao što se njihaljka može prevrnuti na dodir prsta. Ali ta će promjena, Ashtone, osloboditi isto toliko energije koliko i svi potresi zajedno od početka vašeg svijeta. Oceani i kontinenti odletjet će u svemir; Sunce će se opasati novim pojasom asteroida. Ta katastrofa odjekivat će vijekovima i učinit će nam pristupačnim djelić sekunde u vašem vremenu. U tom trenutku mi pokušavamo spasiti sve što možemo od dragocjenosti vašeg svijeta. To je sve što možemo učiniti; iako su Vaši motivi bili sebični i posve nepošteni, učinili ste svojoj rasi uslugu koju niste nikada ni slutili... A sad se moram vratiti na naš brod, koji me čeka u ruševinama Zemlje gotovo stotinu tisuća godina od sada. Možete zadržati narukvicu.

Povlačenje je bilo istodobno. Žena se odjednom zamrzla i postala jedna od statua u tihoj ulici. Ashton je bio sam,

Sam! Držao je svjetlucavu narukvicu ispred svojih očiju, hipnotiziran njenom zamršenom strukturom i njenim skrivenim moćima. Ispunio je pogodbu i mora je zadržati. On može proživjeti cijeli svoj život na obali izolacije za koju ni jedan drugi čovjek ne zna. Ako isključi polje, neumoljivo će otkucati posljednje sekunde povijesti svijeta.

Sekunde? Zapravo, preostalo je još manje vremena od toga. Jer on zna da je bomba već morala eksplodirati.

Sjeo je na rub pločnika i počeo razmišljati. Nije bilo mjesta panici: mora sagledati stvari smireno, bez histeriziranja. Napokon, ima prilično vremena.

Sve vrijeme ovog svijeta.

Theodore Sturgeon: Crna soba

The Dark Room

Prevela Maja Švegović

Svijet se srušio one proklete večeri kod Becka.

Da ga je uništilo sunce ili da se sudario s nekim kometom, mene bi uznemirilo. Hoću reći, da sam mogao vidjeti tog momka kod brijača, tu djevojku na malom ekranu i nekoga tko je upravo stigao s Tasmanije, i reći: »Strašno je to, ha, stari?«, i svi bi me gledali s prezirom.

No bilo je, zapravo, još gore. Ovdje gdje ste vi nalazi se središte svijeta. Sve što odatle vidite tvori krugove oko vas, a vi ste njihovo središte. Druge osobe dijele dio tog svijeta s vama, ali one također kruže u krugovima što vas okružuju. Jedina osoba koja se nalazi u središtu s vama, koja sve gleda s istog mjesta kao i vi, jeste osoba koju volite. To je vaš svijet. I tada, jedne večeri, odete na neko primanje i ona koju vi volite nestane s nekim idiotskim frazerom. Okrenete glavu, a oni su već otišli. Uznemirite se, govorite i dalje kao da se ništa nije dogodilo. Oni se vraćaju, idiot vas zove »stari«, suviše je ljubazan s vama. a ona..., ona izbjegava da vas pogleda. I tada je središte svijeta samo veliko bolno ništavilo, to je kraj vašeg svijeta. Cijeli se svemir počne ljuljati bez ičega više u središtu.

Dakako, rekao sam samome sebi, to su samo glupe sumnje i ti, Tome Conwayu, trebao bi sagnuti glavu i zamoliti za oproštenje. Takve stvari se događaju drugima a ne nama. Žene to priređuju svojim muževima, ali Opie to ne može uraditi meni, zar ne. Pa ipak!...

Nestali smo što je brže bilo moguće a da ne izguram van Opie kao kolica. Ostavili smo buku primanja. Sjećam se jednog osobito grlenog smijeha, koji sam primio kao osobnu uvredu iako je trebalo da ga bolje shvatim. Vani je bila mrkla noć i morali smo cipelama pronaći rub staze prije nego što su nam se oči navikle na tamu. Šutjeli smo. Mogao sam gotovo osjetiti njenu suzdržanu patnju, spremnu da provali, i znao sam da ona pogađa isti osjećaj u mene, jer svatko od nas dvoje uvijek je osjećao ono što se događa kod drugoga.

Rekao sam samom sebi: nešto se dogodilo, nešto veoma loše, morat ću je pitati. Znam, govorio sam sebi još s naglom provalom bezumne

nade, pitat ću je što se dogodilo, pitat ću je da li je to najgora moguća stvar, a ona će reći — ne, zatim ću je pitati da li je to nešto manje ozbiljno, i tako dalje, sve dok ne uspijem izreći da to, na kraju krajeva, i nije tako važno.

Tada promrmljam:

— Ti i onaj tip, vi ste...

Kraj rečenice radije ne bih ponovio. Moram biti pravedan prema njoj i priznati da nije protekla nijedna sekunda prije nego što mi je odgovorila:

— Da.

I to je bio kraj svijeta.

Gubitak svijesti o vanjskom svijetu suviše je složena stvar da bi se mogla opisati u pojedinostima, suviše je opsežna da bih se je jasno mogao sjetiti. No, kasnije sam se opet sjetio šljunka pod mojim nogama i buke primanja ispred sebe. Sjećam se da me je Opie trčeći prestizala i udarala po prsima da bi me zaustavila.

— Kamo ideš? — dahtala je.

— Vraćam se — odgovorih. — Ubit ću ga.

— Zašto?

Nisam odgovorio jer nisam osjećao potrebe da odgovorim na takvo pitanje, no ona reče:

— On to nije sam učinio, Tome. Ja sam bila... Vjerojatno sam ja učinila više nego on. Ubij mene.

Gledao sam odraz mjeseca na mjestu gdje je trebalo da se nalazi njeno lice. Šaptao sam, jer je to bilo sve što sam uspijevao izvući iz svojih glasnica:

— Ne želim te ubiti. Opie.

A ona će beskrajno umorno: — Još manje razloga imaš da ubiješ njega. Hajdemo, dođi, pođimo...

Pomislim da će reći »kući« i trgnem se, ali ona je shvatila kao i ja da te riječi više ne kažu ništa.

— Pođimo — reče.

Kad se podsvijest ruši, to se ne događa u jednom mahu.

Ona se podiže i ponovo ruši, ponekad dva ili tri puta u minuti, ponekad u razmacima od više mjeseci, ali uvijek nekoliko dana uzastopce. Za mene se ona, dakle, ponovo srušila, jer prva stvar koje se sjećam jest da sam vozio auto. Pored mene, tamo gdje je obično sjedila Opie, bilo je prazno sjedalo. A tamo gdje je obično bilo prazno sjedalo kraj desnih vrata, sjedila je Opie.

Ondje dolje na stazi Opie mi je postavila jedno pitanje, ali u meni nije za nj bilo mjesta. Sada, najednom, nije bilo u meni više mjesta za bilo što drugo. Riječ je provalila s mojih usana sasvim sama.

ZAŠTO?

Opie je šutjela. Čekao sam sve dok to više nisam mogao podnijeti,

zatim sam je pogledao. Svjetlo ulične svjetiljke brzo proleti i baci na tren blijedo-zlatni odsjaj na njeno lice. Izgledala je savršeno mirna, ali njene su oči bile širom otvorene i osjećao sam da ih dugo tako drži kako bi joj očne jabučice bile suhe i kako bi je boljele.

— Pitao sam te: zašto? — zaurlam.

— Čula sam te — odgovori ona tihim glasom. — Pokušavam razmišljati.

— Ne znaš zašto?

Ona odmahne glavom.

— Moraš znati zašto. Ne radi se... Ne radi se tako nešto bez valjana razloga.

— Pa ipak, ja sam učinila — reče ona umornim glasom.

Rekao sam da se ne čine takve stvari bez razloga, dakle, ničemu ne bi služilo da to ponovim. Stoga nisam imao više što da rečem, a kako ni ona nije više ništa rekla, stvari su ostale na tome.

* * *

Nekoliko dana kasnije Hank uleti u moj ured. Zatvori vrata — što ljudi obično ne čine — i sjedne na moj stol dok mu se klatila duga noga.

— Što se dogodilo? — upita.

Hank je moj šef, dobar momak, i brat Opie.

— Što se dogodilo kome? — upitah ga.

Držao sam se tako nehajno kako, to može netko tko je grubo prisiljen da misli na stvar koju očajnički pokušava zakopati u dnu samog sebe.

On odmahne svojom velikom glavom.

— Ne pravi se glupim, Tome. Što se dogodilo? Prestao sam igrati komediju.

— Tamo se, dakle, ona nalazi? Vratila se mami, ha?

— Zaista si želio znati gdje je?

— U redu, Hank. Stil: »Što si učinio sestrici, pokvarenjače«, ne nalikuje na tebe.

— Dobro znaš da ne. Ti i Opie ste odrasle osobe i obično se ponašate kao odrasli.

— Sada ne?

— Ne znam, Tome. Ne pokušavam zaštititi Opie. Ne od tebe. Poznajem vas oboje suviše dobro.

— Što onda pokušavaš?

— Želim samo znati što se dogodilo.

— Zašto? — procijedim kratko.

Uvijek isto pitanje: zašto, zašto, zašto!

On zbunjeno počeše glavu.

— Želim znati jer mislim da ste ti i Opie dva najdivnija dvonošca što su se uzela. Vidiš, ja pripadam logičkim ljudima. Jedna činjenica,

plus jedna činjenica, plus malo energije, to daje rezultat. Ako su vam sve činjenice poznate, možete na temelju toga zaključiti kakav će biti rezultat. Mnogo sam godina vjerovao da poznajem sve činjenice koje su se ticale vas dvoje, sve važne činjenice. A ovo, pa dobro, to se ne uklapa u cjelinu. Tome, što se dogodilo?

Počinjao me je nervirati.

— Upitaj Opie — skrešem.

To je bilo pomalo ružno s moje strane. A zašto ne? To je bilo ružno, jest.

Hankova se noga klatila i on me gledao. Najednom shvatim da taj momak pati.

— Pitao sam je, — reče on promuklim glasom. Čekao sam.

— Rekla mi je . .. Trgnuo sam se.

— Rekla ti je, što?

— To što se dogodilo. U subotu uvečer, na primanju kod Becka.

— Rekla ti je? — Nisam mogao doći k sebi. — Zašto je to učinila?

— Prisilio sam je na to. Dugo se opirala, zatim je progovorila jednosložnim riječima. Pretpostavljam da je to bilo zato da bih umuknuo.

Skočim na noge i zaurlam:

— Dakle, znaš što se dogodilo i dolaziš ovamo pitati što se dogodilo! Zašto me pitaš kad znaš?

— Loše si me shvatio, Tome — reče on. Njegov je glas bio tako tih u usporedbi s mojim urlikanjem da je to djelovalo na mene poput noža. — Da, znam što je učinila. No, želim znati zbog čega je ona to učinila. Nisam odgovorio.

— Jesi li o tome nekome govorio? — upita on.

Odmahnuo sam nijekajući glavom.

On raširi ruke.

— Govori, hoćeš li? — Kako se još uvijek nisam ni pomaknuo, on se nagne prema meni. — Što mi imaš reći, Tome?

— Kažem — siktao sam — da imam posla. Revija mora izaći. Plaćaju me da radim.

Jednim skokom on napusti ured. Da li ste ikada slušali nekoga kako se udaljuje od vas dok ga ne gledate, i znali, po buci njegovih koraka, da je uvrijeđen i bijesan?

On otvori vrata i oklijevajući reče:

— Tome... Ako nemaš ništa večeras... telefoniraj mi, doći ću.

Dobacio sam mu bijesan pogled.

— Kako da ne!

Više ne reče ništa. Ode. Ostao sam na mjestu i gledao u otvorena vrata. Momak se hvali da zna sve o meni i vjeruje da ću mu telefonirati, razgovarati s njim —

Kako da ne!

Nisam ga zvao. Sve do poslije osam sati. Zvonjava njegova telefona jedva da je odzvanjala jednu sekundu. Vjerojatno mu je ruka bila na slušalici.

— Henk!

— Dolazim — odgovori on spustivši slušalicu.

Već sam poslužio piće kad je on stigao. Ušao je dobacivši glupo:

— Kako si?

— Umro sam — rekoh. To je bila istina. Dvije besane noći, mrtav od umora. Bez Opie u kući. Mrtav. Mrtav iznutra.

Hank ne reče ništa. Pokrio sam lice rukama i ljuljao se.

— Pretpostavljam da se gomili momaka događa da njihove žene odu s drugim. Ponekad ih to obara, ponekad ne. Kako žive oni koje to ne obara?

Hank se igrao upaljačem. Uzeo sam svoju praznu čašu i gledao je. Najednom se držak prelomi na dvoje,posjekavši mi zglavak. Krv počne obilno curiti. Hank zaviče, svojim mi rupčićem stegne zglob i povuče takosnažno da me zabolilo.

— Zašto je to tako važno da se Opie i ja pomirimo, Hank? Zašto je važno tebi, hoću reći?

On me Čudno pogleda i krene prema kupaonici. Čuo sam kako prekapa po ormariću s lijekovima.

— To se tiče samo Opie i tebe, Tome — vikne. Vrati se noseći povoj. — Pretpostavljam da si tako ispunjen tim događajem da više ništa drugo ne vidiš, ali mnoge se stvari događaju u svijetu, znaš?

— Pretpostavljam da je tako, ali to mi se ne čini važnim.

— Budi miran — reče. To će te boljeti. — Izlije mi jodovu tinkturu na posjeklinu. Vraški me boljelo, ali volio bih da se sve boli tako lako podnose. On nastavi:

— Neobične se stvari događaju kod Becka. Od kada poznaješ Becka?

— Godinama.

— Dobro ga poznaješ?

— Onako kako se može poznavati momak s kojim si išao u školu, s kojim si stanovao, kome si posuđivao novac i s kojim si dijelio obroke četiri puta tjedno u osam ili devet godina.

— Nisi nikada ništa čudna opazio kod njega?

— Ne. Ne kod Becka. On je najobičniji momak što postoji. Republikanac, birana kravata, osobni dohoci, misli da je GLAS PROLJEĆA opera, pije vermut sa sodom kad je vruće i ne takne martini prije četiri popodne. Voli biti okružen ljudima, ljudima svih vrsta. Što su ekscentričniji, to bolje. No, on u cijelom svom životu nije ništa učinio, rekao ili pomislio što bi bilo ekscentrično.

— Nikada? Rekao si nikada?

— Nikada, osim...

Gledao sam zavoj što mi ga je napravio. Dobro napravljen posao.

— ... Ona stara dvorana za biljar .. . Ne znam što mu je bilo da je tako namjesti. Gotovo sam se srušio mrtav kad sam je vidio.

— Zašto?

— Jesi li ikada bio tamo? On kimne glavom. Nešto što je u tom trenu prošlo dubinom njegovih očiju toliko me podsjeti na Opie da sam zagunđao kao kad čovjek naleti na neku prepreku u mraku. Uzmem punu čašu što ju je Hank donio i nastavim:

— Dakle, bio si tamo. Da li to nalikuje na tipa koji se cijelog života okruživao stilom Queen Anne?

— Nijedna prostorija ne bi mogla biti modernija od one — reče Hank.

— Poliesterna pjena i krom — kažem polako. — Kamin od crvenog mramora i sjajni crni ultrapas na stolovima. Zastori od jednoga do drugoga zida, tepisi modernih oblika. Posvuda neizravna rasvjeta. Biblioteka nalik na bar i bar koji izgleda kao red stuba.

— Možda je on mazohist, koji sebe muči prisiljavajući se da živi u kući namještenoj suprotno njegovu ukusu.

— Nije mazohist, osim ako ne misliš na neke ćaknute čije društvo traži. On ni u kojem slučaju ne živi u kući namještenoj u stilu znanstvene fantastike. On živi u kući gdje se smjenjuju kineski Cnippendale i taj stil Queen Anne o kojem sam ti govorio. Samo je ta soba, ta jedina soba, moderna. Zašto je to učinio nikad neću saznati. To je moralo biti do zla boga skupo.

— Još i više — reče Hank hladno. — Imam brojke.

Naglo sam se prestao valjati u sjećanjima.

— Ah, ne! Hank, čemu to naglo zanimanje za Becka i njegov dekor?

Henk ustane, protegne se, ponovo sjedne i nagne se naprijed toliko ozbiljno i gorljivo da sam se trgnuo iznenađen.

— Tome! — reče on. — Ono što ti se dogodilo... hoću reći, u vezi s Opie... kad bih mogao dokazati da to nije nikako njena krrivnja?

Razmišljao sam o tome. Napokon, stisnutih zuba, procijedim:

— Kad bi zaista to mogao dokazati, znam momka koji bi se dao ucmekati.

— Slične gluposti ne dolaze u obzir — odvrati on suho.

Pogledao sam ga i odlučio da ne prosvjedujem. On zaista misli ono što govori. I reče:

— Moraš shvatiti točno što želim reći. — Prekine se da bi odvagnuo svoje riječi, zatim nastavi: — Ne želim da se zavaravaš lažnim nadama. Neću moći dokazati da Opie nije... nije učinila ono što je učinila u subotu uvečer. Učinila je to i tu se ništa ne može izmijeniti. Ona je moja sestra. Misliš li da mi sve to nanosi osobito zadovoljstvo? — Kad je vidio da sam se malo smirio, nastavi: — Sve

što mogu dokazati jest da se ono dogodilo neovisno o njenoj volji i da je ona potpuno nedužna s gledišta nakane, iako je kriva s gledišta čina.

— To bi mi se sviđalo — rekoh iz dna srca. — Dapače, to bi mi se vrlo sviđalo. Samo, ne shvaćam sasvim kako bi se takvo što moglo dokazati. — Zatim sam najednom shvatio značenje onog što je on malo prije rekao. — Što hoćeš reći? — upitam zajedljivo. — Želiš li reći da je bila hipnotizirana?

— Ne — odgovori on odsječno. — Nikakva doza hipnotizma ne bi je mogla navesti da učini nešto što nije željela učiniti, a ja polazim od načela da ona to nije željela učiniti.

— Droga, dakle?

— Ne mislim. Da li je izgledala da je drogirana?

— Ne. — Malo sam razmišljao. — Uostalom, nikad nisam čuo za drogu koja bi tako brzo i bez sekundarnih posljedica djelovala na neku ženu.

— Takva ne postoji, a da i postoji nije bila riječ o tome.

— Prestani se igrati zagonetaka. Reci mi što je bilo.

Pogleda me i njegovo se lice promijeni.

— Žao mi je — odvrati Hank tiho. — Ne mogu. Ne znam što je to bilo. No, namjeravam to otkriti.

— Bilo bi bolje da mi nešto više kažeš — rečem. — Ne mogu te slijediti.

— Znaš li gdje se Klaus dao ukebati? Trgnem se.

— Atomski špijun? Ne. Ali kakve to veze ima s ovim?

— Možda ima mnogo — reče Hank. — To je samo pretpostavka. U svakom slučaju dao se ukebati na jednoj večernjoj zabavi kod Becka.

— Ma nemoj! Nisam znao.

— Mnogi nisu znali. Cijelu aferu su zataškali. Na zabavi je bio jedan agent CIA. Klaus ga je pronašao i sve mu je ispričao. Agent ga je izveo i uhapsio, zatim je dao da se provjeri njegova priča. Sve se podudaralo. Znaš li CRY FOR CLARA7

— Da li je znam! Volio bih da je nikad nisam Čuo. Već je sedamnaest tjedana na čelu »top-liste« i nema nijednog tranzistora, prodavaonice ploča ili džuboksa koji je ne svira. Da li je znam!

— Znaš li tko ju je napisao?

— Ne.

— Tip koji se zove Willy Simms. Nikad u svom životu nije napisao nijednu pjesmu, a odonda nije više ništa napisao.

— I što onda?

— Napisao je prvu skicu na jednoj zabavi kod Becka.

— Ne shvaćam što bi to trebalo značiti... On me prekine.

— Svađa prilikom koje su Marie Munro unakazili lice zbila se kod Becka. To je učinila neka učiteljica. Stara bezazlena dama, dostojna

poštovanja, koja nije nikad vidjela ni jedan film s Munro i nikad nije s njom govorila do te večeri. Čovjek koji...

— Čekaj, Čekaj — započnem, ali on nije htio čekati.

— Sjećaš li se čovjeka koji je ubio propovjednika u Webb Streetu prije dva tjedna? No, dobro, on je to učinio Beckovim žaračem bacivši ga kroz prozor kao koplje. A ona vesela priča, upravo od tebe sam je čuo, o vrtlaru s izložbe cvijeća...

— Nemoj mi reći da i to dolazi od Becka.

Smiješio sam se protiv svoje volje.

— Da. Netko je jednog dana rekao da se nikad nije doznalo tko je autor te masne priče. I tras! Drugi mu je odgovor. — Hank se načas zaustavi. — Bila je to Lila Falsehaven.

— Lila? Misliš li onu baku sijede kose koja piše knjige za djecu?

Počeo sam shvaćati. Bilo je to suviše lijepo.

— Što smjeraš Hank?

Hank se počeše po uhu.

— Svi ti događaji, tako različiti, koji su se dogodili raznim ljudima, ipak imaju, vjerujem, zajednički nazivnik.

— Već si mi rekao: sve se dogodilo na zabavama kod Becka.

— Govorim o tome da se nešto događa kod Becka.

— Hajde! To je čista slučajnost.. .

— Slučajnost! Ma nemoj! — gunđao je. — Ti, dakle, ne možeš shvatiti da sam ja s tim već odavna upoznat? Ne kažem da sam sve te usporedbe napravio otkad je Opie... hm... od prošle subote. Hoću ti reći da je ono što je Opie učinila samo jedna od tih stvari.

Gunđao sam zamišljeno.

— Zajednički nazivnik... Jedino što ti ljudi imaju zajedničkog upravo je to da nemaju ništa zajedničkog.

— Točno — potvrdi Hank. — To je, čini se, Beckovo osnovno načelo: pomiješati ih. Bogataša, intelektualca, luđaka i gnjavatora.

— Što hoćeš reći? Zašto treba da se brinemo o Becku? Njegova je stvar koga on poziva. Događaju se čudne stvari, dakako. Isto bi se dogodilo da ti napuniš kuću sličnim stvorovima.

— Evo što hoću reći. Želim da se tamo vratiš i da otkriješ koji je zajednički nazivnik.

— Zašto?

— Za reviju, možda. Ovisi o okolnostima. U svakom slučaju smatraj se poslanim za novinski izvještaj.

— Samo malo — rekoh. — Ne namjeravam se onamo vratiti.

— Tome! — reče on tiho. — Ničemu ne služi da se uzrujavaš. Želim znati zašto se ne želiš tamo vratiti. Ne možeš podnijeti to mjesto ili pomisao da ćeš tamo vidjeti Opie?

— Mjesto mi ne smeta — rekoh natmureno.

Tako mu je očito odlanulo da sam se iznenadio.

— Dakle, možeš se vratiti onamo. Ona nikad više neće onamo doći.

— Izgledaš tako siguran u sebe.

— I jesam. Neobične se stvari događaju ljudima na zabavama kod Becka. No, oni kojima se to dogodi ne vraćaju se više tamo.

— Ne shvaćam.

— Ni ja. Ali želim da tu stvar proučiš na licu mjesta.

— Hank, cijela ta priča je luckasta!

— Dakako da je luckasta. A ti si upravo momak koji mi je potreban.

— Zašto ja?

— Jer poznaješ Becka bolje nego većina ljudi. Jer se tebe osobno tiče. Jer si dobar reporter. A i stoga što si ti najzdraviji duhom i najuravnoteženiji.

Nisam se osjećao ni zdravim duhom ni uravnoteženim.

— Ako te toliko zanima Beck i njegova primanja, zašto se sam ne igraš detektiva? Čini se da ti znaš što treba tražiti.

Kako odgovor nije stizao, podignem oči i opazim da mi on okreće leđa. Nakon duge šutnje odgovori:

— Ja sam jedan od onih koji se ne mogu vratiti tamo.

Zaprepašten, upitam ga:

— Hoćeš reći da se i tebi nešto dogodilo?

— Da, i meni se nešto dogodilo — procijedi on ljutilo.

— A to je tema koju, molim te, ostavi.

* * *

Otišao sam u posjet Lili Falsehaven. Nije mi bilo teško dobiti njenu adresu od Kiddy-Joy Books, Inc. Kad sam joj telefonirao, pozvala me na čaj. Čaj, ništa manje. Mene, Toma Conwaya.

Ona je bila prava bakica s poštanskih razglednica. Naočale s metalnim okvirom, s donjim širim rubom. Nasmiješena, savršena, čak i lažni zubi. Glas koji vas je podsjećao na srebrni pladanj pun kolača kakvi su se nekad pravili. I, upravo na stolu, ispred nas, bio je srebrni pladanj pun kolača kakvi su se nekad pravili.

— Malo vrhnja — upita ona — ili limuna?

— Čisto — odgovorim. — Hoću reći ni jedno ni drugo, hvala. Ova je kuća točno nalik na okvir u kojem se odvijaju priče Lile Falsehaven.

— Hvala — reče ona naginjući svoju ljupku malu glavu. Pruži mi šalicu od kineskog porculana, koju bih mogao srušiti s kamina samo kihnuvši na udaljenosti od pedeset koraka. — Već su mi rekli — nastavi ona — da moje knjige i moja kuća, čak i moj opći izgled nalikuju na idealnu baku. Nikad nisam imala djece, znate. Ali, pretpostavljam da imam više unuka, od bilo koga na zemlji. — Njen biserni smijeh podsjećao je na staru čipku. — A sada. što mogu učiniti za vas? Vaša grozna revija sigurno ne želi neku moju priču. Ni priču o meni.

— Nije to grozna revija — kažem uvrijeđeno. — Samo je u skladu s realnošću. Mi kažemo ono što jest.

— Ima istina — reče ona tiho — za koje je bolje da se ne reknu.

— Ali svijet nije takav kakvim ga vide vaši unuci u vašim knjigama.

— Moj svijet jest — reče ona odlučno.

Došao sam je vidjeti zbog nečega vrlo određenog. Sada ili nikada bio je trenutak da to izvedem. Odmahnuo sam glavom.

— Ne sasvim. U vašem svijetu ima mjesta i za vrtlare i izložbe cvijeća.

Nije rekla ni riječi. Zatvorila je oči, njeno glatko i naborano lice dobije boju bjelokosti, zatim bijelu, čekao sam. Napokon ona otvori oči. Gledala me nepomično, podigla jednu ruku, zatim drugu, raširila ih, pa ih spustila na izrezbarena priručja naslonjača. Gledao sam njene ruke i vidio kako se opuštaju, jedna i za njom druga, kao pod snažnim djelovanjem volje. Ispravio sam se u svom naslonjaču vidjevši njen pogled. U dnu njenih očiju bila je iskra, sjajna točka, usijana kao lučna lampa.

— Gospodine Conwayu — reče ona slabim ali jasnim glasom — vjerujem u istinu ko što vjerujem u nevinost i ljepotu, stoga vam neću lagati. Shvatila sam da ste došli da saznate da li sam zaista ja lansirala onu ogavnu priču. Da, jesam. Ali, ako ste došli da saznate zašto sam to učinila ili što me je navelo da učinim nešto slično, ne mogu vam pomoći. Žao mi je. Kad bih znala, kad bih barem znala, možda bih vam rekla. Sada je bolje da odete.

Tada sam otkrio da je vatra što je tako čisto blistala u dnu njenih očiju mogla i odbiti kao i privući. Našao sam se na vratima sa šeširom u ruci govoreći: — Vrlo mi je žao...

Njen izgled, način na koji je stajala nepomično, djelovali su tako na mene da nisam mogao ni govoriti ni nakloniti se, ni učiniti bilo što drugo osim otići. Znao sam također da se više nikada neću vratiti, a to je bila šteta. Bila je to poštena osoba. I stanovala je u zgodnoj kući.. .

Sve je bilo pokvareno, osjećao sam se odvratnim, odvratnim...

Moja novinarska iskaznica omogućila mi je da stignem do pukovnika Briggsa, a sjećanje na dane kad sam spasio Briggsa dok je policija upala u neki lokal za homoseksualce, odmah nakon rata, omogućila mi je da prijeđem ostale prepreke. Bez tih dvaju aduta nikad ne bih vidio Klausa. Gotovo da je isto tako teško ući u ćeliju osuđenika na smrt kao i iz nje pobjeći.

Dali su mi deset minuta i ostavili me samog s njim, iako je čuvar stajao na mjestu odakle nas je mogao motriti. Po izgledu Klausovu vidjelo se jasno da ne bi izvadio svoj srebrni čajni servis za mene da ga je imao. Sve što je učinio kad sam ušao bilo je da je tihim glasom izgovorio ime revije, stavljajući mi na znanje svoje neprijateljstvo.

Sjeo sam na krevet pored njega, a on odmah ustane. Nisam ništa rekao. Nakon nekog vremena ta tišina mu je dosadila. Mislim da nikad nitko nije tako s njim postupao.

— Dakle, što je? Sto hoćete? — upita me napokon ljutito.

— Nikada ne biste pogodili.

— Da li sam kriv? Da. Da li sam znao što radim? Da. Da li je istina da je sve što želim da ovaj prokleti ljudski rod bude izbrisan s ovog prokletog planeta što prije bude moguće? Da. Da li žalim? Da, što sam se dao uloviti! Inače, ništa. — On slegne ramenima. — To je cijela priča, vi je znate, uostalom, svi je znaju. Iscijedili su me. Zašto me ljudi poput vas ne ostave malo na miru?

— Ima još jedna stvar koju bih želio znati.

— Zar ne čitate novine? — upita on. — Od trenutka kada su me ščepali više nisam imao tajni.

— Slušajte malo — rekoh. — Onaj Stevens... Stevens je bilo ime čovjeka CIA-e koji ga je uhapsio.

— Da, Stevens — podrugljivo reče Klaus. — Naš nacionalni heroj. Ne samo što je na svim naslovnim stranama novina zahvaljujući meni, nego se njegova fotografija nalazi čak na kutijama žitarica. Zaista valja biti heroj da bi se dospjelo na kutije zobenih pahuljica.

— On nije bio heroj — rekoh. — On vas uopće nije poznavao i nije uopće mario za vas dok vi niste propjevali.

Klaus je prestao hodati uzduž i poprijeko i okrenuo se polako prema meni.

— Vjerujete li u to što ste rekli?

— Zašto ne? Tako je to bilo, zar ne?

On sjedne pored mene gledajući me kao da sam odjednom postao žirafa sa dvije glave.

— Znate, to sam rekao milijunima raznih osoba, a vi ste prvi koji u to vjeruje. Kako ste rekli da se zovete? Ako vas to ne smeta...

— Conway.

— Drago mi je što ste došli — rekao je. A kad je on to rekao, to je zaista nešto značilo.

— Zašto ste to učinili? — Dobaci mi mrki pogled i ja brzo dodam: — Ne mislim na atomske tajne. Ono što želim znati jest zašto ste progovorili.

Mrkog pogleda nestane, ali on ne reče ništa. Još sam ga malo morao pogurnuti.

— Nikad niste napravili grešku. Nitko u cijeloj povijesti nije radio tako diskretno i tako inteligentno kao vi. Nitko nije nikad u vas sumnjao i, koliko sam ja mogao provjeriti nitko nije bio na putu da to učini. Tada ste se najednom našli na zabavi u isto vrijeme kad i taj tip, vi mu pristupate i propjevate. Zašto?

Trenutak je razmišljao.

— Bilo je to dobro primanje — reče nakon nekog vremena.

Zatim: — Pretpostavljam da sam samom sebi rekao da je to prilično dugo trajalo, to je sve.

— Ne vjerujete sasvim u ono što ste rekli.

— Ne?

— Ne — rekoh odlučno. — To je razlog koji ste naknadno izmislili.

— Bez sumnje čitate moje misli — reče on sarkastično.

— Zacijelo — odgovorim, i kako je on šutio dodam: — Zar nije istina?

— Da — promrmlja. — Da. Zatvori oči da bi se bolje usredotočio, zatim reče: — Pitali ste me upravo jedinu stvar koju ne znam. U jednom trenutku bio sam tamo, zabavljao sam se, zatim sam se uhvatio kako tog izdajnika satjeravam u neki kut da bih mu ispričao svoj život. Na tren mi se to činilo kao dobra ideja.

Čuvar je došao da me odvede.

— Hvala što ste došli — reče Klaus.

— Nema na čemu. Jeste li sigurni da mi više ništa ne možete reći?

— Da, siguran sam.

— Želite li da se vratim? Možda kad malo promislite...

On odmahne glavom.

— To ne bi ništa izmijenilo — tvrdio je. — Znam to, jer otkad se to dogodilo, ništa drugo nisam radio nego razmišljao. Ali drago mi je što znam da mi netko vjeruje.

— Do viđenja jednog od idućih dana. Pišite mi ako uspijete razjasniti stvar.

Ne znam da li mu je to ikad uspjelo. Nekoliko dana kasnije otišao je na električnu stolicu. Nikad nisam primio ništa.

* * *

Uzeo sam još jedno ime na listi koju sam sastavio. Willy Simms, skladatelj.

Ušao sam u trgovinu gramofonskih ploča i upitao momka da li ima CRY FOR CLARA. Pogledao me kao da je našao mineralnu vodu u boci gina.

— Opet? — uzdahne s umornim iznenađenjem i ode da potraži ploču.

— Među nama — rekoh mu — smatram da je to najgroznija stvar koja je ikad stvorena na Zemlji.

Nije mi se često događalo da se nastojim opravdati, ali nisam mogao podnijeti pomisao da čak i netko savršeno nepoznat vjeruje da ja volim tu pjesmu.

Prodavač se nagne preko pulta.

— Znate li — reče mnogo uljudnijim glasom — da je Beatlesi snimaju ovog tjedna?

Jedan dugi tren dijelio sam s njim čuđenje pomiješano s

odviatnošću, zatim sam otišao.

Milijun i tri četvrt već prodanih ploča i još bogzna koliko će se prodati, pa ipak, Willy Simms je još živio na četvrtom katu bez dizala. Našao sam vrata i naslonio se na dovratak pokušavajući da dođem do daha. Kad su sićušna svjetla iz mojih očiju nestala, pokucam. Čovječuljak, sav naboran, otvori mi vrata.

— Da li bih mogao govoriti s Willyjem Simmsom?

Gledao me je, zatim pogledao zamotanu ploču koju sam nosio.

— Što je to?

— CRY FOR CLARA — odgovorim. On je uzme i upita me koliko sam je platio. Rekoh mu. Držao je vrata odškrinuta nogom, skupio šaku sitniša na polici koja je inače bila prazna, izbrojio mi iznos u ruku. Zatim razbio ploču na dvoje na svom bedru, stavio komade jedan na drugi još jednom ih slomi te baci sve u kamin sa svoje desne strane.

— Ja sam Willy Simms — reče. — Uđite.

Uđem, ali ostanem blizu vrata. Nikad se ne zna što može ovakav tip izvesti.

— Zovem se Tom . ..

— Stavite šešir tamo — prekine me on. Prijeđe sobu.

— Došao sam zbog...

— Čašicu? — upita me.

Budući da je to stvar koju nikad ne odbijam, i kako nije bilo potrebno da kažem da jer je on već bio na djelu, ograničio sam se na čekanje.

Donese mi čašu smiješeći se. Imao je lijepe zube.

— Viski — reče. Piće za muškarce. Znao sam čim sam vas vidio da ste tip za viski.

— Iskreno, više volim džin — kažem. — S vremena na vrijeme...

Tako je — reče. — Ništa nije ravno viskiju. Sjednite.

— Gospodine Simms — počnem.

— Willy. Nitko me nikada nije zvao gospodine. Svojevremeno sam bio suviše jadno stvorenje za to, a sada sam predobar. — Branio je svoju skromnost začinjajući svoje riječi širokim i toplim osmijehom. — Možda mislite da nisam trebao uništiti vašu ploču?

— Da kažem istinu — uzvratim smiješeći se — učinilo mi se to pomalo čudnim.

— Nemam ovdje nijednog primjerka, a i ne namjeravam dopustiti da neki ude ovamo. Iz dvaju razloga — doda podigavši dva suha i koščata prsta. — Ponajprije, ne volim je. A pogotovu ne volim način na koji ljudi žele da sjednem pored njih da bih je slušao, i da njih slušam kako mi govore da je ovaj dio tako dobar, kako sam se sjetio da prijeđem od subdominante na neodgovarajuću nižu skalu. Da, jedan me je i to pitao.

— Sjećam se tog mjesta. To je...

— Drugo — reče Willy Simms — svaki put kada razbijem jednu od tih ploča, to me podsjeti da to mogu učiniti, a volim se toga sjetiti.

— Da. To je...

— S druge strane, svaki put kada uništim jednu, osoba kojoj je pripadala, ode i kupi drugu. Ne zanimaju me tantijeme nego krajnji skor. Rekli su mi da će se prodati dva milijuna i četvrt.

— Dva milijuna i četvrt?!

— Vaša čaša je prazna — reče prekidajući me nepresta¬no. Uzme mi je iz ruke i napuni je. Više bih volio da je to bio džin, ali podignem čašu u njegovo zdravlje i otpijem gutljaj.

— Willy — počnem...

— Nikad prije nisam pisao pjesme— reče Simms.

— Da — odgovorim. — Zato .. .

— I reći ću vam nešto što još nikome nisam rekao. Reći ću to vama, a odlučio sam da odsada to kažem cijelom svijetu.

Nagne se prema meni, sav uzbuđen. Tada shvatih da je pijan. Instinktivno sam znao da to ništa ne mijenja na stvari, da je vjerojatno bio takav i kad je potpuno trijezan.

— Dakle, bit ćete prvi kome ću reći: neću više nikada pisati pjesme.

— Ali upravo ste počeli sa . ..

— Postoji jednostavan razlog za to — reče. — Kad me pitate, reći ću vam. Neću više pisati pjesme jer to nisam u stanju. Ne zato što ne znam čitati ili pisati glazbu. Govori se

da ni Leadbelly nije mogao čitati glazbu. I ne zato što to ne želim. I te kako želim. No, da li ste ikad čuli za staru poslovicu koja kaže da grom nikad ne udara dva puta na isto mjesto?

— Dakako — odgovorili. — Ali, također se kaže da noć nikad nije tako crna kao prije zore, a to znači...

— Pravi razlog je slijedeći. — Willy Simms se zaustavi da bi odmjerio učinak. — Nesposoban sam sada razlikovati jedan ton od drugog. Ne bih mogao prenijeti u drugi ton ni jedan akord. Vidite li ovdje klavir ili čak harmoniku?

— Ma nemojte, osoba nesposobna da razlikuje jedan ton od drugog ne bi mogla imati. . .

— Grom — reče on ozbiljno. — Udario je, to je sve. U dnu mene bilo je jedno zrno nazvano CRY FOR CLARA, grom je udario i ono je prsnulo. No, bilo je to samo jedno i jedino zrno i više ih nema.

— Ma ne! Možda...

— A možda se i varam kada to tvrdim — reče zlovoljno. — Ne vjerujem da je zrnce zaista postojalo. Ono što sam ja učinio jest nešto što se ne može učiniti, barem ja ne mogu, u svakom slučaju. To je kao

kad bi jastog napisao knjigu. Kao kad bi gramofon izvukao glazbu iz torte s jabukama. Kao kad mi ne bismo popili još jednu čašicu.

Odmah je prešao na djelo da dokaže nemogućnost posljednje primjedbe. Uspio sam reći:

— Postoje stvari koje čovjek može učiniti i stvari...

— Kao vratiti se na jedno od Beckovih primanja — presiječe on. — Postoje stvari koje se ne mogu dogoditi. — Najednom mi dobaci mračan pogled. — Da niste slučajno Beckov prijatelj? To je tip zbog kojeg samoga sebe mrzim.

— Ja? Ali, ja...

— Ako jeste, izbacit ću vas niz stube kako god jaki bili.

Napola se digao i u jednom djeliću sekunde zaista me je spopao strah. On je pripadao ljudima koji se toliko zanesu kad govore o srdžbi da im sljepoočice nabreknu, oči im se stisnu. No, on se ponovo spusti u naslonjač i ponovo pronađe svoj razoružavajući osmijeh.

— Do sada sam ja govorio bez prestanka. Zašto ste me željeli vidjeti?

Otvorim usta oklijevajući. Na moje veliko čuđenje on je čekao.

— Došao sam da... — Zastao sam. Dao mi je znak ohrabrenja. — Da bih saznao kako... — započeo sam, ali se zaustavim.

— Ja svakoga primam — povjeri mi. — Neki ljudi biraju koga će primiti. Ja ne. Ja... Ali kamo idete?

Bio sam blizu vrata sa šeširom u ruci,

— Hvala na piću...

— Ali nemojte samo tako otići!

Grozničavo sam tražio riječ koja bi mi mogla pomoći.

— Do viđenja — kažem i brzo nestanem.

* * *

— Beck — rekoh u slušalicu— želio bih te vidjeti.

— Dakako — odgovori on. — Dolaziš u subotu, zar ne?

— Hm... da. Ali želio bih te prije vidjeti.

— To može čekati — reče on mirno.

— Ne može — odgovorim. Vjerojatno je moj glas bio posebno intoniran, jer me je upitao da li nešto nije u redu.

— Ne znam, Beck — priznam iskreno. — Hoću reći, ima nešto što nije u redu, ali ne znam što. — Najednom mi padne na um ideja. — Mogu li u subotu nekoga dovesti?

— Znaš da možeš, Tome. Dovedi koga hoćeš.

— Svog šurjaka Hanka.

Na drugom kraju žice bila je duga šutnja. Zatim mi pomalo usiljenim glasom Beck reče:

— Zašto njega?

— Zašto ne?

Ponovo tišina. Zatim kao da mu je nešto palo na um Beck reče

mirno:

— Zašto ne? Ako on želi, dovedi ga.

— Hvala. A sada, zbilja, u vezi s našim sastankom: što kažeš za večeras?

— Tome, bilo bi mi drago, ali zauzet sam. To može čekati do subote, zar ne?

— Ne — kažem. —Sutra?

— Sutra neću biti u gradu. Zaista mi je žao, Tome. Najednom izgovorih:

— Posrijedi je zajednički nazivnik.

— Što?

— Tvoja primanja — odgovorim strpljivo. — Ljudi koji idu na tvoja primanja.

On prasne u smijeh.

— Jedina stvar koja im je zajednička jest da nemaju ništa zajedničkog.

— To znam — rekoh. — Mislim, ljudi koji su dolazili na tvoja primanja i koji više ne dolaze.

Tišina, ali ovaj put ne tako duga.

— Gledam svoj rokovnik — reče. — Možda ću uspjeti da te sutra vidim na nekoliko minuta.

— U koliko sati? — upitah pazeći da sačuvam hladan i miran glas.

— U dva sata. Kelly ti odgovara?

— U redu. Ispred bifea. Bit ću tamo, Beck, i hvala.

Spustio sam slušalicu i počešao se po bradi. Zajednički nazivnik?

Hankova fraza. Hank! Tip koji me je uvalio u ovaj luckasti posao. Tip koji mi je rekao da se više nikad tamo ne vraćate ukoliko vam se nešto dogodi na Beckovom primanju. Tip koji mi je rekao da se nikad tamo ne bi vratio...

I koji nije htio reći zašto.

Pa dobro, ako to imalo ovisi o meni, on će se onamo vratiti.

Opie, Lila Falsehaven, Klauz, Willy Simms, Hank. Svatko od njih učinio je nešto što nije trebao — možda je točna riječ bila »mogao« — učiniti. Nijedan se nije htio — ili nije mogao — vratiti k Becku. Ponekad je to bila glupa stvar kao mastan vic Lile Falsehaven. Ponekad je bilo pogubno kao luda Klausova povjeravanja.

U međuvremenu bi bolje bilo da govorim s Hankom.

Ovaj put sam ja otišao u njegov ured i zatvorio vrata on pograbi telefon i reče:

— Sue, nemoj da ova stvarčica zvoni dok ti ja ne kažem... Znam, znam. Do vraga! Reci mu neka čeka. — Zatim se spusti u naslonjač i pogleda me.

— Što se tiče reportaže, Hank, do koje si mjere spreman da mi pomogneš?

— Do kraja.

— O.K.! — rekoh. — U subotu uvečer imaš sastanak.

— Da? Gdje?

— Kod Becka.

On se naglo uspravi fiksirajući me.

— Ne.

— Tako mi misliš pomoći »do kraja«? — upitam mirno.

— Rekao sam da ču ti pomoći. Ničemu ne bi služilo da odem onamo. Uostalom, Beck to ne bi dopustio.

— Beck mi je rekao da te dovedem.

— Nije moguće.

— Slušaj, Hank, kad ti kažem...

— OK! OK! Smiri se, hoćeš li? Ne kažem da lažeš. — Stiskao je usnu. — Reci mi točno što si mu rekao i što ti je on rekao. Pokušaj se sjetiti točnih riječi.

— Pitao sam ga mogu li povesti nekoga sa sobom, a on mi je rekao: »Da, naravno«. Zatim sam spomenuo tvoje ime i tada se činilo kao da oklijeva. Zatim, kad sam htio znati zašto, odmah je našao odgovor. Rekao je: »Ako želi doći, dovedi ga«.

— Prljavi mali lukavi lisac! — reče Hank kroz stisnute zube. Ustane udarajući šakom po dlanu. — Rekao je upravo ono što je htio reći, Tome. Povedi me ako želim doći. I obratno, ako ne želim doći, nemoj me povesti. Ne želim, Tome.

— Čak ni da mi pomogneš »do kraja«? — upitam zajedljivo.

— Tako je — progunđao je. Vjerojatno sam imao osobito turoban izgled jer je pokušao objasniti: — Kad bih bio siguran da bi to pomoglo rješavanju stvari, Tome, učinio bih bilo što. Ako me možeš uvjeriti da je to jedino što ti treba, doći ću. Da li možeš?

— U redu — popustio sam protiv volje. — Ako ne želiš poći sa mnom, nećeš ići i stvar je gotova. A sada, ostavimo to po strani, da li mi još uvijek želiš pomoći?

— Svakako — reče on s olakšanjem.

Tada uperih kažiprst prema njemu i rekoh naglo:

— Dobro. Onda ćeš mi reći što ti se dogodilo tamo i zašto se ne želiš vratiti. Reći ćeš mi to odmah i nećeš pokušavati da se izmotavaš.

U uredu je naglo zavladala duboka tišina. Hankove se oči zatvore napola, već sam i prije vidio taj uspavani pogled. Svaki put kad bih ga vidio takvog, djelovao je kao da su ga teško povrijedili.

— Kad sam pravom reporteru povjerio nešto što me se tiče, trebao sam i naslućivati rezultat — reče on nakon nekog vremena. — Zaista hoćeš taj podatak?

Potvrdio sam glavom.

— Tome! — reče, a njegov glas bio je gotovo lijeno zavijanje. — Udarit ću te šakom po toj tvojoj velikoj njušci.

— Zato što sam ti postavio profesionalno pitanje, a ti si mi povjerio ovaj posao?

— Ne sasvim — reče Hank. — Ispričat ću ti to i ti ćeš se smijati, a kad se budeš smijao, moja će šaka krenuti.

— Do sada nisam ništa smiješnog našao u cijeloj toj stvari.

— Dobro — reče. On napravi krug po svom uredu, stisne šaku i pažljivo mi se zagleda u lice. — Otišao sam na jednu od Beckovih zabava, i usred svečanosti pomokrio sam se u hlače.

Ugrizao sam se s unutrašnje strane za obraz, ali se nisam mogao suzdržati. Ispustio sam urlik smijeha, a zatim sam odletio do automata za vodu, klizio nekoliko metara na boku i udario u zid na drugoj strani sobe. Veliki svjetleći oblak magle vrtio se oko mene, zatim se malo pomalo razišđe. Sjeo sam. Na mojim ustima i bradi bilo je krvi. Hank se nagne nad mene, tužna izraza. Ispusti čistu maramicu tako daje mogu dohvatiti. Poslužim se njome, zatim podvučem noge poda se.

— Do vraga, Tome, žao mi je — reče. Zbog načina na koji je to rekao vjeravao sam mu. — Rekao sam ti da se ne smiješ.

Odgegao sam se do stolice pokraj pisaćeg stola i sjeo. Hank natoči malo vode i doda mi čašu.

— Umoči maramicu u to — naredi. — Tome, bolje ćeš shvatiti sve to kad malo razmisliš. Zašto ne ostaviš to?

— Pretpostavljam da ne trebam to učiniti — izgovorim s mukom. — Pretpostavljam da se slična stvar dogodi...

— Kad bi se to dogodilo — reče Hank mrko — to ne bi bilo smiješno, i neka bog sačuva onog tko bi se smijao. To bi uništilo svu tvoju sigurnost više nego što si to možeš zamisliti. Ti bi na to mislio u autobusu, za vrijeme sastanka. Mislio bi na to dok hodaš gore-dolje po sobi, dok diktiraš. Sjetio bi se da se dogodilo bez upozorenja, i da ništa drugo nisi mogao učiniti nego čekati da bude gotovo. Bilo je to nešto što ne možeš zamisliti da bi se moglo dogoditi, i uvijek bi se pitao da li će se to još jednom dogoditi.. .

— A mjesto na koje se ni za što na svijetu ne bi vratio, to je mjesto na kojem se to dogodilo.

— Radije bih se dao mučiti — reče on tupim glasom kao da izriče zakletvu. — I kao vrhunac svega taj... taj prokleti Beck...

— Smijao se?

— Nije se smijao — reče Hank s mržnjom. — Kad sam htio šmugnuti, sustigao me na vratima da mi kaže kako bi bilo dobro da više ne dolazim. Bio je sušta ljubaznost, da, ali misliš je ono što govori.

Namočio sam maramicu još jednom u vodu i nagnuo se nad staklenu ploču pisaćeg stola da se pogledam. Obrišem bradu.

— Taj Beck — rekoh — sigurno poduzima sve mjere opreza. Hank, svima ostalima koji su običavali dolaziti Becku a koji ga više ne

posjećuju, misliš li da im je Beck također rekao da više ne dolaze?

— Nikad nisam o tome razmišljao. Vjerojatno jest. Osim možda Klausu. On više nije mogao nikamo ići nakon onog što je učinio.

— Vidio sam Willyja Simmsa — reče mu. — Bio je lud od bijesa na Becka i rekao je nešto kao: vratiti se k njemu bilo je isto tako nemoguće kao i napisati novu pjesmu. On nije u stanju razlikovati jedan ton od drugoga, znaš?

— Ne, nisam znao. A gospođica Falsehaven? Jesi li je vidio?

— Ona se ne bi tamo vratila ni za što na svijetu. Napola je luda od pomisli na ono što je učinila. Za tebe ili za mene to ne bi bilo ništa. Za nju je to kraj svijeta.

Kraj svijeta. Kraj svijeta.

— Hank, počinjem samo nazirati ono što si htio reći u vezi s Opie, da ono što je učinila nije bilo njeno djelo.

Najednom, kao u stanju šoka — mislim da sam bio više uzbuđen nego Hank — zaurlam:

— Ali to je bilo u njoj! Moralo je biti u njoj makar zrno... onog što je trebalo da to učini.

— Možda, možda... — reče on tiho. — No, želio bih vjerovati da nije. Želio bih vjerovati da ima nešto kod Becka što stavlja zrno ludosti u glavu ljudima. Zrno, potpuno strano toj osobi, koje ne bi moglo postojati kod nje u bilo kojim drugim okolnostima. — On pocrveni. — Osjećao bih se bolje kad bih mogao to dokazati.

— Bolje je da odem. Imam sastanak s Beckom — rekoh pošto sam pogledao na zidnu uru. Ustanem.

— Tome...

— Da?

— Zao mi je što sam te morao udariti. Morao sam to učiniti. Shvaćaš?

— Dakako da shvaćam — rekoh s usiljenim smiješkom. — Da nisam shvatio, upravo bi ti pripremali gips za leđa.

Izađem.

* * *

Beck me čekao kad sam gotovo trčeći ušao Kellyju. Uzmem njegovu čašu i uputim se prema jednom kutu lokala.

— Ne za stol — zavapi slijedeći me. — Idem na vlak. Tome. Rekao sam ti.

— Hajde — rekoh. — Samo jednu minutu. — Pođe za mnom gunđajući kroz zube i pusti da ga vodim do tapeciranoga kuta separea. Sjeo sam tako da bude prisiljen verati se preko mene ukoliko razgovor krene smjerom koji mu se ne bi previše sviđao.

— Žao mi je što kasnim, Beck. Ali drago mi je što ti se žuri. Tako ću moći ići ravno do cilja.

— Što hoćeš? — reče on gledajući razdraženo na svoj sat. Zatvori

oči na tren dok je brojio minute.

— Odakle dolazi tvoj novac? — upitam ga naglo.

— Ali, ja... Tako dakle, Tome. Nikad nisi.. . hoću reći... — Promijenio je taktiku i počeo se ljutiti. — Nisam navikao da mi se drže propovijedi u vezi s mojim osobnim poslovima, stari moj. Mi smo stari prijatelji, da ali...

— Zaveži — rekoh. — Ja te izvrsno poznajem. Sjeti se... Zajedno smo stanovali na sveučilištu, i ukoliko me sjećanje ne vara, bilo je to državno sveučilište, dakle, jedva nešto više od tehničke škole. Imali smo sve u svemu tri kravate i jedan dobar pokrivač za obojicu, a preskakali smo obroke da bismo si mogli priuštiti izlazak. Nije tome tako dugo, Beck. Zatim si ti otišao piskarati u neki osiguravajući zavod, zar ne? A kad si napustio taj posao, nisi tražio drugi. No, ti stanuješ u velikoj i mračnoj kući, punoj groznoga i golemog namještaja, organiziraš bučne zabave jednom tjedno.

— Mogu li pitati — reče on kroz svoje konjske zube — zašto te sve to najednom zanima?

— Više nego ikad nalikuješ na štakora — kažem nemarno pomislivši u sebi da mu neće škoditi ako se naljuti. Uvijek govori gluposti kad je razdražen. — Hajde, Beck, kad netko radi za reviju poput naše, uvijek je u toku zbivanja koja će uskoro odjeknuti. Upravo ti pokušavam učiniti uslugu.

— Ne shvaćam...

— Kako ćeš se izvući — upitam ga — ako budu kontrolirali tvoje porezne prijave u posljednje četiri godine i ako se bude napravio izvod iz računa tvojih stvarnih prihoda?

— Vrlo dobro ću se izvući — reče naduto. — Ako baš želiš znati, moji prihodi dolaze od investicija. Napravio sam izvrsne poslove.

— Gdje si uzeo početni kapital?

— To te se zaista ne tiče, Tome — reče on suho. Gotovo sam se divio načinu na koji mi se opirao. — Ali, mogu li te podsjetiti — nastavi — da je potrebno vrlo malo kapitala da se ude u posao, i da se može kupovati kad je pad cijena i prodavati kad je skok cijena, i to nekoliko puta za redom, pa više ne treba brinuti za kapital.

— Ti nisi špekulant, Beck — nacerim se. Ne li. Ti nisi osobito lukav. Tko ti otkucava obavijesti?

Zbog nekog razloga ove su ga riječi uzdrmale više nego sve što sam mu do sada rekao.

— Počinješ mi ići na živce — reče on usiljeno. — Zbog tebe ću zakasniti na vlak. Moram poći. Ne znam što ti je, Tome. Ne mogu reći da mi je draga ova vrst pitanja, i zaista ne shvaćam što želiš.

— Pratit ću te — rekoh — i objasnit ću ti.

— Nema smisla da se uznemiravaš — odgovori suho. Ustane, a ja također. Pustio sam ga da izađe iza stola slijedeći ga prema vratima.

Garderobijerka je prekapala po stvarima, pružila mu kovčeg od svinjske kože. Zgrabio sam ga prije nego što je on mogao staviti ruku na njega,

— Daj mi to — zaurla.

— Nemoj ovdje vikati — rekoh. — Zakasnit ćeš na vlak.

Jurnuo sam van i zazviždao taksiju. Svi taksiji na području tri sklopa zgrada su se zaustavili. Uguram ga u najbliži i popnem se za njim govoreći:

— Znaš dobro da nikad nisi mogao tako dobro pozvati taksi kao ja. Pokušavam ti pomoći.

— Glavni kolodvor — reče Beck vozaču. — Tome, što hoćeš? Nikad te nisam vidio takvog.

— Upravo ti pokušavam pomoći. Ljudi počinju govoriti e tebi, Beck.

On problijedi.

— Zaista?

— O, da. Što misliš, skriveni prihodi, velika primanja, svatko može doći i sve ostalo?

— Mnogi ljudi organiziraju primanja.

— Nitko o njima ne govori kao o tvojima kad prođu.

— Što govore, Tome? — nije volio biti upadljiv.

— Zašto si rekao Willyju Simmsu neka više nikad nogom ne stupi k tebi? — bio je to nasumce upućen udarac, ali pogodio je.

— Mislim da sam se sasvim dobro ponio prema njemu — prosvjedovao je Beck. — Cijelo je vrijeme govorio, gnjavio me. Svakoga je gnjavio kad bi dolazio.

— I sada stalno govori — rekoh tajnovito, zatim promijenim temu. Beck se počne komešati. — Ja pak vjerujem da nešto dobivaš od ljudi koji dolaze na tvoja primanja. I čim dobiješ, ti ih ostavljaš.

Beck se nagne naprijed da nešto reče vozaču, ali iz tko zna kojeg razloga nestalo mu je glasa. Nakašlje se i pokuša još jednom.

— Dakle, želim saznati što je to što ti dobivaš od tih ljudi i kako to dobivaš.

— Ne shvaćam što želiš reći i ne vidim što te se te stvari tiču.

— Nešto se dogodilo mojoj ženi, u subotu uveče.

— Oh — reče on. — Oh... Dakle, što misliš da sam dobio od tvoje žene?

Stavio sam si ruke pod bedra i sjeo na njih.

— Poznajem te vrlo dobro — zaškrgućem — ovo pitanje ti je spasilo život. Nisi mislio ono što si rekao, zar ne?

Problijedio je.

— Zaboga, Tome... ne. Ti si mi rekao da dobivam nešto od svakog od tih ljudi. Ne mogu ti reći kako mi je žao zbog... Opie... Ništa tu nisam mogao učiniti, znaš, bio sam zauzet, mnogo toga je trebalo

napraviti, . . Ne, Tome, nisam želio reći ono što ti misliš...

Bila je to istina. Neke stvari nisu bile svojstvene Becku. Snažno udahnem i upitam:

— Zašto si rekao Hanku neka više ne dolazi?

— Radije ne bih odgovorio — reče on iskreno. — Bilo je to za njegovo dobro. On... hm... ispao je zaista smiješan i smatrao sam da mu činim uslugu što mu omogućujem da svoj bijes okrene protiv mene a ne protiv sebe!

Dobacih mu težak pogled. Nikad nije bio osobito prepreden, ali je uvijek bio prijetvoran kao jezuit. Taksi je skrenuo pred kolodvorom i ja dobacih svoje posljednje pitanje.

— Beck, da li svatko tko dođe na tvoje primanje postane u određenom trenutku smiješan?

— Oh, ne! — odgovori on. I da nije upravo gledao na svoj sat i bio uznemiren, vjerujem da nikad ne bi izrekao slijedeće riječi: — Neke osobe su imune.

Taksi se zaustavi i on izađe.

— Ja ću platiti — kažem kad je počeo prekapati po džepu.

— Radije požuri. — Izvukao sam glavu kroz prozor gledajući ga i čekajući da li će očekivane riječi doći čak i nakon onog što je rekao. Nekoliko metara od automobila on se okrene i poviče:

— Do subote, Tome! Eto! nisam mogao do te mjere iznervirati Becka da me isključi sa svojih primanja — i bilo kako bilo, — bogati i siromašni, poznati i obični, svi koji su dolazili, bili su osuđeni da postanu smiješni — a Beck je nešto dobivao, nešto na račun toga — no, što je htio dobiti od mene? Što je htio reći time »neke su osobe imune«? Imune... Neobična riječ. Imune. Bilo je nečeg u toj kući, u toj prostoriji, što je navodilo ljude da učine nešto što... Samo trenutak. Hank i gospođica Falsehaven, i ako hoćete, Opie u izvjesnoj mjeri, ispali su smiješni. No, momak koji je ubio propovjednika Beckovim žaračem... i Klaus špijun... baš se ne bi moglo reći da su to smješne stvari! Zatim Willy Simms... Da li je smiješna stvar stvoriti »hit«?

Zajednički nazivnik...

Kad ne znamo odgovor, možemo ga tražiti tamo gdje se nalazi.

Beck je otputovao vlakom.

Samo je jedna stvar povezivala sve te neobične događaje: Beckova soba za primanje.

* * *

Nije se još sasvim smračilo kad sam stigao Becku, ali ali to nije bilo važno. Kuća je bila malo uvučena, u velikom vrtu. Visoke ograde dijelile su je od susjednih kuća, a gusta živica od kaline skrivala ju je od ulice. Prošavši ulazna vrata, i hodajući po tratini, mogao sam proći neprimjetno. Kuća je bila jedan od onih užasa s početka stoljeća što imaju nešto od ljetnikovca i župnog dvora, s ponešto previše

dekoracija za moderni stil a premalo za viktorijanski. Imala je zabate i tornjiće i sobe na svim razinama: prozori su neodoljivo podsjećali na rupice u kartici IBM.

Podigao sam paket koji sam kupio u željezariji i kradom sam se uputio uz živicu prema stražnjem dijelu zgrade.

Jedan je pogled bio dovoljan da shvatim kako nema nikakva izgleda da uđem s te strane. Kuća je bila sagrađena na samom kraju imanja, a dolje iza kuće bila je uličica, ili široka aleja, ako je to točniji izraz. Stražnji dio zgrade, nadnio se nad nju kao nad stijenu, a s druge strane bilo je prometa i susjeda. Ne, morat ću napasti s boka. Kleo sam jer sam znao da soba za primanje gleda na stražnju stranu svojim golemim staklenim prozorima, zatim se sjetih da u toj prostoriji postoji klima-uređaj, dakle, prozori neće biti otvoreni i ja neću moći rezati staklo jer su prozorska stakla dvostruka.

Pokušao sam otvoriti dva prozora u prizemlju, ali bila su zabravljena. Jedan drugi bio je otvoren ali je imao šipke. Zatim je slijedio veliki prostor pun lišća, bez ijednog prozora. Obuzet naglim nadahnućem približim mu se gazeći po cvjetnjaku. Tamo, u visini prsa; sakriven iza džbuna sljeza, nalazio se mali prozor.

Uzmem iz džepa svjetiljku koju sam upravo kupio i bacim pogled unutra. Prozor je bio zabravljen jednom od onih sigurnosnih brava od čelika s kolutom od gume što se stavljaju na okvir. To mi je savršeno odgovaralo. Otvorim kutiju s kitom i napravim od njega stožac i stavim ga na staklo. Zatim izvadim rezač stakla i zarezem kružno oko stošca. Udarim jednom po površini koju sam upravo izrezao i krug se odvoji, zalijepljen na stožac kita. Odložim kit i staklo na rub prozora i uđem. Staklarskom lopaticom pažljivo skinem razbijeno staklo i slomim ga, kao i krug stakla, u sitne komadiće, pa ih zamotam u debeli papir u koji je bio umotan paket što sam ga donio. Uzmem mjere stakla i odrežem staklo koje sam donio, zatim ga stavim na mjesto pomoću kita za akvarij, prilično tamnog, koji se nije sjajio kao običan novi kit. Očistim novo okno iznutra i izvana, zatvorim i zabravim prozor, zatim pažljivo pometem rub i pod ispod njega. Sakrijem sve otpatke, uguram alat u kaput i hlače. Tako nitko neće saznati da sam bio ovdje.

Nađem se u velikoj ropotarnici, koja je vodila do smočnice. Smočnicom dođem do kuhinje, a iz kuhinje u blagovaonicu. Odatle sam znao kamo moram poći. Izađem u hodnik i uputim se prema stražnjem dijelu kuće. Vrata sobe za primanje bila su zatvorena. S ove strane ona su bila prepuna izrezbarenih oplata od svijetle hrastovine i ukrašena jonskim stupovima. Bila su to pomična vrata. Gurnem ih. S druge strane nalazila se ploča od brezovine u skladu s groznim modernizmom sobe. Ponovo osjetih ono neobično čuđenje zbog Bečka i njegove jedine ludosti.

Zatvorim vrata i prijeđem mračnu prostoriju prema staklenim prozorima. Tamo pritisnem dugme za zatvaranje teških zavjesa. Čulo se tiho zujanje i zavjese se pokrenu. Kako su se malo pomalo sklapale, tako se umjetno svjetlo širilo prostorijom, a kad su se dodirnule, cijela se soba kupala u toploj zlatnoj svjetlosti.

A nasred saga koji sam upravo prešao, nekoliko metara od vrata i na dobroj udaljenosti od bilo kojeg komada pokućstva, stajala je mlada žena.

Šok je bio gotovo fizički. U djeliću sekunde povjerujem da sam žrtva bljeska, kao nakon munje. Zatim se saberem i sretnem miran i siguran pogled njenih zelenih očiju.

Ukoliko je moguće da neka žena istovremeno daje dojam snage i krhkosti, ova je sigurno tako djelovala. Njena kosa bila je plavo-crna, s neobičnim crvenim odsjajem. Put joj je bila bez greške, kao u voštane figure, ali bila je živa i topla. Smiješila se i mogao sam vidjeti njene savršene zube. Njena otvorena haljina bila je od zlatnoga i crvenog brokata, a ispod nje dobar tucet podsuknji. Šesnaesto stoljeće? Sedamnaesto stoljeće? U ovoj sobi?

— To je bilo dobro — reče ona.

— Da? — rekoh iznenađen.

— Da, ali nije trajalo. Pretpostavljam da ste imuni.

— Ovisi — odgovorim gledajući njen vratni izrez. Zatim se sjetim neobične Beckove primjedbe.

Ona reče:

— Ne biste trebali biti ovdje. Ne sasvim sami.

— Ja bih to isto mogao reći za vas. No, budući da smo oboje tu, nismo sami.

— Ja nisam — reče. — Ali vi, vi jeste. — Nasmije se. — Vi ste Tom Conway.

— Tako dakle, govorio vam je o meni? No, meni nije nikad govorio o vama.

— Dakako da ne. Ne bi se usudio.

— Stanujete ovdje? Ona potvrdi glavom.

— Uvijek sam živjela ovdje.

— Što želite reći time: uvijek? Beck stanuje ovdje tri, ne, sada četiri godine. Vi ste bili cijelo to vrijeme ovdje?

— Mnogo prije.

— Tako! — rekoh. — Čestitam Becku! Mislio sam da ne voli žene.

Vidio sam kako njen pogled prelazi preko mog ramena i zuri u nešto iza mene. Okrenem se. Pauk velik kao sombrero bio je obješen na zastoru. Nisam znao da li će skočiti ili neće. Okrećući se, dohvatim tešku pepeljaru napravljenu od karika lanca zavarenih zajedno. Prije nego što sam dospio njome zamahnuti djevojka je bila pored mene

držeći objema rukama pepeljaru.

— Nemojte to raditi — reče. — Razbit ćete prozor i susjedi će dotrčati. Hoću da malo ostanete ovdje.

— Ali, pa...

— On nije zbiljski.

Pogledam, pauk je nestao. Okrenem se prema djevojci:

— Što se ovdje događa, zaboga?

Ona uzdahne.

— Nije bilo tako dobro — reče. — Trebalo je da se bojite. No, vi ste se samo razljutili. Zašto se niste bojali?

— Sada se bojim — rekoh gledajući zastore. — Mislim da se najprije razljutim, a kasnije me uhvati strah. Što to sve znači? Vi ste tamo stavili tu stvar?

Ona kimne glavom.

— Bila sam gladna.

— Ne shvaćam.

— Znam.

Ona se uputi prema divanu. Njene su podsuknje predivno šuštale. Utone u gumenu pjenu i potapša mjesto pored sebe. Polako prijeđem sobu. Nije potrebno znati što je to što da bi se to ocijenilo. Sjednem pored nje.

Ona spusti pogled i pogladi suknju. Očito, čekala je . ..

Nisam dopustio da čeka dugo. Privinem je k sebi i potražim zatvarač na njenoj haljini. On lagano klizne, a moj se obraz sretne s oštrom dlakom njenog.

Dlake...

Kriknuvši skočim raskolačenih očiju. Tamo, na divanu, ležao je krupan muškarac, trulih zuba i s bradom starom četiri dana. Prasnuo je u smijeh svojim baritonom.

Nije potrebno shvatiti neku situaciju da se ona ocijeni. Krenem naprijed pripremajući svoj najbolji zamah šakom. Ona krene od moga najdonjeg desnog rebra, i kad je stigla tamo kamo je trebala stići, sva moja težina bila je na njoj. Ali, ovaj put nikamo nije stigla. Moja se šaka sretne samo s prazninom i lakat mi zaškripi od napora. Tada s divana ogromna crna mačka skoči na pod i pobjegne preko sobe. Padnem prema naprijed, skočim na divan i potrčim za životinjom. Na drugom kraju sobe ona napravi polukrug, lako pobjegne mojoj ispruženoj ruci i počne puzati duž zavjesa, rukama.

Da, *rukama*. Mačka je imala ruke sa tri prsta i jednim palcem.

Kad je stigla na dva metra od poda, skupi se u loptu i... mislim da se vrtjela. Protresem glavom da bih razbistrio um i pogledam ponovo. Više nije bilo traga životinji. Međutim, tamo je bila mreža zvučnika koji nisam prije zapazio.

Zvučnik?

Svatko tko poznaje ultramoderno zna da postoji dogovor koji odbacuju vidljive zvučnike i svjetiljke. Sve mora biti prikriveno ili vješto kamuflirano.

— To — reče zvučnik neutralnim i bespolnim glasom — to je već bolje.

Uzmaknem i padnem na divan odakle sam mogao vidjeti zvučnik.

— Iako ste imuni, ipak mogu dobiti nešto od vas.

— Što želite reći time: imuni? — upitam.

— Nema ničeg što vi ne biste učinili — reče bezlični glas. — No, kad nekoga navedem da učini nešto što on ne bi mogao učiniti, ja se hranim. Sve što mogu s vama učiniti jest da se razbjesnite. I štoviše, nikad se ne razbjesnite na sebe samoga nego samo na djevojku ili pauka ili na bilo koju drugu sličnu pojavu.

Najednom shvatim da zvučnika više nema tamo. A na sagu do mojih nogu nalazila se golema pjegasta zmija. Skočim na nju, a moja se ruka zatvori na gležnju djevojke koju sam prije vidio. Ustuknem i ponovo sjednem.

— Vidite — reče ona svojim baršunastim glasom. — Sada se čak i ne bojite.

— Neću se uopće bojati — potvrdim.

— Pretpostavljam da nećete — reče ona kao da žali. Zatim njeno lice zasja. — Ali uskoro će doći subota. — nastavi. — Tada ću dobiti hranu.

— Tko ste vi, napokon?

Ona slegne ramenima.

— Nemate imena da me njime označite. Da li uopće nešto kao ja može imati ime? Mogu uzeti bilo koji oblik.

— Ostanite ovako za sada. — Odmjerim je od glave do pete. — Dobro izgledate ovako. Zašto lijepo ne dođete ovamo?

— Ona ustukne jedan korak vrteći glavom.

— Zašto ne? To za vas nije nimalo važno. — primijetim.

— To je istina. Ali neću. Shvatite me, to ni vama ne bi bilo važno.

— Ne shvaćam.

Ona objasni strpljivo:

— Na vašem mjestu mnogi muškarci bi me željeli, neki protiv svoje volje. A kad bi otkrili što sam, ili što nisam, mrzili bi sebe. S takvima bih se mogla poslužiti — zaguguće ona oblizujući s nasladom usne. — Ali vi, vi me želite onakvu kakva sam na tren, i vama nije nimalo važno što sam gmaz, insekt ili običan hipokrit, čim dobijete ono što želite.

— Samo malo! Ta hrana... Vi se hranite mržnjom?

— Oh, ne! Slušajte, kad neko ljudsko biće učini nešto što normalno nije u stanju napraviti, kao... oh, kao ona usidjelica koja je onako strašno izgrebla lijepu glumicu, dolazi do žljezdane reakcije koja se ne

može usporediti ni s jednom drugom. U svakom ljudskom biću postoji snaga koja ga pokreće da živi i snaga koja ga pokreće da uništava. Kod većine ljudi te su snage prilično dobro uravnotežene. No, ja im šaljem jaku dozu jedne ili druge od tih snaga kako bih izazvala neuravnoteženost, otvoreni sukob. Taj sukob stvara jedno, nazovimo ga polje, auru. Time se ja hranim. Jeste li sada shvatili?

— Slično kao komarac koji ubrizgava otopinu u krv. — Gledao sam je. — Vi ste parazit!

— Ako tako hoćete — reče ona ravnodušno. — I vi, uostalom, ako parazitom zovete biće koje se hrani drugim oblicima života.

— A sada mi pričajte o imunitetu.

— Ah, to! To je vrlo dosadno. Kao kad ste gladni i otkrijete da imate samo konzerve a nemate otvarač. Znate da je hrana tu, a ne možete je dobiti. To je vrlo jednostavno. Imuni ste jer ste sposobni za sve, da, za sve.

— Ukratko, natčovjek.

— Vi? Ne, na žalost.

— Onda što?

Trenutak je razmišljala.

— Sjećate se da ste me pitali što sam? E, vidite, u toku cijele vaše povijesti izmišljalo se mnoštvo imena za biće moje vrste. Sva pogrešna, dakako. Ali, ono koje se najviše koristi, to je naziv: savjest. Kad čovjek učini nešto loše, njegova ga prirodna savjest upozori na to. Ali, svaki put, kad vidite da nekog čovjeka muči savjest, da ga pokušava uništiti, možete biti sigurni da je netko od nas tuda prošao. Čim vidite nekog čovjeka kako radi nešto što se nikako ne uklapa u njegov odgoj, njegovu sredinu, budite sigurni da je netko od nas tu s njim.

Počeo sam shvaćati mnoge stvari.

— Zašto mi pričate sve to?

— Zašto ne? Volim govoriti, kao i vi. To mi ne može škoditi. Kad biste pripovijedali ovo što sam vam rekla, nitko vam ne bi vjerovao. Nakon nekog vremena vi sami ne ćete vjerovati u ovo što sam vam rekla. Ljudi ne mogu vjerovati u stvari koje nemaju dobro određenu mjeru, oblik, težinu ili ponašanje. Ako neka dodatna muha počne kružiti oko vašeg stola, ako vaša biljka penjačica ima novu mladicu koje nije bilo deset minuta prije, vi to nećete vjerovati. Te se stvari događaju svim ljudima, stalno, a oni to nikad ne opaze. Oni sve objašnjavaju na temelju onog što već vjeruju. Budući da oni ne vjeruju u nešto slično nama, pa makar i maglovito, mi slobodno prolazimo pred njihovim glupim pogledom, hraneći se tamo gdje nas je volja...

— Nećete se samo tako izvući. Ljudi će vas na kraju uhvatiti — rekoh. — Ljudi počinju misliti na nove načine. Jeste li već čuli govoriti o neeuklidskoj geometriji? Znate li nešto o nearistotelovskim

sustavima?

Ona se nasmije.

— U toku smo. Ali dok to budu svi prihvatili, više nećemo biti paraziti. Bit ćemo simbionti. Neki od nas to već jesu, Ja, na primjer.

— Simbionti? Želite reći da ovisite o nekom drugom obliku života?

— Da, i on također ovisi o meni.

— Tko?

Ona pokaže na sobu s neumjesnim dekorom: — Vaš glupi prijatelj Beck, dakako. Neke od osoba koje privučeni u svoju jazbinu su špekulanti, vrlo lukavi ljudi. Ni za što na svijetu oni ne bi odali tajne u vezi s investicijama. No, ja se pobrinem da oni govore o tome Becku. I, oh, kako oni to požale! Kako se osjećaju glupima! I kako se ja hranim! Zauzvrat ih Beck dovodi ovamo.

— Znao sam da on nije u stanju to sve sam raditi — rekoh.

— A sad, recite mi zašto mu je stalo do moje prisutnosti na primanjima?

— To je moje djelo. — Gledala me je hladno. — Jednog dana ću vas pojesti. Jednog dana naći ću otvarač. Doznat ću kako da vam zatvorim pred nosom vrata, kako da zgnječim vaše lice glačalom, a tada, naslađivat ću se vama kao poslasticom.

Nasmijem se.

— Najprije ćete morati naći nešto što žalim da sam učinio.

— Nešto mora postojati. — Ona zijevne. — Trebam se nabrusiti — reče ona lijeno. — Idite sada.

* * *

— Ona se vara — reče Hank kad sam mu sve ispričao. Dotrčao je k meni čim sam mu telefonirao i pustio me da govorim.

— Ona se vara?

— Da, kad misli da ti nitko ne bi vjerovao. Jer, dovraga ja ti vjerujem!

— Čini mi se da i ja vjerujem — rekoh. — Zašto?

— Zašto? — ponovi Hank. Nervozno se ugrize za donju usnu.

— Možda zato što ne tražim drugo nego da vjerujem u ovu teoriju koja proglašava Opie nedužnom, po kojoj ono što je ona učinila nije uopće njezina krivnja.

— Opie — rečem. — Da . ..

On mi dobaci brz pogled.

— Mislio sam na nešto, Tome. Noć kada se to dogodilo, s Opie, hoću reći. ..

— Istresi sve što ti je na srcu ako ti to pomaže — rekoh prepoznavajući njegov izražaj.

— Hvala, Tome. Pa dobro... Neovisno o onome što je moglo utjecati na Opie, neovisno... hm . .. o njenom eventualnom pristanku, potrebno je neko vrijeme za te stvari. Vidi se kako dolaze.

— I onda?

— Gdje si ti bio kad se taj momak počeo vrtjeti oko Opie?

Razmišljao sam. Počnem se smiješiti, ali se zaustavim. Zatim se naljutim.

— Ne sjećam se se.

— Oh da, sjećaš se! Gdje si bio, Tome?

— U blizini.

— Ti nisi bio u sobi.

— Tko ti je to rekao?

— Ti — reče. Ponovo zauzme svoj uspavani izgled. — Ti si slab lažljivac. Kad izbjegavaš neko pitanje, to znači da kažeš da. Tko je bila djevojka, Tome?

— Ne znam.

— Što?

— Rekao sam ti da ne znam — rekoh namrgođeno. — Jednostavno djevojka.

— Oh! Ti je čak nisi upitao za ime?

— Mislim da nisam.

— I praviš svu tu galamu zbog Opie!

— Pusti Opie po strani od svega toga! — zaurlam. — To je sasvim nešto drugo.

— Trebalo bi te objesiti za palce — reče dobacivši mi pogled pun samilosti. — No, pretpostavljam da to nije tvoja krivnja. — Cerio se. — Nije čudo što te taj Beckov parazit ne može dohvatiti! Nikad ništa ne učiniš što bi žalio, jer nikada ne žališ ono što radiš. Nikada ništa!

— A zašto ne? — Dignem se u jednom skoku. — Slušaj, Hank. Ja sam živ. Ja sam zaista živ. Svi ljudi koje poznajem na putu su da ubiju ovaj ili onaj dio samih sebe, sve što ne dobiva hranu na kraju umire. Nemoj piti ovo, ne gledaj ono, ne jedi ovo, a za sve to vrijeme ima u njima nešto što je gladno upravo tih stvari. To nešto se lako zasiti... i čim je sito ostavlja vas na miru. Ja sam živ, zaboga, i namjeravam to i ostati!

Hank se uputi prema vratima.

— Odlazim — reče nesigurnim glasom. — Moram misliti na svoju sestru. Da ti se nešto dogodi, mogla bi se ljutiti na mene.

Zalupi vratima iza sebe. Udarih nogom stolić i slomih mu jednu nogu. Vrata se ponovo otvore. Hank dobaci:

— Idem s tobom k Becku u subotu uvečer. Doći ću ovamo po tebe. Ne kreči bez mene.

* * *

Kod Becka su ulazna vrata bila širom otvorena, kao i uvijek subotom. Nije bilo ničeg što bi moglo spriječiti Hanka ili bilo koga drugog »nasamarenog« da uđu. Osim ako zabrana nije postojala u njima samima. U svakom slučaju, Hank je jasno osjećao prisutnost te

zabrane. Vidio sam to dobro po načinu na koji je zabio ruke u džepove praveći se nehajnim. Ispod njegova sigurnog izgleda skrivala se napetost.

Bilo je to uobičajeno primanje, koje je okupilo što je više moguće neobičnih ljudi. Beck je igrao ulogu pratilje skupini od dvadesetak osoba, najšašavijem skupu što se vidio od prošlog tjedna: slavni ekonomist, magistrat, prištavi ljevičar, par njemačkih turista s dalekozorom i svim ostalim, farmer smušena lica u konfekcijskom odijelu. Čovjek koji je svirao klavir. Djevojika koja je s divljenjem gledala čovjeka što je svirao klavir (ona očito nije svirala klavir). Momak koji je izrazom odvratnosti gledao pijanista (taj je momak očito svirao klavir).

Čim smo ušli, Beck poleti prema nama s provalom izraza dobrodošlice koji mu zamre na usnama kad je prepoznao Hanka.

— Hank — reče dahćući isprekidano. — Zaista ne znam da li...

— 'dan, Beck — odgovori Hank. — Prošlo je prilično vremena. Hank uđe u sobu za primanje i uputi se prema baru koji se nalazio u najudaljenijem kutu, ostavivši Becka potpuno izbezumljenog.

— Tome — reče Beck — niste se smjeli izlagati opasnosti...

— I ja sam žedan kao i on — odvratim i pođem za Hankom.

Natočim si džina.

— Hank?

— Da? — Njegove su oči motrile masu.

— Hoćeš li mi napokon objasniti što spremaš?

On me pogleda. Napetost u kojoj je živio vjerojatno ga je mučila.

— Hej — nastavim — opusti se. Ništa ti se neće dogoditi. Naša mala gladna prijateljica je epikurejka. Ne vjerujem da je zanima nešto drugo osim prvog vala strepnje koji izaziva. Ti si prošlost.

— Znam — promrmlja. — Znam... hm... Mislim da imaš pravo. — Obriše čelo. — Da li je vidiš?

— Ne — rekoh. — Ali kako bih je mogao prepoznati da je vidim? Možda nije u ovoj prostoriji.

— Mislim da jest — reče on. — Mislim da je ona ovdje zaglavljena.

— To je ideja. Da! Njena specijalnost je neprikladnost, zar ne? Sve što je neobično. E, pa ova prostorija vrvi neobičnošću i neprikladnošću.

On potvrdi glavom.

— To je ono što želim reći. I ono što želim provjeriti, dobro provjeriti. Drži.

On se približi baru i brzom i diskretnom kretnjom doda mi nešto pozamašno i plosnato.

— Hank! — prošapćem. — Revolver! Što to...

— Uzmi ga. I ja ga imam. Učini što ti kažem kad ti dam znak.

Ne volim revolvere. No, ovaj je bio uguran u moj džep prije nego

što sam mogao prosvjedovati. Upitam se nije li Hank sišao s uma.

— Meci nemaju nikakvog djelovanja na nju.

— Oni nisu za nju — reče on ponovo gledajući masu.

— Ali. ..

— Zaveži, Tome — reče on odrešito. — Da li uvijek netko učini nešto glupog na tim zabavama? Svaki put, hoću reći?

Sjetim se povjerljivih obavijesti koje su kolale svaki put kada su ljudi trebali učiniti nešto ludo i ponižavajuće, što bi odmah zatim požalili.

— Možda, Hank.

— Na početku ili na kraju primanja?

— Ne znam, Hank. Zaista ne znam.

— Ne mogu čekati — promrmlja on. — Ne mogu se izlagati opasnosti. Možda se stvor hrani samo jednom za jedne zabave. Dakle, hajdmo — reče jasnim glasom.

Pozovem ga, no on uvuče glavu u ramena i uputi se prema klaviru. Pogledam oko sebe. Beck je pogledom slijedio Hanka, lice mu je bilo blijedo i napeto.

Hank se popne na klavir, jednom nogom na klupu, drugom na tipke, zatim objema nogama na skupocjeno drvo. Pijanist je trenutak oklijevao, zatim se zaustavi. Djevojka što je s toliko divljenja gledala glazbenika tiho krikne. Neki se okrenu. Još dok su se okretali, požure da završe svoju rečenicu. Ostali nisu obraćaji pažnju. Jer, ta Beckova primanja...

— Parazite — zaurla Hank.

Začudo, četiri petine prisutnih postali su najednom pažljivi.

— On nije imun — nastavi Hank. Očito je govorio mjestu gdje se zid spajao sa stropom: — Evo tvog otvarača, parazite. Slušaj me dobro!

Zastane i u iznenadnoj tišini koja je slijedila začuje se Beckov glas, drhtav i zadihan:

— Siđite odatle, čujete li? Siđite... Hank izvadi revolver.

— Zaveži, Beck!

Beck padne i ostane sjedeći na podu. Hank podigne svoju krupnu glavu i zaviče:

— Sve što on hoće jest živjeti. Mrzio bi umrijeti. No, što misliš kako bi se osjećao da se sam ubije?

Vjerojatno nikad ovdje nije vladala takva tišina No, ubrzo netko zacmizdri, netko pomakne nogu. A zatim, izgovoren glasom koji sam već čuo ovdje onog dana kad sam vidio pauka i mačku s rukama, začujem jedan jedini slog.

Lišite čovjeka hrane jedan dan i po, zatim mu stavite u usta dobro krvav biftek. Stavite na stol čaše s običnim crnim vinom, zatim u jednu čašu ulijte najboljeg burgunca. Spustite kaput od nerca na

ramena djevojci koja nema prebijene pare, a stoji pred zrcalom. Učinite neku od tih stvari i čut ćete zvuk koji naglo provali, zatim se spusti za jedan ton. prijeđe u uzdah, u dah:

— M-m-m-m-m!

— Nemaš mnogo vremena da se poslužiš, a nije ti ni potrebno, zar ne?

O čemu, dovraga. on govori? O kome? — pitao sam se.

Zatim izvadim revolver iz svog džepa.

A sada, moram opisati sve misli koje se mogu ludom brzinom roditi u mozgu čovjeka. Za tren, koliko mi je bilo potrebno da podignem revolver, naciljam i pritisnem otponac, već sam pomisio:

On to govori parazitu o Tomu Conwayu.

Hank želi da me parazit ščepa.

Parazit, a ne Hank ni ja, upravo je dizao taj revolver i ciljao.

Tako se Hank osvećivao meni. A zašto se osvećivao? Jednostavno zato što ne mislim kao on. Zar Hank ne zna da je u mojim očima moj način mišljenja ispravan i da ne treba opravdanja?

Takvo osvećivanje je glupo, jer on to radi u ime Opie, a Opie sigurno to ne bi voljela, nikakve koristi ne bi imala od toga.

Revolver je ciljao moju sljepoočicu, a ja sam pritiskao otponac.

Ja sam živ, ja sam zaista živ. Svi moraju jednog dana umrijeti, ali shvatiti da si glupo pokušao ubiti sebe! Da si dopustio da se ubiješ, da si dopustio da tvoj vlastiti prst pritisne otponac!

Pucanj je obično kratak, prodoran, jasan, no ovaj je bio drukčiji. Najprije je buka započela pucnjem, zatim je slijedila duga tutnjava koja je ispunila cijelu prostoriju, koja je grmjela, huktala. Prostorija se zamrači, okrene i legne na bok, a moje lice dodirne tepih. Dok se svjetlo gasilo, tutnjava je još uvijek trajala, no ipak sam mogao čuti povike i glas Hanka, dalek ali razgovijetan:

— Svi van! Kuća će odletjeti u zrak! Vatra! — vikne sekundu kasnije. — Vatra! — Zatim:

— Beck, zaboga, pomogni mi da iznesem Toma!

* * *

Zatim više ništa osim osjećaja vremena koje teče, onda svježi zrak, tama i trenutak lucidnosti. Previše sam jasno vidio, previše sam jasno čuo. Sve me je boljelo. Tutnjava se nastavila poput zvučne kulise. Začujem pucanj, trenutak sam se gorko naslađivao njime, vidio sam ga, kao svijetleću aureolu bilo je sve što me je okruživalo, osjećao sam njegov opor i tvrd miris — osjećao sam ga. Ležao sam na šljunku staze, a prestrašeni ljudi izlazili su trčeći iz kuće.

— Ostani s njime! — zaurla Hank, a moja se glava ljuljala na Beckovim drhtavim koljenima.

— Ali nema vatre, nema vatre — reče Beck cmizdravim i prestrašenim glasom.

Hank je bio samo velika crna sjena u tami, a kad je potrčao prema grmlju, njegov mi se glas učini veoma dalekim.

— Čekaj! — vikao je. — Čekaj!

Nagne se nad nešto, a u kući odjekne prigušena eksplozija, zatim još jedna, na prozorima prizemlja pojavi se bijelo svjetlo, prijeđe u žuto, zatreperi, pa se proširi.

Hank se vrati.

— Beck zaurla:

— Ubit ćete ga! — Pokuša ustati. Hank ga zgrabi za košulju i prisili da sjedne.

— Da, ja ću ga ubiti!

— Vi ne razumijete — cmizdrio je Beck. — Ne mogu živjeti bez njega.

— Vrati se u svoj osiguravajući zavod. Krči sam sebi put i ne ucjenjuj ljude što su bolji od tebe da bi nahranio svoja čudovišta.

Kroz prozore na drugom katu šiknu plamenovi.

— Ako zaista ne možeš živjeti bez njega, umri! — reče Hank i zaviče: — Da li su svi izašli?

Sjećam se da sam pomislio kako provjeravaju jesu li svi zaista izašli. Dakle, tko je onda mogao vikati u plamenu? Zatim tutnjava prestane.

* * *

Najprije bol, a zatim mnogo svjetlosti prodre kroz moje zatvorene kapke. Pokušam pokrenuti desnu ruku, ali bez uspjeha. Otvorim oči i ugledam gips na desnoj podlaktici. Okrenem glavu.

— Tome?

Podignem oči prema nejasnom obliku koji je govorio. Zatim to više nije bilo nejasan oblik nego Hank.

— Sve je u redu, Tome. Kod kuće si. Kod mene. Okrenem glavu i pogledam strop, prozor, zatim ponovo Hanka.

— Pokušao si me ubiti — rekoh.

On odmahne glavom.

— Upotrijebio sam te kao mamac. Morao sam doznati da li će ona zagristi. Morao sam doznati što ona može učiniti, što će učiniti. Pokušao sam naciljati u tvoj revoler da ga ispustiš. Nisam uspio i ranio sam te u podlakticu. Imaš prijelom kosti. Metak ti je okrznuo lubanju. Sretno si prošao,

— A da si me ubio?

— Mamac je obično izložen opasnosti.

— Ti si podmetnuo ekskloziv u kući, zar ne?

— Nakon tvog predavanja o provali od A do Z, to nije predstavljalo problem.

— Pokušao si me ubiti — rekoh ponovo.

Pitao sam se, zaista sam se pitao, zašto je to što sam učinio bilo

toliko važno, Hank kao da je pročitao moje misli.

— Zbog razlike između Opie i tebe — reče. — Površno gledano, ti i Opie ste učinili potpuno istu stvar te noći. No, Opie će zbog toga patiti cijeli svoj život. A ti, ti se čak i ne sjećaš s kim si bio.

Nisam se pomakao. Hank ode. Možda sam spavao. Sjećam se samo da je najednom Opie bila tu. klečeći na koljenima pored kreveta.

— Tome — reče ona isprekidanim glasom. — Oh, Tome, htjela bih da sam mrtva. Ostatak života provest ću nastojeći da zaboraviš...

Pomislio sam: želio bih da ta stvar, što god to bilo, nije stradala u požaru. Sada znam što sam. Ja sam imun. Ovo otkriće ispuni me zebnjom koja bi mogla hraniti takvo biće milijunima godina.

Igor Rosohvatski: Tor Prvi

Tor I

Preveo Ivan Paprika

»Kakav će postati Čovjek budućnosti? To je pitanje sve do dana današnjega predmet raspravljanja među znanstvenicima. I. Rosohvatskij, u pripovijesti »Tor I« nam nudi varijantu svoga, odgovora — jezikom fantastike. Neobičan čovjek, »čovjek iz budućnosti« živi među nama i s nama, a znanost mu je stavila na raspolaganje sposobnosti za čitavu glavu veće od sposobnosti današnjeg prosječnog čovjeka. I što se događa? On nema ništa zajedničko sa »supermenom« zapadne fantastike. No ne dolazi ni do bilo kakve ružičaste idile. Sve ispada mnogo teže i mnogo složenije, pa čak i mnogo tragičnije u najstrožem smislu te riječi...«

Danas smo Volođu Jurjeva premjestili na posao u drugi odjel, a na njegovo mjesto postavili EMSP (elektronski mozak širokog profila). Prije se smatralo — a bolje bi bilo kad bi se smatralo i danas — da na tom radnom mjestu može raditi jedino čovjek. A sada smo ipak zamijenili Volođu strojem. I ništa se tu ne može. Nama je neophodna brzina i točnost, bez toga su radovi na zamjeni nervnog vlakna nezamislivi.

Brzina i točnost — to je bolest našeg stoljeća. Govorim »bolest« zbog toga što priroda mnogo toga nije predvidjela kad je stvarala čovjeka. Opskrbila ga je živcima kojima se impulsi kreću brzinom od nekoliko desetaka metara u sekundi. To je bilo dovoljno nekad kad je bilo potrebno brzo osjetiti opeklinu i brzo odmaknuti ruku, ili pravodobno primijetiti jantarne oči grabežljive zvijeri. Međutim, sada, kad čovjek ima posla s procesima koji se odvijaju u milijuntim dijelovima sekunde... Ili kad čovjek sjeda u raketu... Ili kad mora u istom trenutku prihvatiti i shvatiti tisuću podataka, isto ih toliko izvaditi iz sjećanja i sve zajedno usporediti u roku od, recimo, jednog sata, onda...

Svaki put kad bih, kako su vojnici govorili «odstupao na unaprijed pripremljene položaje«, prijeteći bih šaputao strojevima:

— Čekajte samo, čekaj te još malo pa će doći i on!

Mislio sam pri tom na čovjeka budućnosti, budućeg čovjeka, kojega ćemo upravo mi stvoriti kad naučimo kako se može promijeniti struktura nervnog vlakna. Bit će to »Homo celeris ingenii« — čovjek brza uma, čovjek koji će brzo misliti — gospodar epohe superbrzina.

Tako sam često o njemu sanjario da sam svakako želio doživjeti njegovu pojavu na Zemlji, pogledati mu u oči i dirnuti svojom rukom njegovu ruku... On će biti plemenit i prekrasan, i zajedno s njime raditi, bit će lako i ugodno. On će odmah otkriti kako smo raspoloženi i što želimo, što je potrebno poduzeti u interesu posla i kako da se riješi težak problem...

No, do dolaska Homo celeris ingenii bilo je još daleko — tako mi se barem tada činilo, a zasad smo u institutu očekivali jedino dolazak novog direktora... U posljednje su se vrijeme u nas nekako često mijenjali.

Crn kao gavran i veoma nagao spremao se Saša Mitrofanov zapodjeti s njime »iskren razgovor« i tako ustanoviti kakav je on čovjek. Ja sam pak želio smjesta s njime razgovarati o onih šest tisuća što su mi bile potrebne za nabavku ultracentrifuge. Ljuda se nadala izmoliti dopust na svoj račun, tj. neplaćeni (službeno da bi pomagala bolesnoj majci, a stvarno da bude malo zajedno sa svojim Grišom).

Direktor se pojavio točno pet minuta prije zvona koje je najavljivalo početak rada, klopavih ušiju, suhonjav, s kudravom kosom, upalim strogim očima, brz i nagao u pokretima. Saši Mitrofanovu, koji mu je poletio u susret da bi »započeo iskren razgovor«, dobacio je »dobro jutro« tako suho da je on smjesta krenuo u svoj laboratorij i usput se na hodniku izvikao na dobroćudnog Mih-Miha.

U direktorskom je kabinetu čekala Mih-Miha nova neugodnost

— Poberite, odnosno maknite iz hodnika sve te otrcane divane — rekao je najprije direktor. — Osim ona dva što ih zovete »problemni« i »diskusioni«.

— Naručiti umjesto njih nove? — upita Mih-Mih sa sebi svojstvenom dobrodušnošću.

Direktoru nestrpljivo trznuše obrazi.

— Zar je ženama zaista tako neugodno razgovarati stojeći? — upitao je umjesto odgovora i time ugušio kod Mih-Miha volju da dalje zapitkuje. . .

Bila je to prva naredba našega novog direktora, i to je bilo dovoljno da ga zamrze strojopisačice, čistačice i laborantice, koje su na tim divanima provodile najveći dio svoga radnog vremena.

— Zovem se Torij Venjaminovič — rekao je na sastanku rukovoditelja svih laboratorija. — Znanstveni suradnici — to je naglasio — mogu me, da bude jednostavnije, nazivati kao i prijašnjeg direktora po inicijalima — TV — ili imenom.

Mnogi su u tom trenutku osjetili prema njemu neku vrst odbojnosti. Nije smio govoriti kako da ga nazivamo... O tome smo mi

uvijek sami donosili odluke. Poslije sastanka, odnosno savjetovanja, nazvali smo ga »Tor«, a među sobom »Tor Prvi«, želeći time istaknuti da se on kod nas neće dugo održati.

Ljudu je primio vrlo ljubezno kad ga je došla zamoliti za neplaćeni dopust i suosjećajno upitao kako je bolesnoj majci. Lice mu je izgledalo vrlo suosjećajno, no djevojci se ipak činilo da je uopće ne sluša jer mu je pogled za cijelo vrijeme razgovora lutao papirima na stolu, a uz to bi od vremena do vremena načrčkao kakvu primjedbu na rubovima papira. Ljuda je bila uzbuđena, a on bi u takvim trenucima kimao glavom i govorio: »Nastavite.«

»A što da nastavljam, kad me ionako ne sluša?« — ljutila se Ljuda, dakako u sebi.

— Mama je ostala potpuno sama, nema nikoga tko bi joj pružio barem čašu vode — govorila je žalostivo djevojka, misleći na svoga Grišu koji se zaželio nje pa joj piše i više nego vatrena pisma.

— No da, a uz to se još mora, kako ste prije rekli, brinuti za odgoj vaše petnaestogodišnje sestrice — dobaci direktor i ne pogledavši Ljudu. Djevojka je osjetila kako je on već sve shvatio pa više nema nikakva smisla da i dalje laže.

— Do viđenja — rekla je Ljuda tiho, sva rumena od stida i srdžbe.

Tako Ljuda i nije pošla Griši, što ju je, među ostalim, spasilo od mnogih neugodnosti u budućnosti. Međutim, direktoru to nikad nije oprostila.

Zatim se Tor Prvi proslavio time što je Sašu Mitrofanova odučio od ostajanja u laboratoriju i poslije radnog vremena.

Jednom mu je prilikom onako usput rekao:

— Ako ćete cijelo vrijeme raditi, kad ćete onda misliti?

Griša Ostapenko, pošto se vratio sa sela gdje je uzalud čekao Ljudu, otišao je k direktoru i zamolio ga da ga pošalje na službeni put u Odesu. Lice Tora Prvoga izgledalo je dobroćudno. Upravo kao da će mu sad sunčane zrake bljesnuti u oči i upaliti u njima vesele iskrice. Međutim, ovo »sad« nije nastupalo. ..

Ostapenko je pripovijedao o posljednjim radovima u institutu Filatova, s kojima se svakako mora upoznati.

Direktor je s razumijevanjem kimao glavom.

— Tako ćemo moći brže postaviti pokuse o inervaciji oka...

Direktor je ponovo odobravajući kimnuo, a Ostapenko je umuknuo. »Čini se da je »uvertira« trajala dovoljno dugo« — pomisli Griša u sebi, čekajući da direktor još samo pozove Mih-Miha i naredi mu da ispostavi putni nalog prema moru i suncu.

Tor ga proučavajući pogleda, a zatim reče bez i najmanjeg traga humora:

— K tome ne bi bilo loše malčice se namočiti u moru. To izvrsno osvježava glavu.

Ostapenko je pokušavao još štogod reći, obmanut ozbiljnim direktorovim tonom, ne znajući zapravo kako da shvati njegove posljednje riječi. Na kraju Tor Prvi zaista pozva Mih-Miha i naredi mu da napiše Ostapenku putni nalog za Donjeck. . .

— Sfinga — buknu od srca Griša Ostapenko na hodniku. — Bezdušna sfinga!

Bili smo prisiljeni da zaboravimo »dobra stara vremena«. Negdje su daleko lijeno i blago valići mreškali sinje more, šumorili perivoji i voćnjaci, zvali u goste rođaci »da svratimo usput«, no više nikome u institutu nije uspijevalo otići na služben put onamo kamo bi poželio. Sada smo putovali samo onamo kamo bi Tor Prvi smatrao da je nužno. (No, da budemo potpuno pošteni, morali bismo priznati da smo putovali uvijek onamo gdje je to bilo u interesu posla.)

Jednom riječi, kako vam je sigurno već jasno, mnogi ga nisu trpjeli — od vratara do učenoga sekretara — pa ako se ipak održao na mjestu direktora, to sigurno nije bilo zbog toga što ga je kolektiv volio.

No naše je poštovanje osvojio. I to potpuno neočekivano. Svakog bismo mjeseca organizirali brzopotezni turnir. Dakako šahovski. Pobjednik je poslije toga morao igrati s elektronskim mozgom. I to igranje s elektronskim mozgom bila je neka vrsta kompenzacije za sve ostale koji su izgubili... A kompenzacija je bila zaista veličanstvena i — sigurna. Kad bi, naime, s elektronskim mozgom igrao i sam prvak svijeta, ne bi mogao pobijediti. Naime, igra s elektronskim mozgom je isto što i igra jednog šahista protiv milijuna drugih prvorazrednih šahista.

Ovaj put je pobjednik bio Saša Mitrofanov. Bacio je posljednji slavodobitni pogled na tmurna lica pobijeđenih protivnika, a poslije toga zaustavio oči na elektronskom mozgu, te beznadno uzdahnuo, dok mu se lice otegnulo. Izgubio je u devetnaestom potezu.

Čak se ni Sašine »žrtve« nisu radovale njegovu porazu. U načinu na koji je elektronski mozak nadigrao svakoga od naših prvaka skrivala se željezna zakonitost, a u isto vrijeme i nešto što nas je ponižavalo. Premda smo znali da to nije moguće, ipak smo sanjarili priželjkujući da stroj izgubi makar samo jedanput. I to ne zbog toga što bi se u toku igre pokvario. Saša Mitrofanov silom se nasmiješio i šireći ruke ustao od stola. Netko se našalio, netko je drugi počeo pripovijedati neku anegdotu. U to je šahovskom stoliću prišao Tor Prvi. Prije nego što smo se uspjeli začuditi, on je već povukao prvi potez. Elektronski je mozak odgovorio. Igrali su kraljev gambit.

Pošto su razmijenili kraljice, prešao je Tor Prvi u napad na kraljevu krilu. Ispočetka je na svaki potez trošio kojih 10 sekundi, poslije toga — pet, pa jednu i na kraju neznatni dio sekunde. Bio je to nevjerojatan tempo.

Mislio sam ispočetka da se naš Tor samo šali, da vuče figure kako bilo samo da bi zbunio stroj. Ta nije mogao samo u djeliću sekunde razmisliti i zaključiti koji je potez najbolji. Zatim se začulo zviždavo gunđanje. Ono je značilo da stroj radi s povećanim opterećenjem. A kad elektronski mozak nije mogao podnijeti nametnuti tempo i počeo griješiti, shvatili smo svi zajedno, i ja i ostali, da na nekakav neshvatljiv način naš direktor vuče dobro promišljene i odvažne poteze. Tukao je stroj njegovim vlastitim oružjem.

— Mat — reče na kraju Tor ne podižući glasa i mi svi ugledasmo kako se na pobočnoj ploči upalila svjetiljčica, znak gubitka. Bio je to prvi poraz u povijesti našega elektronskog mozga.

Vrištali smo od uzbuđenja i oduševljenja kao divljaci. Nekoliko je ljudi pritrčalo direktoru, diglo ga na ruke i počelo njihati. I bacati uvis. Tor Prvi je uzlijetao visoko iznad naših glava, no na njegovu licu nije bilo ni radosti i slavodobitnosti. Ono je bilo zabrinuto. Po svoj je prilici u tom trenutku razmišljao o planu rada za sutra. Kad bismo ga bacili malo više, on bi zamjećivao sve one oko sebe i zbunjeno se smješkao. Našla se i laborantica, koja je elektronskom mozgu pokazala »dugi nos«.

Već smo se bili gotovo pomirili s njime i postali spremni da ga cijenimo i poštujemo i da se oduševljavamo njegovim neobičnim sposobnostima. No prošla su samo tri dana i već je neprijateljstvo prema njemu buknulo novom snagom.

Valju Sizončuk smo opravdano smatrali najljepšom i najponosnijom ženom u našem institutu. A ja sam je smatrao čak i najneshvatljivijom. Definitivno me u to uvjerila na svečanoj večeri uoči Prvoga svibnja.

Stajao sam s Valjom, kad je u dvoranu naglo ušao naš Tor Prvi, vodeći ispod ruke zapuhanoga Mih-Miha i nešto mu dokazujući. Vidio sam kako se Valja trgnula i malo spustila ramena, kao da je odjednom postala manja i bespomoćna. Zbunjeno je i rastreseno podržavala razgovor sa mnom. A kad su objavili da »dame biraju«, požurila je preko cijele dvorane prema Toru Prvome.

— Smijem li vas zamoliti za ples, TV?!

»TV«! Ona nas je izdala nazvavši ga onako kako nam je on na početku predlagao. Gledala ga je blistavim, neskriveno oduševljenim pogledom. Sva se pred njim otprve otvorila kao širok tok rijeke iza zavoja. Bilo nam je vrlo neugodno gledati Valju u tom trenutku. I tako smo gledali direktora.

Nešto je zatreperilo na njegovu licu. U hladnim očima što su uvijek proučavale sve i svakoga sada su se otkrila dva jezerca čiste modre vode. Kao da su fini djevojački prstići pokucali na tu neshvatljivu zatvorenu dušu i u vratima se na trenutak pokazao čovjek. Pogledao i — nestao. Sakrio se. Vrata su se zalupila, a on je na lice navukao

spokojstvo kao kakvu masku. I slegnuo ramenima.

— Loše plešem.

— Ponekad ljudi plešu da bi mogli porazgovarati.

Valja je bila suviše otvorena. Došla je do izražaja njena samouvjerenost. Njoj još nikad nijedan muškarac nije uskraćivao bilo što što bi zatražila. Tor Prvi se ponio na najneočekivaniji način.

— O čemu da razgovaramo? — otegnuo je namjerno nemarno. — Ako se želite ispričati za površnost u svome posljednjem radu, bilo bi uzalud. Naredbu o službenoj opomeni već sam potpisao.

Govorio je gromko i nije ga smetalo što su svi čuli njegove riječi. A zatim se okrenuo svome sugovorniku i nastavio razgovor što ga je Valja bila prekinula.

Valja je brzo poprijeko čitave dvorane krenula prema izlazu. Siguran sam da tako hodaju ranjeni. Pošao sam za njom, pozvao je. A ona me pogledala kao da me ne prepoznaje. Za neku bi drugu djevojku ili ženu ovo što se dogodilo predstaljalo samo gorak trenutak uvrede, no za Valju je to bila stroga i pomalo okrutna pouka. Potrčala je stubama ne gledajući pod noge. A ja sam cijelo vrijeme drhtao od straha da se ne spotakne i ne padne..

Dostigao sam je kod samih vrata. Uložio sam u svoj glas sve što sam osjećao u tom trenutku.

— Valja, nema smisla zbog njega... On je gnjili i bezdušni pedant. Mi smo svi uz tebe...

Ona me je zlo pogledala:

— On je bolji od svih. Umniji i časniji od svih vas.

Ona je tako ostala ona i onakva kakva je bila. Shvatio sam da se tu ništa ne može. A shvatio sam i još nešto, da to Toru nikad neću zaboraviti.

Od te sam večeri prestao direktora i zamjećivati. Odlazio sam k njemu samo kad bi me pozvao. A na svako njegovo pitanje odgovarao bih naglašeno službeno. Tako su postupali i svi moji prijatelji.

No Tor Prvi nije to uopće zapažao. Ponašao se prema svima, pa i prema Valji, kao da se ništa nije dogodilo i miješao se kao i do tada u sve sitnice.

Odavna se u našem institutu stvorila tradicija da zaljubljeni vitezovi donose djevojkama u rano proljeće mimoze, a te bi, kao i sve žene, pomalo isprazne, stavljale kite mimoza u laboratorije, tako da bi opojan miris prodirao i u hodnike. Tor Prvi naredi da se umjesto mimoza donesu visibabe i naš se dobri Mih-Mih sporazumio sa staricama prodavačicama visibaba, koje su ga blagosiljale, te poslije toga počeo i, moleći tisuću puta za oproštenje, izvršavati Torov nalog u laboratorijima, tj. zamjenjivati mimoze visibabama. A tu su ga umjesto zahvalama dočekivali zagrižljivim šalama. Kao na primjer:

— Koliko će direktor dobiti u ime provizije od prodaje visibaba?

Ili bi netko upitao bezazlenim glasom:

— Je li istina da direktora boli glava od jakog mirisa?

U tome se posebno isticao Saša Mitrofanov.

I to je trajalo sve dotle dok jednog dana nije direktor objasnio: — Mimozini fitoncidi (imunološka tvar u biljkama) utječu na uspjeh nekih naših pokusa.

Sada je Saša napokon shvatio zbog čega prije dva dana iznenada nije uspio njegov pokus s prenošenjem gripozne zaraze na morske praščiće.

No koliko zapravo vrijedi naš direktor shvatili smo tek na zasjedanju učenog vijeća. Izvještajima o radu laboratorija počeo je Saša Mitrofanov. Pripovijedao je o zapažanjima prilikom promatranja prolaženja nervnog impulsa vlaknima različitih presjeka. Poznato je, na primjer, da kod hobotnice prema dugim krakovima teku deblja nervna vlakna nego prema kratkima. Što je nervno vlakno deblje, to brže provodi impuls. Zahvaljujući tome signal, poslan iz mozga hobotnice, može stići istodobno svršecima i duljih i kraćih krakova, što osigurava i istodobnost djelovanja. Sve je to dokazano i pokusima, a pripremaju se i novi pokusi na temu presjeka vlakna i brzine impulsa.

Direktor je slušao Sašin referat. Slušao ga je vrlo pažljivo. Činilo se da želi upamtiti svaku riječ, pa čak kao da je i micao usnama u skladu sa Sašinim govorenjem, toliko ga je zanio taj izvještaj. No ponekad bi mu se oči polako ugasnule a kutovi na usnama spustili. Zatim bi se ponovno trgnuo i ponovno svome licu pridavao izraz najoštrije pažnje. Kad je Saša završio referatom, svi pogledaše direktora. O tome što će reći Tor Prvi ovisila je kompletna ocjena Sašina referata i rada.

U tišini je jasno zazvučao nepristran i spokojan glas:

— Neka se najprije izjasne ostali.

Slušao ih je isto toliko pažljivo koliko i Sašu. A zatim je ustao i postavio Mitrofanovu nekoliko pitanja:

— Kakva je košuljica, odnosno omotač kod vlakana različite debljine i kakva je ovisnost između debljine košuljice i presjeka vlakna? Zašto ne biste napravili model živca od sintetičnih bjelančevina i postupno ga usklađivali po dijelovima, odnosno sektorima? Isto ga je tako zanimalo jesu li uzeta u obzir zasićenja pojedinih sektora vlakna različitim mikroelementima?

Nisu ta pitanja poništavala kompletan posao što ga je proveo, odnosno obavio Mitrofanov laboratorij, čak nisu to ni namjeravala po obliku u kojem su postavljena. A ipak je Tor Prvi predložio načelno novi put istraživanja. I da je Mitrolanov laboratorij išao tim putom od samog početka, vrijeme za obavljanje posla skratilo bi se nekoliko puta.

Odonda sam počeo pažljivo promatrati našeg direktora. Čak sam

ga počeo i proučavati.

Mene su oduvijek zanimali ljudi s neuobičajenim umnim sposobnostima. A k tome se umiješalo i profesionalno zanimanje. Uspjeh u mome radu pomogao bi nam da usavršimo čovjekov živčani sustav.

Priroda nam je postavila stroge granice: kad bismo mogli te granice proširiti, mnogo bismo dobili. Međutim, kad god osvojimo nešto novo, uvijek izgubimo nešto od onoga što smo osvojili prije toga. Kasniji slojevi mozga talože se na prethodne i prigušuju njihovu djelatnost. Uspavljuju se instinkti, gase se i prekrivaju pepelom neiskorištena sredstva za održavanje naših unutrašnjih veza. Međutim, to je samo polovica nevolje.

Čeoni režnjevi mozga ne stižu proanalizirati sve što je uskladišteno u mozgu: kao u kakvim udobnim lukama stoje zaboravljene čitave flote neophodnih podataka, ljuljaju se zanimljive i važne misli kao kakve podmornice, nastojeći isplivati na površinu. Divovske ideje, čiji smještaj nije zabilježen ni na jednoj jedinoj karti rđaju i postaju neupotrebljive.

Smijemo li mi takvu situaciju priznati kao neoboriv zakon za sebe? Priznati i s time se pomiriti?

Naučeni smo čovjekov organizam, a posebice sam mozak smatrati živim tvorevinama. Mnogi su se navikli i na još opasniju misao: da ništa bolje i savršenije i ne može postojati. Tako čovjek živi spokojnije. No mirovanje, spokojstvo, nikad nisu bili motorom napretka.

Naši su organizmi, zapravo, upravo kao i nasljedna informacija, i ne uspijevaju se uvijek prilagoditi promjenama sredine u kojoj žive. Poticaji u našim živcima teku prokleto polagano. Majka priroda ne raste zajedno s nama, ne uspijeva držati korak s našim razvojem. Ona nam i danas daje ono isto što nam je davala prije dvije stotine, pet stotina, pa i tisuću godina... A nama to nije dovoljno. Mi smo izrasli iz pelena skrojenih za životinju. I krenuli samostalnim putem. I možemo se ponositi sami sobom zbog toga što su tvorevine naših ruku u mnogim pravcima često savršenije od nas samih. Željezne su poluge moćnije od naših mišica, kotači i krila brži od naših nogu, automati pouzdaniji od naših živaca, a elektronski mozak misli brže od našega prirodnog mozga. A to je važno, jer to znači da možemo stvarati bolje nego što stvara sama priroda. ..

Došlo je, prema tome, vrijeme da se pozabavimo i svojim organizmom, odnosno svojim organizmima.

Pokušavam zamisliti kako li će izgledati novi čovjek. Mislit će stotine puta brže nego mi danas, i samo će ga ta njegova nova kvaliteta učiniti snažnijim i moćnijim tisuću puta nego što smo mi. Evo, upravo na tome radi naš institut. Zbog toga mi proučavamo presjek živaca i u njima međusobni odnos različitih tvari. Pa kakav će

zapravo biti novi čovjek? I kako bismo se prema njemu odnosili kad bi se iznenada pojavio među nama?

Na žalost, moja je uobrazilja i odviše škrta a da bih mogao zamisliti njegov lik, predstaviti njegove postupke. Napokon sam prestao maštati i počeo sam misliti o svome radu, o svome laboratoriju.

Učinili smo mnogo. No u istraživanju svojstava nekih mikroelemenata u odnosu na provodljivost našli smo se u slijepoj ulici. Zasićenost vlakna kobaltom u nekim je slučajevima prouzrokovala ubrzavanje impulsa, a u drugima ih — usporavala. Niki se ponašao posve drukčije nego što je to propisivala teorija i naše pretpostavke. I, što je najgore, jedni su pokusi proturječili drugima.

Na kraju krajeva, odlučih da se posavjetujem s direktorom. Zalazio sam nekoliko puta k njemu u kabinet, no uvijek nas je netko omeo u razgovoru. Zbog toga što je znatan broj onih koji ga nisu voljeli, ali zbog toga što je bilo prilično i onih koji su ga uvažavali i štovali. A kako i jedni i drugi nisu mogli bez njegovih savjeta, to vrata direktorova kabineta nisu gotovo nikad bila zatvorena. Čudio sam se kako se uspijevao snalaziti u svim tim raznoraznim problemima i pitanjima, i onda sam se sjetio i njegove partije šaha s elektronskim mozgom.

Poslije još jednoga neuspjelog pokušaja predloži Tor Prvi:

— Svratite još danas k meni kući.

Priznajem da sam išao k njemu s neobičnim osjećajem, koji je bilo teško odrediti: napetost, znatiželja, nesimpatija i oduševljenje slijevali su se u jedno.

Otvorila mi je vrata starija žena s ljubeznim i zabrinutim licem. Na takvim licima izraz zabrinutosti nije kratkotrajan nego se zadržava kao pečat za čitav život.

Upitao sam za direktora.

— Torij je u svojoj sobi.

Izgovorila je riječ »Torij« tako da mi je odmah bilo jasno da mu je to majka.

— Izvolite, pođite k njemu.

Prošao sam kroz mali hodnik i stao. Ugledao sam direktora kroz staklena vrata. Sjedio je za stolom kraj prozora, jednom je rukom podupro bradu a drugom je držao prevrnutu čašicu. Lice mu je bilo usredotočeno i napeto. Radio je pjevao malčice promuklo: »Napisat će četni pisar... «

Tor Prvi spusti odlučno čašicu na stol, kao da je udario pečat. A zatim podignu drugu prevrnutu čašicu.

Osjetio sam se neugodno. Smračila me pomisao: zatvorio se u sobu i pije. Hladnoća tuđe osame dirnu me na tren. No zbog čega ga onda majka nije upozorila da sam došao?

Otvorio sam vrata.

Direktor se okrenuo i rekao ljubezno:

— Ah, to ste vi! Vrlo ste dobro učinili što ste došli.

Postavio je čašicu na šahovsku ploču, i ja tek sada shvatih da to nije bila čašica nego šahovski pješak. Tor Prvi je igrao šah sam protiv sebe.

— Pripovijedajte dok još nitko nije došao — smjesta mi predloži, udobnije se smjesti i spremi da me pažljivo sasluša.

No već minutu kasnije prekide me pitanjem:

— A uzimate li uvijek u obzir i u kakvu je stanju čitav nervni sustav?

Skočio je, gotovo mi istrgnuo iz ruke rendgenograme i počeo hodati u sobi iz kuta u kut. Zatim progovori tako brzo da su se riječi gotovo slijevale jedna u drugu:

— Vi mene pitate što će vam dati ova mrlja? Hoće li to biti željezo ili nikl? No morate uzeti u obzir da se živac prije toga nalazio u stanju dugotrajne uzbuđenosti. Ako ste to uzeli u obzir, bit će vam odmah jasno da ćete dobiti kobalt, tj. da je ova mrlja kobalt. A eto, ovaj zubac, to je željezo. Prvo zbog toga što u tom području može željezo izgledati i tako, drugo, postotak željeza u tkivu već se počeo povećavati, treće, izmijenila se funkcija i, četvrto, kad se funkcija izmijenila i postotak željeza u tkivu raste, onda zubac s takvim kutom može biti jedino željezo.

Stajao je preda mnom uzdignut na prstima, raskrivši dugačke snažne noge, i lako se ljuljao s jedne na drugu stranu.

Učinilo mi se da mogu dati točnu formulaciju što je genije. Genije — to je onaj čovjek koji može uzeti u obzir i usporediti i one činjenice koje se drugima čine potpuno različnima i kao da nemaju među sobom ama baš nikakve veze. Pomislio sam da me je zapala velika sreća što mogu raditi zajedno s Torom. Bojeći se da neopreznom riječi ne izdam svoje oduševljenje, počeo sam govoriti o potrebama laboratorija, dokazujući kako je neopohno obratiti posebnu pažnju upravo našem radu.

Ta, na kraju krajeva, o tome ovisi čitava budućnost. ..

— Čija? — upitao je direktor, sjeo u naslonjač, a oko usta mu se pritajio podrugljiv smiješak.

Nisam ga pravodobno primijetio. Mislim; taj smiješak.

— Cijelog rada našeg instituta. Svega onoga za čim težimo. — Zbunio sam se pod njegovim pogledom. — Svi ljudi. .

Nestao je smiješak s usta. Sada je zablistao u očima. Držao se tako kao da nema pojma kakvo je značenje naših radova ili barem da im ne pridaje kakvo veće značenje. No mene više nije mogao prevariti. . .

Otišao sam od njega pijan od vjere u svoje snage. Dugo nisam mogao zaspati. Slušao sam pjev ptica s druge strane prozora,

šumorenje lišća, glasove mališana i pokušao povezati i usporediti sve zajedno. Zatim počeh sanjati o planinama. Magla je tekla niz njihove padine u dolinu, nekako čudno sivo-zelena, kao šuma u ranu zoru i prohladna kao gorski potok..

Probudio sam se s predosjećajem radosti. Noću je padala kiša, oprani je zrak bio svjež, a nebesko plavetnilo prošarano zrakama sunca nekako je malčice osljepljivalo oči i pričinjalo se posebno lijepim. Razmahnuo sam nekoliko puta gimnastičkim utezima, umio se na brzinu i izišao iz kuće, dovršavajući usput načeti sendvič.

Hodao sam razmahujući torbom kao đak i sve mi je govorilo kako je budućnost danas već otvorena knjiga, koju možemo i sada, odmah, pročitati bez greške.

Lako sam ustrčao uz stube glavnog ulaza. Upravo sam dohvatio kvaku na vratima, kad grunu prva eksplozija, za njome druga i treća, posebice snažna, od koje su se razletjela sva stakla. Nekakvi obgorjeli papiri zalepršaše zrakom kao šišmiši. Pritrčao mi je Saša Mitrofanov, zgrabio me za rukav i povukao nekud. Ugledali smo dvije grimizno crvene svijeće kako su se uzdigle nad zgradom, na mjestu gdje se nalazio reaktor i Sašin laboratorij. Kroz prozore je kuljao gusti dim. A kroza nj su se kao zmije brzo izvijali plameni jezici. Slijedio je niz manjih eksplozija, nešto kao mitraljeski rafali.

»Vatra bježi po epruvetama s rastvorima. Približava se skladištu reaktiva — pomislih s užasom. — A tamo. . «

Očito je i Saša pomislio isto.. Bez ikakva dogovaranja poletjesmo prema vratima u kojima je pucketala vatra. Bila je to ludost. Ipak nećemo uspjeti spriječiti prilaz vatri. Poginut ćemo... No, nismo ni pomislili na to. . .

Preostalo nam je još samo nekoliko koraka do ulaza a već nismo mogli disati. Nepodnošljiva nam je jara palila lice i ruke. U to iza nas zaori krik:

Ja sam kriva... Samo ja... Pustite me...

Valja je trčala ravno u vatru.

Uspio sam je uhvatiti za ruku. Licem su joj tekle suze, ostavljajući na obrazima dvije tamne pruge. Ponovno se pokušala otrgnuti i poletjeti prema ulazu. Nisam je zadržao, jednostavno nisam uspio... Kamo će? Ta vatra . ..

Nisam čuo kad je stigao direktorov automobil. Tor prvi je iznenada samo iskrsnuo pred nama na pozadini grimizno crvene mrlje u vratima, tik do Valje. Jednostavno ju je odbacio natrag, rekao »oprostite« i izgubio se u pobješnjelu plamenu.

Sada smo Valju držali udvoje. Saša i ja. A ona je stajala relativno spokojno, kao da je istrošila sve sile. Samo je neprekidno ponavljala kroz suze:

— Ja sam kriva. Zaboravila sam spremiti salitru. Ja sam...

Gledao sam u smjeru kuda je nestao Tor Prvi i sjetio se njegovih riječi: »Čovjek ima pravo samo na one pogreške za koje može sam platiti cijenu. I samo takve... «

Sada je prvi put odstupio od svojih riječi. Što ga je natjeralo da se baci u vatru? Kakva sila? Samopožrtvovnost? Sažaljenje? To nije bilo nalik na njega. Možda ipak sažaljenje? Ili plemenitost i odvažnost?

I zbog čega se nisam bacio odmah za njim? To me muči sve do dana današnjega...

Nakon samo dvije ili tri minute ponovno ugledasmo direktora. Izišao je šepajući, a odjeća je na njemu visjela u crnim krpama. Napravio je dva koraka i pao. Poletjesmo k njemu. Ležao je na boku, sav skvrčen i gledao nas.

— Ne dirajte me — prostenjao je i naredio, gledajući Valju tako da se nije usudila usprotiviti. — Provjerite je li isključen plin u centralnom korpusu. A vi — tu prenese pogled na Sašu — recite vatrogascima da počnu gasiti od desnoga krila.

Zatim je pogledao na mene, no pogled mu je bježao kao da traži još nekoga:

— U lijevoj gornjoj ladici u mome pisaćem stolu nalazi se mapa. Moja će vam majka dati. Tamo su zapisi o čitavu pokusu. Pogodili ste, uspio sam izmijeniti svoje nervno tkivo, ubrzati prolaženje impulsa sedamdeset i šest puta. Presjek vlakna, zasićenost elementima... No glavno je — kod. Kod za signale — više kratkih nego dugačkih...

Bilo mu je sve gore. Lice mu je sivjelo kao da se pokriva pepelom, a usne mu tako popucaše da ga je bilo mučno gledati.

— Sve ćete saznati kad pročitate... Samo, ne zaboravite uzeti u obzir i ono u čemu sam ja pogriješio. Ubrzanje impulsa djeluje na hipofizu i druge žlijezde. To sam provjerio na sebi i o tome svemu ćete saznati iz moga dnevnika.

— Zbog čega ste poletjeli u vatru? — počeh smjesta vikati na njega. — Svaki od nas bi...

— Tamo je valjalo sve raditi izvanredno brzo... Odviše brzo za običnoga, normalnog čovjeka...

Znači, račun, čisti račun. Ni plemenitost, ni samopožrtvovanje... Nisam mu povjerovao i on je to pročitao na mome licu. Htio mi je reći još nešto, ali nije uspio. A nemiran mu se pogled zaustavio kao klatno na zidnom satu.

Odnekud se pojaviše sanitetska kola i sanitari. Oprezno ga položiše na nosiljke. Nije stenjao, nije se micao. Torij Venijaminovič umro je na putu u bolnicu...

* * *

Slažem njegove papire. Užurbani rukopis, slova nalik na stenografske znakove. Mrlje od crnila razbacane po svima stranicama. Neobično mnogo ispravaka olovkama u boji. Crvena olovka ispravlja

greške napisane crnilom, plava olovka ispravlja crvenu, zelena plavu. Na taj je način, očito razlikovao kasnije ispravke od ranijih. Ispisani listovi suho šušte i govore sa mnom njegovim glasom. On je prvi odlučio da na sebi obavi pokus, pokus koji smo mi za sada obavljali tek na pokusnim životinjama. I ako ćemo patiti zbog teškog gubitka, ipak ćemo jedno morati i priznati. Priznati da je on bio upravo onakav čovjek o kakvom smo sanjarili — Homo celeris ingenii. Došao je k nama iz budućnosti.

No zbog čega nam je onda bilo tako teško s njime?

Robert Sheckley: *Trgovina svjetovima*

The Store of the World

Prevela Nada Šoljan

Wayne je došao do kraja dugačke gomile sivoga krša koja mu je sezala do ramena i našao se pred Trgovinom svjetova. Bila je točno onakva kakvom su je opisali njegovi prijatelji: mala baraka, zbijena od dasaka, automobilskih dijelova, komada galvaniziranog željeza, nekoliko redova krhotina cigala i cijela premazana vodnjikavo plavom bojom.

Osvrnuo se niz dugačak prolaz kroz krhotine da se uvjeri kako ga nitko nije slijedio. Stegao je svoj zamotak čvršće pod pazuhom; zatim je, zadrhtavši malo pri pomisli na vlastitu odvažnost, otvorio vrata i uvukao se unutra.

— Dobro jutro — rekao je vlasnik.

I on je bio točno onakav kakvim su ga opisali: visok starac, lukava lica, uskih očiju i spuštenih usana. Zvao se Tompkins. Sjedio je u staroj stolici za ljuljanje, kojoj je na naslonu stajala modro-zelena papiga. U trgovini se nalazio još jedan stolac i stol. Na stolu je ležala zarđala igla za injekcije.

— Prijatelji su mi pripovijedali o vašoj trgovini — rekao je Wayne.

— Onda znate i moju cijenu — rekao je Tompkins. — Jeste li sve donijeli?

— Jesam — rekao je Wayne i pokazao zamotuljak. — Ali htio bih prije upitati.

— Svi bi uvijek najprije nešto upitali — rekao je Tompkins papigi, koja je zažmirila. — Hajde, pitajte.

— Htio bih znati što se zapravo događa.

Tompkins je uzdahnuo.

— Događa se slijedeće: ja vam dajem injekciju koja vas uspava. Zatim vam, pomoću određenih pomagala iz svoje trgovine, oslobađam duh.

Tompkins se nasmiješio kad je to izgovorio, a činilo se kao da se i njegova šutljiva papiga nasmiješila.

— Što se onda događa? — upitao je Wayne.

— Vaš duh, oslobođen tijela, ima priliku da bira između bezbrojnih mogućih svjetova koje zemlja odbacuje u svakoj sekundi svoga

postojanja.

Smiješeći se, Tompkins se uspravio u svojoj ljuljački i odjednom kao da ga je obuzelo oduševljenje.

— Da, prijatelju moj, premda vi to možda niste ni slutili, od trenutka kad se ova izmučena zemlja rodila iz plamene utrobe sunca počela je odbacivati svoje alternativne, moguće svjetove. Svjetove bez kraja, koji nastaju iz velikih i malih događaja; svaki Aleksandar i svaka ameba stvaraju svoje svjetove, jednako kao što se krugovi šire u jezeru bez obzira na to baciš li malen ili veliki kamen. Ne baca li svaki predmet sjenu? Pa, prijatelju moj, sama je zemlja četverodimenzionalna; stoga ona baca trodimenzionalne sjene, čvrste odraze same sebe u svakom trenutku svoga bitka. Milijuni, milijarde zemalja! Čitav beskraj zemalja! A vaš duh, pošto sam ga ja oslobodio, imat će priliku odabrati bilo koji od tih svjetova i neko vrijeme boraviti u njemu.

Wayneu je vrlo nelagodno doprlo do svijesti kako Tompkins zvuči poput nekoga cirkuskog izvikivača što reklamira čudesa kakva naprosto ne mogu postojati. Ali, podsjetio je Wayne sama sebe, za njegova vlastita života dogodile su se takve stvari za koje on nikad ne bi rekao da su moguće. Nikad! Možda su, dakle, moguća i ta čudesa o kojima je govorio Tompkins.

Wayne je rekao:

— Prijatelji su mi kazali i...

— Da sam ja obična varalica? — upitao je Tompkins.

— Neki su to natuknuli — rekao je Wayne oprezno. — Ali ja uvijek nastojim biti pravedan. Kazali su mi također...

— Znam što su govorili vaši prijatelji prljave mašte. Pričali su vam o ispunjenju želje. Jeste li željeli da vam o tome nešto kažem?

— Da — rekao je Wayne. — Rekli su da što god želim, što god hoću...

— Točno — rekao je Tompkins. — To je jedini mogući način. Čovjek može birati između beskonačnih svjetova. Vaš duh bira, i u tome ga vodi samo želja. Važna je jedino vaša najdublja želja. Ako možda već dugo potajno snatrite da nekoga ubijete .. .

— Ah, nikako, nikako! — uskliknuo je Wavne.

— ... tada ćete poći u svijet gdje možete ubijati, gdje se možete valjati u krvi, gdje možete nadmašiti De Sadea ili Nerona. ili nekoga tko vam je idol. Ili možda želite vlast? Tada ćete odabrati svijet u kojem ćete biti bog, doslovce i uistinu. Možda neko krvoločno istočnjačko božanstvo ili premudri Buda.

— Ja zaista sumnjam da...

— Postoje i druge želje — nastavljao je Tompkins. — Bit će vam otvorena sva nebesa i sve vrste pakla. Neobuzdana seksualnost. Pohlepa, pijanstvo, ljubav, slava — sve što želite i što god zaželite.

— Nevjerojatno! — rekao je Wayne.

— Jest — složio se Tompkins. — Dakako, moj mali popis ne iscrpljuje sve mogućnosti, sve kombinacije i permutacije želje. Koliko je meni poznato, vi biste mogli željeti priprost, smiren, pastoralan život na nekom otoku južnog mora, medu idealiziranim urođenicima.

— To bi već bilo sličnije meni — rekao je Wayne i zbunjeno se nasmijao.

— Ali tko zna? — upitao je Tompkins. — Čak ni vi možda ne znate kakve su vaše istinske želje. Možda one uključuju čak i vašu smrt.

— Zar se to često zbiva? — upitao je Wayne tjeskobno.

— Povremeno.

— Ja ne bih želio umrijeti — rekao je Wayne.

— To se vrlo rijetko događa — odvratio je Tompkins, zagledavši se u zamotuljak u Wayneovim rukama.

— Ako vi kažete... Ali kako mogu znati da je sve to pravo? Vaša je cijena vrlo visoka; odnijet će mi sve što posjedujem. A koliko se ja u to razumijem, vi ćete mi možda samo dati neku drogu i ja ću naprosto sanjati! Sve što posjedujem samo za jednu injekciju heroina i bujicu lijepih riječi! Tompkins se ohrabrujuće nasmiješio.

— Taj se doživljaj ne može ni po čemu usporediti s djelovanjem droge.. Isto tako, uopće ne nalikuje na doživljaj sna.

— Ako je to istina — rekao je Wayne pomalo svadljivo — zašto ja ne bih mogao zauvijek ostati u svijetu svojih želja?

— Na tome radim — rekao je Tompkins. — Zato i naplaćujem tako visoku cijenu — da bih mogao nabaviti materijal za pokuse. Pokušavam pronaći neki način da taj prijelaz učinim stalnim. Dosad mi još nije uspjelo olabaviti onu sponu koja čovjeka veže za njegovu vlastitu zemlju i koja ga povlači natrag. Čak ni veliki mistici nisu uspjeli presjeći tu sponu, osim smrću. Ali ja nisam izgubio nadu.

— Bilo bi sjajno kad bi vam to pošlo za rukom — rekao je uljudno Wayne.

— Da, i te kako! — uskliknuo je Tompkins u neočekivanoj provali žestine. — Tada bih ovu svoju jadnu radnju pretvorio u izlaz za bijeg. Moj bi proces tada bio besplatan, besplatan i dostupan svakome! Svatko bi mogao poći u zemlju svojih želja, u zemlju koja mu zaista odgovara i prepustiti ovu prokletu sredinu štakorima i crvima.

Tompkins se prekinuo u pola rečenice i postalo ledeno miran. — Ali bojim se da suviše pokazujem svoje predrasude. Za sada još ne mogu ponuditi stalan bijeg iz ovoga svijeta; nijedno rješenje koje za sobom ne povlači smrt. Možda to nikad neću ni moći. Sad vam mogu ponuditi samo praznike, promjenu okoline, okus jednoga drugog svijeta i uvid u vaše vlastite želje. Moja vam je cijena poznata. Taj ću vam iznos vratiti ako doživljaj ne bude zadovoljavao.

— Ljubazni ste — rekao je Wayne vrlo ozbiljno. — Ali ima još

nešto o čemu su mi prijatelji govorili. Deset godina mog života.

— To se ne može izbjeći — rekao je Tompkins — a one se ne mogu ni vratiti. Moj proces predstavlja strahoviti napor za živčani sustav i predviđena se duljina života skraćuje za određeno razdoblje. To je jedan od razloga zbog kojega je naša takozvana vlada proglasila moj proces protuzakonitim.

— No, ta se zabrana ne provodi osobito strogo — rekao je Wayne.

— Ne. Službeno je taj proces zabranjen kao opasna prijevara. Ali i službenici su samo ljudi. I oni bi voljeli otići s ove zemlje kao i svi ostali.

»Tolika cijena« razmišljao je Wayne, čvrsto stežući svoj zamotuljak. »I deset godina života! Za ispunjenje mojih potajnih želja...«

— Zaista, moram o tome malo razmisliti.

— Samo razmišljajte — rekao je Tompkins ravnodušno.

* * *

Cijelim je putem kući Wayne razmišljao o tome. Kad je njegov vlak stigao u Port Washington, na Long Islandu, još uvijek je razmišljao. I dok je upravljao svojim autom od kolodvora do kuće i dalje je razmišljao i o lukavome staračkom Tompkinsovu licu, i o mogućim svjetovima, i o ispunjenju želje.

Ali kad je zakoračio u svoju kuću, morao je odbaciti te misli. Janet, njegova žena, molila ga je da oštro porazgovori s kućnom pomoćnicom, koja je i opet počela piti. Njegov sin Tommy molio je da mu pomogne oko čamca, koji je sutradan valjalo spustiti u more. A njegova mala kćerkica htjela mu je ispričati kako je provela dan u dječjem vrtiću.

Wayne je prijazno ali odlučno porazgovorio s kućnom pomoćnicom. Pomogao je Tommvju da nanese konačan sloj kopera na dno čamca i slušao je dok je Peggy pričala o svojim pustolovinama na dječjem igralištu.

Poslije, kad su djeca legla i kad su on i Janet ostali sami u dnevnoj sobi, ona ga je upitala da li se nešto dogodilo.

— Dogodilo?

— Čini mi se kao da si zbog nečega zabrinut — rekla je Janet. — Jesi li imao naporan dan u uredu?

— Pa tako, uglavnom kao obično . ..

On neće, dakako, ispričati Janet ni bilo kome drugome kako je uzeo slobodan dan i posjetio Tompkinsa u onoj njegovoj čudnoj i luckastoj Trgovini svjetovima. A neće govoriti ni o tome kako bi svaki čovjek morao imati pravo da jednom u životu ispuni svoje najskrovitije želje. Janet, razumna i pametna kakva jest, nikad to ne bi mogla shvatiti.

Slijedeći su dani u uredu bili strahovito zahuktali. Cijeli je Wall Street zahvatila mala panika zbog događaja na Srednjem istoku i u

Aziji, i cijene su na burzi odražavale to stanje. Wayne se prihvatio posla. Trudio se da ne razmišlja o ispunjenju želje po cijenu svega što posjeduje i još deset godina vlastitog života povrh toga. To je ludost! Stari Tompkins vjerojatno nije pri sebi!

Subotom i nedjeljom odlazio bi s Tommvjem na jedrenje. Stara se jedrilica odlično održala i gotovo uopće nije propuštala vodu. Tommy je želio novi komplet regatnih jedara ali Wayne je strogo odbio tu molbu. Možda iduće godine, bude li stanje na tržištu bolje. Za ovu godinu morat će se zadovoljiti starim jedrima.

Ponekad noću, kad bi djeca već zaspala, on i Janet pošli bi na jedrenje. Zaljev Long Island bio je tada spokojan i prohladan. Čamac je tiho klizio kraj bova koje su svjetlucale i jedrio k nabreklom žutom mjesecu.

— Znam da te nešto muči — rekla je Janet.

— Nemoj, molim te, dušo.

— Da ti nešto ne tajiš?

— Ništa.

— Jesi li siguran? Jesi li sasvim siguran?

— Sasvim siguran.

— Onda me zagrli. Tako . .

— I čamac je neko vrijeme plovio sam.

* * *

Želja i ispunjenje . . Ali stigla je jesen i čamac ja valjalo izvući iz vode. Stanje na burzi se ponešto stabiliziralo, ali Peggy je dobila ospice. Tommy je tražio da mu se protumači razlika između običnih bombi, atomskih bombi, hidrogenskih bombi, kobaltnih bombi i ostalih bombi o kojima se govorilo u novostima. Wayne je tumačio kako je najbolje znao. A kućna pomoćnica je neočekivano dala otkaz.

Skrivene su želje lijepa stvar. Možda je zaista želio nekoga ubiti ili živjeti na nekom otoku u Južnom moru. Ali čovjek mora misliti na svoje obaveze. On ima dvoje djece i najbolju ženu na svijetu.

Možda negdje oko Božića...

Ali sredinom zime izbila je vatra u jednoj od praznih soba za goste jer su električni vodovi bili neispravni. Vatrogasci su ugasili požar, a da pri tom nisu učinili mnogo štete i nitko nije bio ozlijeđen. Ipak, to je na neko vrijeme potpuno udaljilo Tompkinsa iz njegovih misli. Najprije je valjalo popraviti tu spavaonicu, jer je Wayne bio silno ponosan na svoju dostojanstvenu staru kuću.

Poslovi su i dalje bili u znaku napetosti i nesigurnosti zbog trenutnog stanja u svijetu. Interkontinentalne rakete, atomske bombe, sateliti... Wayne je provodio u uredu cijele dane, a ponekad i večeri, Tommy je dobio zaušnjake. Jedan dio krova valjalo je nanovo pokriti. A onda je već došlo vrijeme da se čamac ponovo pripremi za spuštanje u more.

Prošla je cijela godina, a njemu je preostalo tako malo vremena razmišljati o svojim skrovitim željama. Ali možda iduće godine. A u međuvremenu...

* * *

— Dakle? — rekao je Tompkins. — Dobro se osjećate?

— Da, sasvim dobro — rekao je Wayne. Ustao je sa stolca i protrljao čelo.

— Hoćete li da vam vratim honorar? — upitao je Tompkins.

— Ne. Doživljaj je bio zadovoljavajući.

— Uvijek je tako — rekao je Tompkins i razuzdano namignuo. — Dakle, kakav je bio vaš doživljaj?

— Svijet iz nedavne prošlosti — rekao je Wayne.

— To se često događa. Jeste li ustanovili kakva vam je potajna želja? Je li to bilo umorstvo? Ili otok u Južnom moru?

— Većina ljudi ne želi o tome raspravljati sa mnom — rekao je Tompkins mrzovoljno. — Neka me vrag odnese ako znam zašto.

— Zato što... pa, mislim da je čovjeku svijet njegovih potajnih želja nekako svet. Nemojte mi zamjeriti... Mislite li da će vam ikad poći za rukom učiniti to nekako trajnim? Mislim, taj svijet koji čovjek izabere?

Starac je slegnuo ramenima.

— Pokušavam. Ako uspijem, saznat ćete. Svi će saznati.

— Da, siguran sam.

Wayne je razmotao svoj omot i položio na stol sve što je bilo u njemu. Zamotak je sadržavao par vojničkih cokula, nož, dva navoja bakrene žice i tri male limenke mljevenog mesa.

Tompkinsove su oči na čas naglo zasvjetlucale.

— Potpuno dovoljno — rekao je. — Hvala vam.

— Zbogom — rekao je Wayne. — I hvala vama. Wayne je izišao iz trgovine i požurio prema gomili sivih krhotina. Iza gomile, dokle mu je pogled dopirao, protezala su se ravna polja krhotina, smeđa, crna, siva. Ta polja, koja su se pružala do obzorja na sve strane, sastojala su se od izobličenih ruševina zgrada, od razorenih ostataka stabala i finoga bijelog pepela, koji je nekoć bio ljudsko meso i kosti.

— Pa — rekao je Wayne u sebi — barem smo dali onoliko koliko smo primili.

Njegova ga je godina u prošlosti stajala svega što je posjedovao i povrh svega još deset godina života. Je li to bio san? Čak i tako, vrijedilo je! Ali sad je morao od sebe otjerati svaku pomisao na Janet i djecu. S tim je svršeno, osim ako Tompkins ne usavrši svoj proces. Sad je morao razmišljati o tome kako će sam preživjeti.

Pažljivo je gazio korak po korak po krhotinama i ruševinama, u čvrstoj nakani da se vrati u sklonište prije mraka, prije nego što izađu štakori. Ako ne požuri, propustit će večernju razdiobu krumpira.

F. L. Wallace: *U potrazi za precima*

Big Ancestor

Prevela Ljiljana Marks

U sjedalu je Taphetta, vrpčasto biće, bio nalik na svilenu traku kakvom se veže poklon-paket. Njegove četiri plosnate noge, njegovo tijelo i vrat bili su povijeni prema van a zatim prema unutra, spajajući se u jednu središnju točku iznad koje je počivala glava, a ako se držimo te usporedbe s trakom za paket, glava bi bila čvor. Od svih dijelova tijela samo je glava bila neke značajnije debljine. Pokrivalo ju je desetak dugih uskih vrpci.

Taphetta je trljao te vrpce glave jednu o drugu i mogao je tako začuđujuće dobro reproducirati ljudski govor,

— Da, čuo sam o toj legendi — rekao je.

— To nije samo obična legenda — odgovori Sam Halden, biolog. On je očekivao ovakvo reagiranje Taphettovo. Taphette su bili skloni promatrati činjenice samo kao špekulacije i ništa više.

— Postoji najmanje sto različitih vrsta ljudskih bića i sve one tvrde da su nastale neovisno jedna o drugoj i u potpunoj izoliranosti na bezbroj planeta. Nema dvojbe da u vrijeme prije svemirskih letova nije moglo biti nikakve veze između njih — pa ipak, svaka se od tih individualnih planetarnih rasa može križati s najmanje deset drugih! To je činjenica koja se ne može objasniti legendom:

— To je impresivno — prizna Taphetta. — Unatoč tome smatram da je, najblaže rečeno, odbojno pariti se s nekim tko ne pripada mojoj rasi.

— To je razumljivo. Ti si samosvojan — odgovori mu Halden. — Ni na jednom drugom planetu ne žive bića koja bi bila slična tvojoj rasi. To isto vrijedi i za sve ostale rase u galaktici, bile one inteligentne ili ne. Mi ljudi smo jedina iznimka. Mi predstavljamo, pa makar samo slučajno, gotovo neprekinuti biološki spektar razvoja čovječanstva.

Emmer, arheolog našeg tima, neandertalski je tip i stoji otprilike na kraju skale. Ja sam sa Zemlje i nalazim se negaje u sredini, no više prema Emmerovoj strani. Meredith, naša lingvistkinja, nalazi se na drugoj strani sredine. A još dalje od nje, prema drugom kraju skale, jest Kelburn, naš matematičar. U skladu s tim poretkom nalaze se i sposobnosti za međusobno križanje. Emmer se ne bi mogao pariti s pripadnicima moje rase, ali zato ja mogu imati djecu s Meredith, a ona

bi pak mogla, s malo manjom vjerojatnošću, imati zajedničko potomstvo s Kelburnom.

Taphetta je vibrirao sa svojim vrpcama glave.

— Ali ja sam mislio da je već dokazano kako se ljudska rasa razvila na jednom jedinom planetu i da se na tom planetu mogla zapaziti neprekidna evolucijska linija do prije milijardu godina.

— Ti vjerojatno misliš na Zemlju — odvrati Halden. — Ljudima je potrebna određena vrst planeta. Ako smo jednom, a to je naša teorija, prije nezamislivo dugog vremena bili posijani po mnogim planetima, mi ne znamo tko je to bio učinio, tada se može očekivati da će se među svim tim planetima naći barem jedan na kojem je samostalno nastao sličan oblik života.

To se dogodilo na planetu Zemlji.

Kad su iz svemira došli ljudi, našli su na Zemlji zaista čovjekolika bića. Naši su znanstvenici bili počinili grešku kad su ta bića ubrojili u ljudsku rasu. Izveli su iz toga teoriju o evolucijskoj povijesti od milijardu godina. Danas znamo da je ta teorija bila pogrešna.

Ali na svim drugim planetima što ih naseljavaju ljudi razvoj se naše rase može slijediti unatrag do samo nekoliko stotina tisuća godina. Čovjek se iznenada pojavio. Nema nikakvih dokaza o srodstvu s tamošnjim domorodačkim oblicima života. Iz toga zaključujemo da čovjek nije potekao ni s jednog od planeta što ih danas naseljuje. On se vjerojatno razvio negdje drugdje i kasnije proširio po tom sektoru galaktike. Neobjašnjivo je, međutim, kako je to uopće bilo moguće. U ono vrijeme nijedna ljudska rasa nije vladala tehnikom svemirskih letova.

— I zbog toga ste izmislili neke legendarne pretke da biste objasnili jedinstveno podrijetlo ljudskih rasa koje su se pojavile na planetima međusobno udaljenim tisućama svjetlosnih godina, a ipak se mogu međusobno križati? — upita Taphetta. — Nisam siguran da je takvo pojednostavljenje dopustivo.

— Možeš li nam ponuditi neko drugo objašnjenje? — upita Halden. — Netko ili nešto moralo je posijati naše rase. Ovdje nije riječ o slučajnim paralelnim razvojima, nije jednostavno to zato jer je posrijedi više od sto različitih ljudskih rasa. Ljudskih rasa i samo njih i ni jednih drugih.

— No ni meni ne pada na um neko drugo objašnjenje — rekao je Taphetta i postavio svoje trake u drugi položaj. — A iskreno govoreći, nikoga i ne zanimaju mnogo te teorije koje su ljudi izmislili o svom podrijetlu.

Taphettino stanovište bilo je posve razumljivo. Po brojnosti je čovječanstvo bilo apsolutno vodeća rasa u poznatoj galaktici. Bilo je, doduše, još drugih rasa — vrpčasta bića na primjer — koja su na višem stupnju razvoja nego ljudi. No baš zbog mnogobrojnosti ljudi

vladalo je u galaktici strahopoštovanje, čak svojevrstan strah prema ljudima. Moglo bi se dogoditi da se sve ljudske rase ujedine... No zasad je njihovo zajedničko podrijetlo bilo jedino uporište oko kojeg bi se oni mogli okupiti.

Sam Halden nastavio je razgovor.

— Ti si zacijelo već bio čuo o takozvanoj susjedskoj plodnosti? — upita on Taphettu.

— Da, površno. Svi koji su se družili s ljudima znaju za to.

— U posljednje vrijeme imamo novih podataka i zato možemo još bolje interpretirati tu teoriju. Ona izriče otprilike da su sve ljudske rase koje se mogu međusobno križati nekoć morale biti prostorno bliže jedna drugoj. Ako se planetarna rasa F može pariti s rasama od A do N, rasa G s rasama od B do O, tada možemo pretpostaviti da je rasa G, bez obzira na to gdje se danas nalazi, nekoć morala biti susjed rase F. Gledamo li u prošlost planetarne sustave koje je čovječanstvo naseljavalo prije svemirske ere i ustanovimo njihova vremena, dobivamo posve određen i pravilan poredak tih sustava. Kelburn ti to može bolje objasniti.

Ružičasto obojeno tijelo Taphette zaervenjelo se. Promjena boje bila je jedva zamjetljiva, no bila je dovoljan znak da se u njemu povećalo zanimanje za temu razgovora.

Kelburn je stupio za projektor.

— Bilo bi nam lakše kad bismo poznavali sva sunca galaktike, no i samo manji dio što smo istražili omogućava nam da rekonstruiramo prilično zadovoljavajuću sliku prošlosti.

On pritisne na neku tipku i na ekranu se pojave zvijezde. — Ovo je pogled okomito na ravninu galaktike. Ovdje je naš spiralni krak kako izgleda danas, a ovo su planetarni sustavi naseljeni ljudima.

On pritisne drugu tipku i neke zvijezde na ekranu zasjaju jače. Nije se mogla uočiti nikakva pravilnost u njihovu međusobnom položaju. One su bile nasumce razbacane između mnoštva drugih sunaca.

— Poznato je da cijela galaktika polako rotira oko imaginarnog središta. I premda pri tom zvijezde u određenom području zadržavaju obično međusobne položaje, ipak dolazi do preraspodjele uslijed različitih vlastitih gibanja zvijezda.

Ovako izgleda raspored zvijezda ovog sektora kad rekonstruiramo njihove položaje u prošlosti. Svijetle točkice jurile su po ekranu.

— Položaji zvijezda prije dvjesta tisuća godina — objasni Kelburn.

Sada se odjednom moglo zamijetiti da su sjajne točkice na ekranu — planetarni sustavi naseljeni ljudima —stvorile jasan mozaik. One su se poredale u jednakim razmacima uzduž pravilne krivulje. Krivulja je nalikovala na potkovu čiji su krajevi bili savijeni prema unutra. Produžene linije s krajeva potkove bi se sjekle.

Taphetta upadne naglo.

— Jesu li proračuni točni?

— Toliko točni koliko se točno može riješiti problem milijuna tijela.

— Tada bi to, dakle, bila pretpostavljena ruta putovanja vaših legendarnih predaka?

— To je naša pretpostavka — odgovori Kelburn. — Jer danas ima ljudskih rasa koje se ne mogu međusobno križati premda su u neposrednom susjedstvu, ali se mogu ipak s onima u čijem susjedstvu su se nalazili prije dvije stotine tisuća godina.

— Načelo susjedske plodnosti. Nisam još vidio tako uvjerljiv prikaz — reče Taphetta tiho. — Da li je samo u to vrijeme, prije dvjesta tisuća godina, bio takav razmještaj?

— Da, plus ili minus pedeset tisuća godina, ali čak i tada još dobivamo krivulju koja može predstavljati krivulju leta jednoga svemirskog broda koji je oblijetao određeni galaktički sektor — objasni Kelburn. — Imamo i drugih mogućnosti za određivanje vremena. Na nekim svjetovima, gdje osim ljudi nema drugih sisavaca, možemo kronološki poredati nalaze ljudskih fosila. Vjerujemo stoga da smo prilično točno saznali staru rutu putovanja naših predaka.

Taphetta usmjeri jednu od svojih traka na glavi prema ekranu.

— I vi vjerujete da je izvorište vašeg podrijetla tamo gdje se sijeku zamišljene linije s vrhova ove potkove?

— Da, to pretpostavljamo — reče Kelburn. — Područje koje dolazi u obzir mogli smo suziti na jednu kubičnu godinu svjetlosti, u stanju tadašnjeg vremena. Danas, dvjesta tisuća godina kasnije, to područje može biti i veće, sada je sigurno mnogo veće. A ako se sunce naših predaka brzo giba, možda danas leži čak i izvan područja koje smo do sada istražili. No mi smo uvjereni da ova ekspedicija ima dobrih izgleda da ga nađe.

— U tom slučaju moram se brzo odlučiti. — Taphetta pogleda kroz prozor na drugi brod koji je nepomično lebdio u prostoru.— Smijem li postaviti još nekoliko pitanja?

— Izvoli — odvrati Kelburn — ukoliko je riječ o matematici. Za ostalo se obrati Haldenu. On je vođa naše ekspedicije.

Taphetta se okrene Haldenu.

— Zbog čega si, zapravo, zahtijevao baš mene? Zanemarimo pri tom činjenicu da je tvoj pilot naglo obolio.

Halden odgovori:

— Naš je pilot zaista obolio, i nismo mu mogli pružiti njegu i tretman koji su u njegovom slučaju potrebni. Na sreću, otkrili smo brod i javili mu se, jer se do najbližeg planeta putuje četiri mjeseca, a to bi nam značilo osjetan gubitak vremena. Kapetan drugog broda pristao je da povede sa sobom oboljelog pilota i ispričao nam da na brodu kao putnika ima jednoga iskusnog pilota. Doduše, i na našem

brodu ima ljudi koji bi za nuždu mogli preuzeti upravljanje brodom, ali područje koje želimo preletjeti još je prilično nepoznato i zato bismo voljeli da povedemo sa sobom stručnjaka. A vrpčasta su bića poznata po navigatorskom umijeću.

Taphetta se ljubazno nakloni kad je čuo pohvalu.

— Ja sam zapravo imao drugih planova, no moj poziv i zanimanje nalažu mi da slučaj nezgode kao što je ovaj s vašim bolesnim pilotom pretpostavim svim drugim dužnostima.

No kako je s ugovorom?

Sam Halden se zakašlje.

— Mi smo preuzeli vaš standardni ugovor. Nešto smo ga, doduše, pojednostavili, ali smo zato povisili i udio pilota u dobiti iz bilo kakvog otkrića na putovanju.

— Zaista dirljivo što toliko cijenite naš ugovor da ste ga preuzeli — reče Taphetta. — Na žalost, ja moram ustrajati na tome da ga zaključimo u našem, neskraćenom obliku. Ako želite mene za pilota, moram vas zamoliti da potpišete moj ugovor. Ja sam ga već donio sa sobom.

On pruži Haldenu svitak koji je dosad držao skriven negdje u svom tijelu.

Ljudi su se međusobno pogledavali dok je Halden preuzimao svitak.

— Možeš ga i pročitati — reče Taphetta — no to će ti oduzeti mnogo vremena. To je mikrotisak. No ne moraš se bojati neke prijevare s moje strane. Ovaj ugovor cijeni se svagdje kamo mi dolazimo. A mi dolazimo zaista gotovo svuda, pa i na mjesta na kojima još nikada nije bilo čovjeka.

Ako su htjeli imati Taphetta, a bio im je potreban, nisu imali drugog izbora. Osim toga — poštenje jednoga vrpčastog bića bilo je izvan svake sumnje. Halden je potpisao.

— Dobro. — Taphetta se nakloni. — Vrati ugovor na brod. Otpremit će ga za mene, a kapetanu reci da nastavi putovanje bez mene.

On je čegrtao svojim trakama.

— Ako biste mi sada donijeli karte, mogli bismo odmah pobliže upoznati područje našeg cilja.

* * *

Ušao je Firmon, hidroponički specijalist. Bio je to snažan čovjek rijetke kose i tromih, nezgrapnih kretnja. Činilo se kao da jedva uspijeva skinuti pogled s Meredith. A on je zapravo bio na višem razvojnom stupnju od nje i ne bi uopće trebalo da se zanima za nju. Ali njegova rasa se razvijala neobjašnjivo sporo, pa Firmonu nije bio uvijek jasan njegov položaj u hijerarhiji ljudskih rasa.

Firmon se obrati Meredith.

— Novom se pilotu ne sviđa naš zrak.

— Tada mijenjajte sastojke sve dok mu se ne svidi. On upravlja ovim brodom i razumije se u to bolje od nas.

— Bolje nego čovjek? — Kod tih riječi Firmon baci kradomice pogled na Meredith, no nastavi kad se ona nije, nasmijala kao što je očekivao. — Već sam pokušao mijenjati sastav, no on se još i sad žali.

Halden duboko uzdahne da bi ispitao zrak.

— Ja ništa ne zamjećujem. Čini se da je sve u redu.

— To sam i ja rekao. Ali ona predimenzionirana trakavica nema pluća već diše kroz milijun tjelesnih pora, a čini se da su one vrlo osjetljive.

Nije imalo smisla objašnjavati Firmonu da Taphetta nije nikakva trakavica, da je njegov razvoj, doduše, tekao drukčije nego razvoj čovjeka, ali da on ni u kojem slučaju nije manje kompleksno građen od čovjeka. Paradoks je bio da mnoge ljudske rase na visokom stupnju u nekim stvarima nisu tako napredne kao one na nižem stupnju. Zapravo, nisu se još dobro navikli na mnoštvo različitih životnih oblika koje su susretali po svemiru. Firmonova reakcija bila je tipična.

— Ako Taphetta zahtijeva čišći zrak, čini to zato što mu je takav potreban za tijelo. Učinite sve šio je u vašoj moći da mu ispunite želju.

— Ne mogu. Bolji zrak ne mogu napraviti Taphetta misli da ćete vi riješiti problem.

— Hidroponika je vaša specijalnost. Ne mogu vam pomoći. — Halden zastane i zamisli se. — Ili možda nešto s biljkama nije kako valja?

— Moglo bi se reći.

— Što je s njima? Neka bolest?

— Ne, sve su biljke zdrave, ali ih nešto ždere. Ne mogu narasti dovoljno brzo.

— Insekti? To se jednostavno ne bi smjelo dogoditi. Ali ako je to ipak točno, tada postoje i protusredstva. Zašto ih ne uključite?

— To nisu insekti — objasnio je Firmon. — To je neka veća životinja. Pokušali smo otrovom i uhvatili smo ih nekoliko. Međutim, sada na njih više ne djeluje ni otrov. U elektronskom odjelu dao sam načiniti nekoliko stupica, ali čini se da su živine saznale što ih tamani i zbog toga ih obilaze u velikom luku. U svakom slučaju, nismo uhvatili nijednu više. Halden je prodorno gledao čovjeka.

— Kako dugo to traje?

— Oko tri mjeseca. Nije tako loše. Izaći ćemo već s tim nakraj.

— Vjerojatno je imao pravo. Ali štetočine su na brodu ipak bile teret, osobito sada kad je i vrpčasto biće bilo pilot

— Što znate o živinama?— upitao je Halden.

— To su male životinje, otprilike tako duge'. — Firmon je pokazao rukama. — Ne znam kako su stigle na brod, ali čim su se jednom našle

ovdje, odmah su se sakrile. — Pogledao je Haldena. — Brod je star i ugradili smo nove uređaje. Sada se skrivaju između strojeva. Ne možemo uopće ništa učiniti — jedino da rastavimo cijeli brod i da ga ponovo sastavimo.

Firmon je imao pravo. Novi su uređaji bili smješteni na svakom slobodnom mjestu i zbog toga se stvorilo mnoštvo kutova i teško pristupačnih mjesta koja se nisu mogla zaključati.

Nisu mogli postaviti stražu koja bi životinje ubijala čim se pojave. Za to nisu imali dovoljno ljudi na brodu. Osim toga, takav pokolj vjerojatno bi više štetio biljkama nego životinjama. Moralo se pronaći neko drugo rješenje.

Sam Halden je ustao.

— Pogledat ću okolo.

— Doći ću i pomoći vam — rekla je Meredith i nagnula se prema njemu. — Napokon, mogu i ja kao vaša ljubavnica uživati neke povlastice.

Halden je slegnuo ramenima. Ona je, dakle, znala da ju je posada smatrala njegovom ljubavnicom. Možda je time htjela samo naljutiti Firmona. On je poželio da to nije rekla. To, napokon, nije poboljšalo položaj.

* * *

Taphetta je sjedio u stolici napravljenoj za čovjeka. To nije smetalo Taphettinom pokretnom tijelu. Možda se to što je on radio i nije moglo nazvati sjedenjem, jer je ovio noge oko tijela a glava mu je ležala na površini za sjedenje. Vrpce na glavi, koje su mu istodobno služile i kao ruke i kao govorni organi, neprekidno su se pokretale.

Najprije je pogledao Haldena, pa Emmera, zatim opet Haldena.

— Vaš hidroponički specijalist mi je rekao da želiš napraviti neki eksperiment.

Halden je slegnuo ramenima.

— Potreban nam je bolji zrak. Ali mi, dakako, ne znamo funkcionira li.

— Gamad na brodu? Odvratno! Moj narod tako nešto ne bi nikada podnosio.

— Ni mi.

Činilo se kao da se vrpčasto biće lako pokreće.

— O kakvim je životinjama riječ?

— Dobio sam opis, ali nijednu od tih nemani nisam vidio. Trebalo bi da to bude četveronožna životinja sa dvije antene na bazi lubanje. Tipična štetočina!

Taphetta je prošuštao:

— Jeste li saznali kako su došli na brod?

— Vjerojatno zajedno s rezervama — mislio je biolog. — Ne može se sada reći gdje se to zaista dogodilo. Posjetili smo pola tuceta

planeta. U svakom slučaju, sakrile su se. Otkrili smo još nešto neugodno. Štetočine su se vjerojatno sakrile blizu vanjske stijenke ili između strojeva. Dobile su poštenu porciju snažnog zračenja i pri tome su mutirale. Sada je iz toga nastala nova životinja, imuna na otrov kojim prskamo naše biljke. A ostale stupice, čak elektronske, živine izbjegavaju upravo nevjerojatnom rafiniranošću.

— Želiš li time reći da, one nisu mutirale samo tjelesno? Mislim, nisu li postale pametnije?

— Da, to sam želio reći. To su zacijelo prilično inteligentna bića, jer ih je teško odstraniti. Unatoč tome vjerujem da ćemo ih natjerati u neku zamku. Mamci bi morali biti dovoljno primamljivi.

— To mi se uopće ne sviđa — rekao je Taphetta i iskrivio se. — Još ću jednom razmisliti o svemu. No, prije toga još nekoliko pitanja. — Okrenuo se Emmeru: — Želio bih nešto više saznati o vašoj teoriji postanka. Što mi još možeš ispripovijedati o vašim tajnim precima?

Pri pogledu na Emmera, jednostavno se nije moglo pretpostaviti da se iza njegova niska čela krio genijalni duh. Izgledao je kao zemaljski neadertalac, ali su njegove duhovne sposobnosti odgovarale sposobnostima najrazvijenijeg čovjeka. I na svom stručnom polju uživao je veliki ugled.

— Dakle, ja sam rođen na planetu na kojem postoje nebrojene ruševine. Zar još nikada nisi vidio njihovu sliku? Zaista upečatljivo. Pri tome su posrijedi vjerojatno bile samo provizorne građevine, neke vrsti logora. Goleme, monolitske jednokatne strukture. Sve iz istoga materijala, koji ni do danas nismo uspjeli analizirati. Vjerojatno je moj svijet bio jedan od prvih na koji je stigla ekspedicija. Ovdje su gradili još prilično pažljivo. Prema ulazima u zgrade može se stvoriti predodžba o veličini tih bića. Ulazni su otvori bili visoki deset metara.

— To je svakako čudnovato — promrmljao je Taphetta, Teško je bilo reći koliko ga se dojmilo ono što je čuo. — Jeste li još nešto pronašli u ruševinama?

— Ništa — rekao je Emmer. — Osim zgrada ništa nisu ostavili. Nikakav pisani spomenik, nikakav predmet, ni jednu jedinu sliku. Oni su u manje od pet tisuća godina prevalili oko trideset tisuća svjetlosnih godina i čini se da za sve to vrijeme nitko od njih nije umro.

— Pokretna sila veća od brzine svjetlosti i vrlo dug životni vijek — razmišljao je Taphetta glasno. — Ali za svoje potomke, dakle za vas, ništa nisu ostavili, nikakve informacije? Nije li to čudnovato?

— Tko to može reći? Njihovi putovi razmišljanja zacijelo su se osjetno razlikovali od naših. Možda su htjeli da mi već od početka stanemo na vlastite noge. Mi samo znamo da su tražili neku određenu vrstu planeta — otprilike takav kao što je Zemlja. Oni su, naime, posjećivali samo planete toga tipa, iako se ni na jednom nisu konačno

naselili. Možda nijedan od tih planeta nije odgovarao njihovim posebnim zahtjevima? Ne znamo što se dogodilo s njihovim rodnim planetom. Možda su i oni ustanovili da u cijeloj Mlječnoj stazi ne postoji planet kakav su tražili. Njihova je znanost bila izvanredno razvijena i kad su to saznali, izmijenili su svoju zametnu plazmu i ostavili nekolicinu svojih u nadi da će neki od njih preživjeti. I većina se zaista probila.

— Ne mogu zaista, vjerovati teoriji o tom osobitom planetu — promrmljao je Taphetta.

— To je ipak moguće ako se malo pobliže pozabavi tim pitanjem — nastavio je Emmer. — Reći ću ti primjer: pedeset ljudskih rasa razvilo je nezavisno jedna od druge svemirske letove, a između tih pedeset rasa bila je isto tako velika udaljenost koliko su se međusobno malo udaljile napredne vrste cjelokupnog čovječanstva u svojem individualnom razvoju. Opće je poznato da su pojedini pripadnici moga roda pokatkad isto tako inteligentni kao i pripadnici roda kojem pripadaju Halden i Meredith. Međutim, uzevši u cijelosti, mi nemamo istikapacitet mišljenja kao te rase, ali je unatoč tome naša civilizacija razvijena isto kao i njihova. Razlika? Ona bi možda morala biti pripisana planetima na kojima živimo i teško je reći što je to.

— Što se dogodilo s rasama koje nisu razvile svemirske letove? — pitao je Taphetta.

— Njima smo mi pomogli — rekao je Emmer.

I to su oni učinili bez obzira na to tko i što su bili, bez obzira na to jesu li još bili usred brončanog doba ili su već stajali na pragu atomskog doba — jednostavno zato što su bili ljudi. Za one koji nikada nisu bili ljudi bila je tjeskobna pomisao da se ta rasa drži tako zajedno. Ljudi, napokon, nisu bili agresivni, ali ih je bilo tako mnogo i uvijek su bili pomalo odvojeni od drugih inteligentnih bića. Opet je tu određenu ulogu igrao legendarni predak. Tko je inače imao tako tajnovito podrijetlo i, kao što se šutke prihvaćalo, takvu sudbinu.

Taphetta je pitao dalje:

— I što očekujete, ako sada možda pronađete svoje nepoznate pretke?

Halden je na to odgovorio:

— Zasada: prije svega zadovoljstvo spoznaje odakle dolazimo.

— Dakako — prošištao je Taphetta. — Ali ta je ekspedicija zacijelo stajala mnogo novca. Ne mogu zamisliti da instituti koji su je financirali očekuju od nje samo zadovoljavanje svoje radoznalosti.

— Svakovrsna otkrića — rekao je Emmer. — Kako su živjeli naši preci? Kad neko živo biće počinje nestajati u svojoj veličini, ne mijenja ono pri tome samo svoje tjelesne funkcije — to pogađa cijeli životni ritam. Stvari koje su njima možda bile lake nama su nemoguće. Pomislimo samo na životni vijek.

— Nesumnjivo — reče Taphetta. — Arheolog bi tu mogao izvući mnogobrojna zanimljiva otkrića.

— Vi ste već prije dvjesta tisuća godina imali nevjerojatno naprednu civilizaciju — dodao je Halden. — Posjedovali ste pogon za svemirske brodove koji vam je omogućavao let brzinom svjetlosti. Mi smo to načelo otkrili jedva prije tisuću godina.

— Pretpostavljam da je pogon koji mi imamo bolji od vašega — reklo je vrpčasto biće. Možda bi se u području mehanike ili fizike nešto moglo naučiti od vas, ali nisi li ti htio reći da su vaši preci u prvom redu bili vrlo nadareni u području biologije?

Halden je kimnuo.

— To stoji. Ako su nas mogli napraviti promjenom svoje stanične jezgre, tada su to zaista morali biti biološki geniji.

— To i ja mislim — rekao je Taphetta. — Moram priznati da vašim fantastičnim teorijama nisam pridavao posebnu pažnju prije nego što sam došao na ovaj brod, ali ti si me uvjerio, Podigao je glavu i njegove su vrpce za govor treperile. — Još sam jednom razmislio o toj stvari sa štetočinama. Neće nam preostati ništa drugo: morat ćemo, htjeli-ne htjeli, postaviti mamac.

Halden bi to svakako napravio, ali je bilo bolje da pristane i pilot. Još je jedno pitanje Halden htio upitati. Ono ga je zaokupljalo već neko vrijeme:

— Kakva razlika postoji, zapravo, između vašega standardnog ugovora i onoga što smo ti ga mi ponudili? Naši su uvjeti ipak bili velikodušniji.

— Pojedinačno sigurno, ali ne smeta ako otkrijete toliko koliko ste predvidjeli. Razlika je ta: prema uvjetima moga ugovora nemate pravo zadržati za se bilo kakva otkrića ili spoznaje.

U tome se Taphetta prevario: oni nisu namjeravali ništa prešutjeti. Halden je razmišljao. On to u svakom slučaju nije namjeravao, ali pogađa li to i institute koji su financirali ekspediciju? To nije mogao reći, a sada je bilo prekasno. Morat će svoje znanje podijeliti s ostalim civilizacijama.

A to je smjerao Taphetta. Civilizacija koja je samu sebe mogla dalje razvijati kontroliranom promjenom stanične jezgre imala je pred ostalima prednost koja se nije mogla dostići. Međutim, taj problem nije više mogao uznemiravati vrpčasto biće.

— Zašto to moramo promatrati na televizijskom ekranu? — upitala je Meredith i pogledala gore. — Ja bih radije u hidroponičkom odjelu.

Halden je slegnuo ramenima.

— Možda su pametniji nego njihovi srodnici iste vrste koji žive na planetima. Možda čak oprezniji. U svakom slučaju, ne pokazuju se ako je netko blizu.

Svjetlo u hidropomčkom odjelu, koje se moglo vidjeli na ekranu,

polako je slabilo. Slika na televizijskom ekranu potamnjela je u skladu s time, sve dok Halden nije uključio infracrveni uređaj. Tada je dao znak oboma članovima posade koji su sjedili pred ekranom.

— Gotovo?

Kad je oboje kimnulo, Halden je rekao;

— Dakle, radit ćemo točno onako kako smo vježbali. Pazile da izazovete što manju buku.

Najprije se nije dogodilo ništa. Zatim je između listova izronila siva sjena. Osluškujući i osiguravajući se, prošuljala se sve dok nije stigla do ruba hidroponičkog rezervoara. Tada se zadržala, skočila dolje i pojurila do slijedećeg rezervoara. Zatim se životinja zadržala. Oči su joj svjetlucale. Osjetila na njezinoj glavi pokretala su se na sve strane.

Još jednom je pogledala oko sebe, skočila uvis, čvrsto se uhvatila za rub rezervoara i povukla se gore. Tada je počela grickati lišće.

Iznenada se okrenula. Iza nje, do sada nevidljiva, stajala je druga sjena; vrlo slična prvoj, ali veća. Došljak je polako puzao dalje. Mala se, kližući odvukla natrag. Velika je neočekivano napravila golem skok. Mala je pokušala pobjeći, ali ju je velika uhvatila u dva skoka. Nemilosrdno je zagrizla svoga protivnika.

Zagrizla je još nekoliko puta, čak i kada je mala ležala ne mičući se. Napokon se nje okanila, sjela i očekivala neku kretnju. Mala se nije ni maknula. Zatim se velika okrenula i počela grickati lišće. Pošto je pojela donje grane, popela se gore.

Odjednom se ponovo pokrenula mala. Trznula je nekoliko puta nogama i počela pažljivo puzati natrag. Kotrljala se preko ruba platforme i pala na tlo. Tamo se stresla i otrčala, ali nije napustila područje koje je kamera snimala.

Na zidu se nalazila malena polica. Mala se popela gore i činilo se da je ondje pronašla nešto zanimljivo. Njuškala je, ispružila šapu i prstima opipivala ono što je otkrila. Činilo se da je potpuno zaboravila na rane. Tada je obuhvatila predmet koji je pronašla i požurila natrag do poprišta svoga poraza.

Jednim skokom našla se opet na platformi i pri tome je proizvela prilično buke. Veća životinja ju je vidjela i spustila se s biljke; čak je preskočila posljednji metar do rezervoara. Zaustavila se pišteći na tlu i prešla u napad.

Mala se nije pomicala s mjesta. U posljednjem trenutku izvukla je šapu i nož dug nekoliko centimetara te prosvrdlala napadaču vrat. Šiknula je krv. Velika je kriknula. Nož se zabijao sve dublje dok se velika životinja nije skvrčila i ostala nepokretno ležati.

Mala je izvukla nož iz tijela ubijenog neprijatelja i obrisala ga o krzno. Tada je opet potrčala do police na kojoj je pronašla nož — I STAVILA GA NATRAG.

— Dovedite ih! — rekao je Halden. — Živine ne smiju imati priliku

da saznaju da se predmeti ne sastoje iz krvi i mesa.

— Bilo je svakako vrlo realistično — rekla je Meredith dok su oba muškarca isključivala svoje ekrane i uputila se prema hidroponičkom odjelu. — Vjeruješ li da ćemo uspjeti?

— Možda. U svakom slučaju imali smo gledatelje.

— Zaista? To nisam opazila.

Meredith se okrenula.

— Jesu li roboti zaista izgledali kao prava štetočine? Ako jesu, da li su se štetočine dale obmanuti?

— Imitacije su sasvim dobro uspjele, ali živine ih ne moraju smatrati jednakima sebi. Sada poznaju vrijednost noža. Pri tome je svejedno tko ga prvi upotrijebi.

— A ako su pametnije nego što mislimo? Ako znaju da nož može upotrijebiti samo živo biće koje ima ruke?

— Baš to moraju ispitati. To je dio naših mjera sigurnosti. To će pronaći tek kad budu pokušale — a tada su već upale u zamku.

— Izvrsno! Na to nisam mislila — rekla je Meredith i prišla bliže. — Ti mi se sviđaš na svoj primitivni način. Katkad zaista mislim da bih se mogla udati za tebe.

— Primitivan — rekao je i nije znao što bi o tome trebalo da misli. Pri tome mu je bilo potpuno jasno da je u usporedbi s njom zaista bio primitivan.

— To je kao prokletstvo, zar ne? — smijala se i naslonila na njega. — Ali kao ljubavnici baš su barbari katkad nenadmašivi.

— Opet počinje — pomislio je i stavio ruku oko njezina tijela. — Za nju sam jednostavni i strastveni divljak.

Otišli su u njegovu kabinu. Kad je sjela, smijala se. Je li bila lijepa? Možda. Za pripadnicu svoga roda nije bila osobito visoka, međutim, samo prema zemaljskim pojmovima ljepote. Njezine su noge bile nesrazmjerno duge i dobro oblikovane.

Lice joj je bilo pomalo bezizražajno, bez obzira na uski pravilan nos. Po njezinim se očima vidjela razlika. Razvile su se dalje od njegovih i mogle su na ljubičastom kraju spektra vidjeti još jednu boju, koja je njemu ostajala sakrivena. Osim toga, bile su neuobičajeno velike. Naslonila se i promatrala ga.

— Možda bi bilo zabavno živjeti s tobom na staroj Zemlji?

Ništa nije rekao. Ona je znala isto tako dobro kao i on da je razvoj na Zemlji stigao podjednako daleko kao i u njezinom svijetu. Isto tako nije joj smetalo da ga, unatoč svim, intimnostima, oslovljava sa vi kad su ostali bili blizu. Time je vjerojatno htjela izraziti nadmoćnost svoje civilizacije. Međutim, sada ju je zaokupljalo nešto drugo.

— Vjerujem da to ipak neću učiniti. Mi ne bismo mogli imati djece.

— Zar bi to bilo tako loše? — upitao je. — Ja sam isto toliko inteligentan kao i ti. To ne bi bila nikakva vrsta nižih ljudi.

— Bio bi to korak prema gore, ali za tebe. — Uza sav njezin mir u njoj se osjećala napetost. To je on opažao na njoj otkako ju je upoznao, ali sada je to bilo još očitije. — Imam li prava osuditi nerođene? Smijem li ih prisiliti na to da počnu mnogo niže?

Ovaj sukob nije bio nov i nije bio ograničen na njih dvoje. U nekom drugom obliku prevladavao je osobnim odnosima između pripadnika ostalih civilizacija.

— Nisam te molio da se udaš za mene — rekao je.

— Budući da se bojiš, ja mogu i odustati.

To je bilo pravilno. Jednostavno nije dolikovalo zahtijevati od pripadnika višeg roda da stupi u trajnu vezu.

— Zašto si se uopće upustila sa mnom? — upitao je Halden.

— Ljubav — rekla je potišteno. — Fizička privlačnost. Ne smijem dopustiti da to utječe na mene.

— Možeš pokušati da upecaš Kelburna. Ako to već uzimaš tako strogo, s njime možeš imati dijete višega tipa.

— Kelburn! — Način kako je izgovorila ime zvučio je više kao pogrda nego kao ime. — Ne sviđa mi se. A ni on se ne bi oženio sa mnom.

— To ne bi, ali od njega možeš dobiti djecu ako ga pokorno zamoliš. Vjerojatnost je pedeset prema pedeset.

Meredith je uzbudujuće podigla svoje tijelo. Žene Kelburnova roda nisu nikada izrasle tako privlačne kao ona, i ona je to točno znala.

— Teoretski promatrano postojala bi mogućnost — rekla je. — Ali u praksi smo Kelburn i ja neplodni.

— Jesi li sigurna? — upitao je.

— Kako toga može biti u teoriji? — upitala je i oči su joj zaiskrile. — Ali ja to znam.

Na njega je to djelovalo poput hladnog tuša.

— Zar si mi to morala reći?

Ustala je i stavila mu ruku oko vrata. Zatim mu se još više približila i on je reagirao vrlo instinktivno. Ruka mu se trznula i osjetio je kako je nešto popustilo na mjestu gdje ju je pogodila njegova šaka. Posrnula je i rukom se uhvatila za lice. Kad ju je skinula ruka je bila krvava. Oteturala je do zrcala, obrisala krv i pažljivo promatrala svoje lice.

— Razbio si mi nos — ustanovila je. — Moram zaustaviti krvarenje i smiriti bol.

Pomakla je nos prema gore i pomicala ga amo-tamo da bi se uvjerila da dobro stoji. Zatim je zaklopila oči i stajala nijemo i nepokretno. Nakon nekog vremena uzmakla je jedan korak i pregledavala se kritički.

— Tako, sad je opet namješten i djelomično otečen. Danas uvečer ću se skoncentrirati i do sutra će ozdraviti.

Iz ormara je donijela neprimjetan flaster i zalijepila ga preko korijena nosa. Tada je prišla Haldenu.

— Već sam se pitala što bi učinio. Nisi me razočarao.

Pogledao ju je. Njezino je lice bilo potpuno bezizražajno, a flaster, iako je bio jedva zamjetljiv, nije je uljepšao, Zašto je osjećao da ga toliko privlači?

— Pokušaj ipak jednom kod Emmera — rekao je umorno. — On će zaključiti da si neodoljiva, a još je mnogo žešći od mene.

— Zaista? — zagonetno se smijala. — Možda u biološkom smislu. Ali za moj pojam ipak za nijansu predivlji. Ti si pravi.

Sjeo je na krevet. Postojala je, dakako, samo jedna metoda upoznavanja Emmerova ponašanja, i to je ona znala. Za nju je ljubav imala samo fizički aspekt i da bi izvukla dobitak, izlagala je svoje tijelo, koji dobitak, napokon? Dobitak za djecu koju je htjela imati. Bez obzira na to za nju ništa nije bilo važno osim povezivanja uzvišenog i niskog. Da bi postigla taj cilj, bila je prema sebi isto tako okrutna Kao i prema njemu. A on ju je ipak želio.

— Zaista vjerujem da te volim —rekla je. — I ukoliko je ljubav dovoljna, moglo bi se čak dogoditi da se unatoč svemu udam za tebe. Međutim, ti ćeš morati paziti s kim ću imati djecu. — Progurala se u njegovo naručje.

Tjelesna razlika bila je velika i ona ga je izazivala, ali to nije bila samo njezina krivnja. Osim toga...

Što, zapravo? Imala je prekrasno tijelo, koje je moglo rađati djecu, možda čak i njegovu.

Odgurnuo ju je. Kad je tako pomislio, nije bio nimalo bolji od nje. Jesu li svi bili takvi? Jesu li svi imali samo jedan interes — puzati iz mulja prema gore, prema najvišem cilju koji su mogli dostići? Podigao je ruku, ali se njegov bijes okrenuo protiv njega samoga.

— Pažnja, moj nos! — rekla je i progurala se prema njemu. — Upravo si mi ga razbio.

Poljubio ju je pun iznenada probuđene strasti, koju je i on sam prepoznavao kao primitivnu.

* * *

Igra s robotima nije pokazala nikakve neposredne rezultate. Zbog toga je ponovljena još nekoliko puta. Nakon trećeg pokušaja Firmon je mogao registrirati neki uspjeh.

— Bilo je u redu — izvijestio je Haldena. — Prije tri sata uhvatili smo tri živine.

Halden je zamišljeno gledao unutra. Zapravo, bilo bi mu draže da nije bilo u redu. Dakako, bio je zadovoljan što je njegov plan bio tako uspješan, ali bilo bi mu ipak draže kad bi znao da su neke manje inteligentne životinje slijepi putnici na brodu.

— Gdje su? — upitao je.

— Želite ih vidjeti? — Firmon je izgledao iznenađen. Halden je uzdisao. Bila je to njegova vlastita pogreška. Firmon je, doduše, imao razuma, ali ga je, na žalost, suviše rijetko upotrebljavao.

— Svaka životinja koja je bila dovoljno pametna da shvati značenje jednog noža bila je vrijedna pobližeg ispitivanja. To je čak vrijedilo i onda kad je, kao u ovom slučaju, riječ bila o štetočinama.

— Promijenit ću otvor — obećao je Firmon. — Idući put ćemo ih samo omamiti. Odnio sam ih u uređaj za sagorijevanje jer su bile mrtve.

Idućih dana uhvaćeno je više životinja. Tjelesno su odgovarale opisu što ga je Halden jednom prije dao Taphetti: maleni, krznom pokriveni četvoronošci sa dva mesnata ticala na glavi. Pri ispitivanju se pokazalo da je količina moždane mase srazmjerno velika. Njihovo ponašanje podvrgnuto je testiranju, koje je utvrdilo ipak nešto niži stupanj inteligencije nego što je to Halden pretpostavio. Unatoč tome bio je viši nego što se to moglo očekivati od neke štetočine; osobito kada se ispostavilo da te životinje imaju ruke.

Životinje su najčešće trčale na sve četiri, stavljale bi na tlo hrbat prednje šape s mesnatim izraslinama na prstima. Kad su sjedile uspravno, što su često činile, tada je pokretljivost njihova ručnog zgloba omogućavala da prednje šape upotrebljavaju kao ruke. Time su se samo nespretno mogle prihvatiti, ali su imale i palčeve i mogle su čvrsto držati nož.

Ovdje je Halden pogriješio prvi put. On je računao s inteligencijom životinja, ali nije s tim da one zaista mogu upotrebljavati nož koji im je ponuđen kao mamac. Sitna životinjica s malenim nožem zacijelo nije mogla biti opasna. Unatoč tome Haldenu nije bilo osobito ugodna spoznaja da bi jedna od njih možda mogla pobjeći s takvim nožem i zatim slobodno trčati po brodu.

Na svu sreću, istraživanjem se ispostavilo da životinje imaju relativno kratak životni vijek, a čini se da nisu bile ni previše plodne. To je bila cijena koju su morale platiti prirodi za dobivnu inteligenciju. Zbog toga su značile prijetnju samo u zatvorenom dijelu broda. Međutim, da su bile plodnije, životinje bi značile veću opasnost za hidroponički uređaj, a time i za opskrbu broda zrakom.

Pomalo — nakon nekoliko tjedana — nestala su oštećenja na biljkama. Zamke su dovoljno desetkovale ionako ne suviše mnogobrojne štetočine i opasnost je bila uklonjena. Nije se više trebalo brinuti što bi se dogodilo kad bi se životinje opet pojavile. To je bilo nemoguće.

* * *

Kelburn je mrko pogledao pilota.

— Gdje smo sada? — upitao je i na njegovu se licu vidjelo nepovjerenje.

— Imaš pristup svim instrumentima, dakle trebalo bi da to znaš — rekao je Taphetta. Sjedio je pognuto i činilo se kao da će svakoga trena odskočili. Međutim, to se samo tako činilo. Zapravo je udobno disao kroz milijune svojih zračnih pora.

— To znam i ja. Moji proračuni pokazuju jednu određenu zvijezdu kao najvjerojatniju. Već smo prije dva dana morali stići do nje, ali joj nisam otkrio još ni najmanji trag.

— Slaže se — reče Taphetta. — Držimo smjer prema zvijezdi koja je na tvom popisu vjerojatno na petom ili šestom mjestu vjerojatnosti.

Kelburn je odmah shvatio što je Taphetta time htio reći.

— Tada ti znaš gdje je tražena zvijezda? — upitao je.

— Samo nisam siguran je li to zvijezda koju tražiš. Ali na jednom od planeta te sumnjive zvijezde nekoć je nesumnjivo postojala visoka civilizacija.

— Ti si to znao i nisi nam ništa rekao o tome?

— Zašto bih? — Taphetta je izgledao začuđen. — Prije nego što sam potpisao ugovor, iz razumljivih razloga nisam imao nikakva povoda za to. A zatim... no, trudio sam se da vas najbržim putem dovedem na vaš cilj. Nisam smatrao potrebnim da vam kažem nešto o našem stvarnom dolasku. Jesam li pri tome učinio nešto loše?

Dakako, nije bilo loše, mislio je Kelburn. Još se jednom pokazalo kako se osjetno razlikuju načini umovanja čovjeka i nečovjeka. Prije ili kasnije oni bi i sami sigurno otkrili taj planet, ali Taphetta im je uštedio nekoliko mjesecu

— Kakav je to planet? — upitaoje Emmer.

Taphetta je šuškao svojim vrpcama.

— To ne mogu reći. Jednom sam već bio proletio tim područjem i vidio sam ga samo iz daljine.

— I niste sletjeli? — upitao je Emmer nepovjerljivo.

— Zašto da to učinim? Mi smo poznati navigatori jer smo se za to specijalizirali i ne radimo gotovo ništa drugo. Kad bismo se spustili na svaki planet koji je na bilo koji način zanimljiv, ne bismo stigli daleko. Osim toga, nije preporučljivo u nepoznatom sektoru sletjeti na nepoznati planet, osobito ako je brod nenaoružan.

U njih nije postojao taj problem. Brod im je bio dobro naoružan i mogao se obraniti od bilo kojih gusara.

— Kad ćemo sletjeti? — upitao je Halden.

— Za nekoliko sati. Na ekranu vam mogu pokazati planet. — Taphetta je ispružio jednu od svojih vrpci za govor i okrenuo jedno dugme. Ekran se zasvijetlio i planet je plivao u svjetlosnom polju.

U cijelom poznatom Mlječnom putu nije postojala civilizacija koja bi podigla tako veličanstvene zgrade. Čak na takvoj udaljenosti mogli su ih razaznati. Preko planeta su se prostirali gradovi s golemim zgradama, koje su stršale uvis, i s velikim ulicama. Više nije bilo

sumnje: dosegli su svoj cilj.

— Sada ćete napokon moći proniknuti u razloge odlaska vaših predaka — napomene Taphetta.

— Nova teorija — rekao je Kelburn. Međutim, toliko nova ipak nije bila jer su njihovi preci zaista nestali. — Zašto vjeruješ da su zaista otišli?

— Ovaj planet nema atmosfere. Ako su proračuni točni, tada je ovdje još prije dvjesta tisuća godina morao postojati debeli zračni omotač. Planet te veličine ne gubi svoj zrak tako brzo. To traje milijunima godina. Mi ovdje, dakle, imamo stanje koje je umjetno izazvano. A tko se trudi da neki planet učini nesposobnim za život tako što će razoriti zračni omotač? Najčešće netko tko pred nekim odavde bježi i boji se da bi taj drugi mogao preuzeti planet.

— Možda su to napravili kako bi pomoću vakuuma sačuvali od raspadanja ono što su ostavili? — mislio je Halden.

— Možda — rekao je Taphetta, ali bilo je očito da je mislio drukčije.

* * *

Nedostatak atmosfere imao je i svojih prednosti. Nisu se morali brinuti da će štetočine napustiti brod. Nezgodno je bilo što su morali nositi svemirska odijela. Spustili su se na golem slobodni prostor blizu jednoga od gradova. Oko njih stršale su u nebo goleme zgrade, neizmjeran broj najrazhčitijih zgrada, od kojih nijedna nije bila niža od pet katova, sve sa ukoso postavljenim ogradama umjesto stuba.

Ali zgrade su bile prazne. Na ovom bezatmosferskom svijetu nije postojala rđa, nikakvo raspadanje — ALI I NIŠTA ŠTO BI SE MOGLO RASPADATI ILI RĐATI. Nikakve slike, nikakva oruđa i ništa što bi podsjećalo na skulpturu. A ako su i postojala mjesta na kojima su nekada stajali strojevi, tamo ih više nije bilo. Tu i tamo, na teško pristupačnim mjestima, bilo je velikih nezgrapnih metalnih gomila. Zaključak je bio očit: tamo gdje se strojevi nisu mogli maknuti, bili su jednostavno na mjestu razoreni.

Bilo je zbunjujuće temeljitosti u svemu što se dogodilo. To nije bilo djelo neprijatelja. On bi razrušio i kuće. Međutim, sve su kuće bile neoštećene. Ali prazne. Vjerojatno su sami stanovnici sve ispraznili.

Cijeli se narod spremio na put, otišao i ostavio za sobom samo prazne zgrade.

Postojalo je ovdje mnogo toga za učenje, ali ništa iz čega bi se učilo. Prazne zgrade nisu otkrivale nikakve tajne. Da bi se više saznalo o nekoj civilizaciji, potrebno je imati najmanje nekoliko tvorevina, oruđa, pisanih odlomaka.

Ispred gradova pronašli su ostatke biljnoga i životinjskog svijeta, koji su navodili na zaključak da je nestanak atmosfere prošao preko njih kao iznenadna katastrofa. Sam Haiden, biolog, pozabavio se

njima više. Ali ni ovi tragovi nisu mogli biti oslonci za ono što se zaista dogodilo. Nepoznati predak skrivao se još iza koprene tajni.

Za ostale, Emmera i Kelburna, nije biio posla. Kelburn je napokon pronašao neki trag. Budući da ništa nije radio, uzeo je pomoćni brod i odletio njime na drugu stranu planeta. Odatle je javio da je pronašao netaknuti stroj.

Posada je žurno pozvana, sve sprave su ponovo stavljene u brod i pošli su na put.

Ondje je stajao stroj. Nevjerojatno visok — kao i sve na tom planetu. Stajao je potpuno sam na prostranoj ravnici: golemi cilindar je stršao gotovo do oblaka. U podnožju su bila vrata dovoljno velika da propuste svemirski brod. Dakako, bila su zatvorena.

Kelburn je stajao pored ulaza visokog kao toranj — patuljasti lik u svemirskom odijelu. Kad je ostalo troje došlo k njemu, rekao je:

— Moramo ih otvoriti.

— Kako? — upitala je Meredith. Čini se da je zaboravila da ga ne može voljeti. Slučajno je nešto otkrio jer nije imao što raditi, ali ona je to smatrala još jednim dokazom njegove premoći.

Haiden je s mukom promatrao njezino sretno lice, osobito kada bi njezino divljenje godilo Kelburnu. Okrenuo se.

— Morate jednostavno pritisnuti otvarač za vrata — rekao je zajedljivo.

Emmeru se svidjela Haldenova primjedba:

— Da dugme nije tako veliko — rekao je — bilo bi ga teško pronaći.

— Ovdje gore je nekakav natpis — rekao je Kelburn — To su zacijelo ovdje namjerno ostavili. Negdje mora biti uputa za uporabu.

— Odavde se natpis doimlje prije kao neka složena valna frekvencija — rekao je iznenada neki glas u njihovim slušalicama. Taphetta. Govorio je iz svemirskog broda. — Moramo pronaći pravu valnu frekvenciju i tada će se vrata otvoriti. Vi to ne možete odozdo vidjeli tako jasno kao ja.

Vrpčasto je biće imalo pravo. Tek nakon nekoliko dana otkrili su pravu frekvenciju. Vratnice su se iznenada polako podigle i iz unutrašnjosti je pištećI izjurio zrak.

Ušavši unutra, razočarali su se još jednom. Stajali su u popločenoj dvorani pred rampom što je vodila prema gore i završavala na stropu. Mogli su poći u gornje prostorije, ali nisu htjeli preuzeti nepotrebni rizik. S obzirom na mjere sigurnosti koje su im toliko otežale prodor u zgradu, moglo se pomisliti da će ih daljnje teškoće još više zavarati.

Emmer je ovaj put pronašao rješenje.

— U ovoj zgradi nije bilo vakuuma. Mi smo. doduše, sada ispustili zrak i zbog toga ne možemo ništa čuti. Ali ja vjerujem da bi bilo drukčije kad bi postojao sprovodnik za zvučne valove. Postavimo ruke

uza zid!

Cijela je zgrada zamjetljivo vibrirala. Prije nego što su otvorili vrata, nije se ništa opažalo. Vjerojatno su pri otvaranju uključili neki mehanizam. I tada je vibriranje odjednom prestalo. Nakon nekog vremena počelo je iz početka.

Je li to možda bila poruka na koju su tako željno čekali?

Brzo su napravili uređaj pomoću kojega su u dvorani mogli proizvesti zrak. Postavili su stroj za prevođenje i zatvorili vrata. Nitko nije zaostao. Nije se moglo znati hoće li jednako tako lako biti izaći kao što su ušli.

Čekali su dva dana dok su vibracije naposljetku snimljene. Činilo se da se vrijeme čekanja beskrajno odužilo. Kelburn je od svih bio najzadovoljniji. U biološkom pogledu bio je od svih članova ekspedicije na najvišoj razini. To ga je poticalo. Besciljno je tumarao okolo, srdačno se smijao i dodirivao Meredith kad god bi je igdje vidio.

Meredith je bila uzbuđena, iako ne osobito srelna. Morala je čekati dok stroj za prevođenje ne obavi svoj posao. Haiden je pio tablete protiv spavanja. Čak se Emmer morao prisiliti na to da mirno podnese čekanje. Činilo se da jedino Taphettu to sve nije suviše uzbudljivo. Za njega je to bilo zanimljivo i vjerojatno korisno otkriće, ali ni izdaleka tako važno kao što je moglo biti za ljude.

Sati su se vukli. Napokon su se vrata opet otvorila. Zrak je izletio van i mehanički prevoditelj bio je odvučen na brod, gdje ga je preuzela Meredith. Prošlo je još pola dana dok su ostali bili pozvani u laboratorij.

— Stroj emitira posljednje rečenice — rekla je. — Čini se da je poruka još i dodatno zatvorena, ali ipak sadrži dovoljno podataka za dešifriranje koda. Kao lingvistkinja mogu dati samo prave riječi i rečenice. Međutim, sadržaj još ne znam. Saznat ćemo ga svi istodobno.

Zauzeli su mjesta ispred uređaja za prevođenje: Taphetta, Kelburn, Meredith, Halden i Emmer. Meredith je sjedila između Kelburna i Haldena. Je li to trebalo nešto značiti? — pitao se Halden.

»Prevođenje je zaključeno«, objavio je kompjuter.

— Počni! — naredila je Meredith.

»Govor će biti ubrzan da bi odgovarao ljudskom tempu«, rekao je stroj. »Koliko god to bude moguće pazit će se na jezične osobine originala. Pomislite, ipak, da je to samo umjetno prilagođavanje.«

Stroj je kašljucao, mucao i tada je počeo: »Svjesno smo otežali pristup našim zapisima. Kad odgonetnete ovu poruku, naći ćete na kraju instrukcije koje će vam otkriti ostatak naše kulture. Kao napredna civilizacija, vi ste nam dobrodošli. Za svakog drugog pripremili smo iznenađenje.«

»Za nas sada ne postoji ništa drugo osim predviđenog povlačenja

do mjesta koje nam omogućava da dalje živimo u miru. Mi smo za to sposobni zbog našega dugog životnog vijeka. Nitko nas neće moći slijediti.«

Zabavljajući se, Taphetta je šuškao svojim vrpcama. Kelburn je naborao čelo, ali ostali to nisu zapazili.

Stroj za prevođenje je nastavio:

»Zbivanja u našem životu odvijaju se tako sporo kao ni kod jednoga drugoga živog bića koje poznajemo. Osim toga, razmnožavamo se tako sporo da i u najboljim okolnostima tek u dvjesta generacija možemo udvostručiti svoj broj.«

— To baš ne zvuči kao da su bili geniji na području biologije — Šuškao je Taphetta.

Halden se nemirno okrenuo na svojoj stolici. Nije se odvijalo onako kako je očekivao.

»U vrijeme našeg odlaska« — nastavio je stroj, »nismo našli nijedan inteligentan soj, iako je postojalo nekoliko pogodnih zametaka za daljnji razvoj. Možda su naši istraživački brodovi sreli njihove pretke prije mnogo vremena na nekom udaljenom planetu. Nas nije nikada bilo mnogo, i budući da se sporo pokrećemo i sporo razmnožavamo, postoji opasnost da nas u dogledno vrijeme istisne naš vlastiti planet. Zbog toga se radije dobrovoljno povlačimo dok još možemo. Razlog za naš bijeg nastao je na našem vlastitom planetu i duboko ispod naših gradova, u kanalima za kanalizaciju i u velikim prostorijama za strojeve, koji su nas opskrbljivali energijom. Prestali smo ih redovito kontrolirati jer smo ih automatizirali. Ti su uređaji bili tako konstruirani da su mogli bez održavanja trajati milijun generacija, a to je čak i za nas dugo.«

Emmer se uspravio. Ljutio se na samoga sebe.

— Naravno! Svagdje postoje uređaji za kanalizaciju! Zašto ih nisam ovdje potražio!

»U doba posljednjih generacija poslali smo četiri ekspedicije, koje su radi pronalaženja nove domovine morale istražiti susjedne sunčeve sustave, koji su odavde izgledali lepezasto oblikovani.«

Kelburnovo je lice pokazivalo mješavinu ponosa i ljutnje. Njegovi su proračuni bili točni. Međutim, je li zaista postojao razlog za pretpostavku da su svi putovali samo u jednom smjeru? Nije. Ali on se toga nije sjetio.

Taphetta je problijedio. To nije značilo ništa drugo nego da ima četiri puta više ljudi nego što je do sada bilo poznato. On još nije sreo preostale tri četvrtine. Međutim, to nije bila nimalo ugodna pomisao.

»Nakon dugih pripremu«, nastavio je stroj, »poslali smo kolonizatorski brod na jedan od planeta što ga je izabrala naša ekspedicija. Na naše veliko nezadovoljstvo otkrili smo da je tamo izbila muka, iako smo pri prvom posjetu planet pronašli netaknutim.«

Halden je naborao čelo. Ove su riječi dokazivale sve više da to nisu mogli biti neki osobito sposobni biolozi. A ta muka — morao je postojati razlog za njihov odlazak i bolest se činila prihvatljivim uzrokom. Ali ako se ne vara, tada riječ »muka« ovdje nije upotrijebljena, u svome stvarnome značenju. Možda greška u prevođenju.

»Kolonisti su se ustručavali zaposjesti planet. Vratili su se i izvijestili nas. Poslali smo naše najbrže brodove. Međutim, nismo više imali vremena potpuno slijediti putove svih četiriiju ekspedicija, jer su se zadržavale na bezbrojnim mjestima. Ispitali smo nekoliko planeta koje su posjetile naše ekspedicije. Svagdje smo zatekli muku i znali smo da je krivnja za to bila na nama.

»Učinili smo što smo mogli. Uništili smo planete koji su nam bili najbliži dok se potpuno nisu iscrple zalihe naših atomskih bombi.«

— Uvijek sam se pitao zbog čega je put završio tako iznenada — rekao je Taphetta, ali ostali mu nisu odgovorili.

»Rekonstruirali smo što se dogodilo. Muka je dugo živjela u našim odvodima za kanalizaciju i prehranjivala se našim otpacima. Budući da su maleni i nevjerojatno pokretni, uspijevali su prodrijeti noću u naše brodove. Prekasno smo saznali da su se nalazili na brodu, ali budući da su bili tako maleni, bilo nam je vrlo teško pronaći ih. Morali smo se pomiriti s njihovim postojanjem.

— Tako nevjerojatno pametni ipak nisu mogli biti — rekao je Taphetta, — Mi imamo sličnu muku na našem brodu, ali zacijelo nam neće pasti na um da se spustimo na neki planet pogodan za življenje prije nego što istrijebimo živinu.

»Nismo mogli znati«, nastavljala se poruka, »da će ta malena stvorenja mutirati za vrijeme kozmičkih zračenja u svemiru. Time su stekli neku određenu inteligenciju i na svakom planetu na koji smo sletjeli nekolicina ih je pobjegla i naselila ga. Postala su to sve odvratnija stvorenja, koja su hodala na četiri noge umjesto da pužu ili da se kotrljaju. Međutim, sada su postala sve opakija. Razmnožavala su se nevjerojatno brzo. Postala su prijenosnici određenih bolesti i prenosila ih na nas. Postalo je tako teško da smo na njih postali alergični i nismo više dugo mogli podnositi njihovu blizinu.«

Taphetta se okrenuo.

— Tko je to mogao misliti? Temeljito ste se prevarili u vezi s vašim podrijetlom! — Ketburn je buljio ispred sebe u prazno, ali ništa nije vidio. Meredith se nagnula prema Haldenu: imala je zatvorene oči.

— Žena je sada izabrala, sada, pošto zna da je jednom prije bila gamad — šuštalo je vrpčasto biće, a njoj su u očima bile suze.

»Inteligencija te gamadi je ponešto narasla, iako nismo mogli utvrditi razliku između niže i više razvijenih, a istražili smo i početak i kraj naših smjerova putovanja. Prije je to bilo u neku ruku

podnošljivo. Sada je sve opakije i preko svih mjera . ..«

Taphetta je šuškao svojim vrpcama.

— Zaustavite stroj. Oni to ne moraju slušati. Svi mi imamo nekog pretka koji ne mora biti nekakva krasota. Ovo biće od kojega potječe ovaj zapis bilo je neka vrsta puža... i napokon, vi danas niste ono što je tu opisano. U duhovnom ste smislu možda još mali, jer ste na to bili ponosni, ali i taj je ponos bio neprimjeran.

»Ne možemo razoriti sve planete koje smo prepustili muci. Previše ih ima. Zvijezde putuju i neke od njih možemo previdjeti. Prije nego što budemo mogli uništiti posljednje od njih, ta bi bića već mogla razviti svemirske letove — njihova inteligencija nije suviše velika, ali za to bi bili sposobni — i tada bi nam mogli pobjeći. Znamo da stojimo pred neostvarivom zadaćom i zbog toga napuštamo ovaj Mlječni put. Prethodno smo se pobrinuli da muka ne bude sposobna dostići znanje naše civilizacije. Naše kodove muka neće moći dešifrirati — za to su preglupi. Vi koji ćete dokrajčiti ovu muku, oprostite nam. Ova muka je jedino čega se moramo stidjeti.«

— Ne slušajte! — rekao je ponovo Taphetta i ispružio jednu od svojih vrpci za hvatanje. Drmao je strojem dok ga nije ušutkao.

— Ne moramo to nikome reći — šuškao je Taphetta. — Zbog mene se uopće ne morate brinuti. Ja ću šutjeti. — Okrenuo se. — Ali vaša lica mi govore da ćete svima pričati što ste ovdje otkrili. Vaš ponos ne dopušta ništa drugo.

Tapheta je sjeo za stroj — poput divovske, maštovite vrpce kakvom se ukrašava poklon,

Ljudi su površno mislili na tu sličnost. Ali svaki je od njih znao da za njih — pripadnike najveće rase u cijelom galaktičkom sustavu, soja dotad tajanstvenog podrijetla — u budućnosti neće biti nikakvih darova.

T. K. Brown III: *Čovjek s prošlošću*

The Man with a Past

Preveo Goran Pavelić

— Za osobu koja spava — reče profesor Pickering — vrijeme, na neki način, miruje. Kad ponovo dođe k svijesti, ta osoba pomakne određeni dio vremena u budućnost. I uistinu, bilo je slučajeva produžene kome što je trajala mnogo godina i pacijent bi se probudio u potpuno stranom svijetu.

— Čini se da bi bilo nešto teže otići u prošlost — suho primijeti profesor Dickson.

— Pa ipak sam to učinio! — reče profesor Pickering i oči mu zasjaše kroz debele naočale, a kozja bradica mu se isturi — Učinio sam to i vratio se! Jednostavno rečeno bila je to stvar otkrivanja određenih načela i izrada instrumenata za njihovu primjenu. Nedavna napredovanja u elektroencefalografiji znatno su mi pomogla: imao sam sreću i otkrio da se električni impulsi moždane aktivnosti mogu iskoristiti za praktične potrebe istraživanja vremena.

Dickson nije mogao sakriti dojam nevjerice u svom glasu.

— Stari prijatelju, ne pokušavaš mi valjda reći da si posjetio prošlost uz pomoć nekog izuma?

Da bi mu odgovorio, profesor Pickering ode do police i skine jednu knjigu.

— Bio sam prisutan na Lincolnovom govoru u Gettysburgu — reče ponosno. — I evo me u knjizi fotografija iz građanskog rata, od Mathewa Bradyja. — On otvori stranicu i pokaže jednu osobu u skupini ljudi. — Bilo bi me teško zamijeniti s nekim drugim. Molim te, posluži se ovim povećalom.

Profesor Dickson se srdačno nasmije.

— Zaboga, vjerujem da ovaj navodni dokaz nećeš pokazati nikom osim pravom prijatelju. Pa na ovoj su slici svi ljudi jednaki.

Profesor Pickering izvadi iz džepa kutiju veličine manjega tranzistorskog radija.

— Pomoću ovog brojčanika — reče — biram broj godina za koje se

želim vratiti; ovim određujem geografsku širinu i duljinu odredišta. Već dugo želim posjetiti Englesku elizabetanskog doba i uspio sam ustanoviti točno mjesto imanja Sir Francisa Bacona u Gorhamburgu, gdje se odmarao 1662. Vjerujem da ću naići na njega.

— Nema sumnje da će mu se tvoj izgovor učiniti bizarnim — reče profesor Dickson — a da ne spominjem tvoju odjeću.

— Da, odjeća je problem, jer namjeravam posjetiti nekoliko sasvim različnih kultura. Nosim ove široke hlače i običnu majicu, nadajući se da će privući najmanje pažnje. U svakom slučaju, pripravan sam na brzinu otići iz bilo kojeg vremena i mjesta što ću ih posjetiti.

Rekavši to, on namjesti brojčanike i pritisne dugme sa strane kutije. Profesor Dickson se zabezeknuo kad je njegov prijatelj nestao pred njegovim očima, no u istom trenutku Sir Francis Bacon, koji je šetao vrtom, nije se ništa manje iznenadio kad je ugledao stranca što se naglo pojavio u njegovu ružičnjaku.

— Zar si lopov? — reče Sir Francis.

— Smetat ću vas samo na tren — reče Pickering. — Recite mi samo jednu stvar: jeste li vi autor drama što ih pripisuju Williamu Shakespeareu?«

— Dakako da nisam — reče Sir Francis sumnjičavo. — Odakle vam ta luda pomisao? Njih je sve napisao Eddie de Vere, sedamnaesti grof od Oxforda.

— Hvala — reče profesor. — Neke. će moje kolege popadati na pod kada to čuju. — Tada namjesti brojčanike na kutiju i pojavi se na stubama Rimskog senata, 15. ožujka 44. godine prije naše ere, upravo u pravom trenutku da bi prisustvovao ubojstvu Julija Cezara. Ono se odigralo upravo tako kako ga je poslije opisao Eddie de Vere.

Poslije toga vrzao se po drevnoj povijesti; nepotrebno je potanko opisivati njegove zgode. I tada, dok je promatrao gradnju Velike piramide u Gizi, odlučio se uroniti duboko u prošlost. Kako su stvari počele? Porijeklo čovjeka? Početak samog života? U ova relativno moderna vremena mogao se uvijek vratiti.

Za svoju prvu stanicu namjesti stroj da ga vrati 500.000 godina unatrag u afrički Trasvaal, gdje su posljednja istraživanja antropologa pokazala nalaze najstarijih tragova izravnih čovjekovih predaka.

Profesor Pickering pritisne dugme. I to je bio kraj profesora Pickeringa.

Zar je pao sa stijene? Da li je poslužio kao plijen nekom prethistorijskom čudovištu? Da mu nije razbio glavu kakav mrzovoljan predak? Ne, on je sretno stigao i ništa mu nije fizički naudilo.

No, on nije znao da, vraćajući se dalje i još dalje u prošlost, slijedi liniju svojih predaka, unatrag kroz generacije, natrag kroz evoluciju ljudskog roda. I tako dugo dok se zadržavao u povijesnim vremenima,

njegov silazak na ljestvici evolucije bio je beznačajan za njega, njegove znanje, a i sjećanje je ostalo netaknuto, ali kada je poduzeo skok od pola milijuna godina...

Profesor Pickering (sada u miru) okretno je skakao po jednom baobabu i bio je jedini australopitek s kozjom bradicom, naočalama, hlačama i majicom u čitavoj Africi — i s preglupim mozgom da bi znao što da radi s malom, smiješnom kutijom u svom džepu.

Dovoljan broj da je mnogim ljubiteljima SF gotovo nemoguće pratiti sve što se napiše (imajte na umu i romane, ali nemojte zaboraviti da čovjek isto tako ne može čitati samo SF; a tu su i ostali mediji). U takvim slučajevima mnogo znače antologije, zbirke. Njih ima nekoliko vrsti. Postoje antologije koje, po ocjeni urednika, donose najbolje priče i novele iz godišnjeg izdanja nekog časopisa (»The Best From Fantasy and SF«. »Analog« i si.). Zatim postoje antologije koje donose priče o određenoj temi, pa antologije antologija i naravno, antologije priča određenog autora.

Neke antologije zavređuju malo više pažnje, pa eto dvije-tri riječi o tim zbirkama koje po svojem kvalitetu predstavljaju pravu poslasticu za čitanje. Treba napomenuti da je sve tri lako nabaviti i u nas.

»Posljednji stupanj« (»Final Stage«) što su ih uredili Edward L. Ferman i Barry N. Malzberg, nosi možda pomalo pretenciozan podnaslov (»Završna antologija SF-a«), ali to je u svakom slučaju zbirka koja privlači pažnju izvrsnošću priča..

Ferman (također urednik »The Magazine of Fantasy and SF«) i Malzberg (poznati pisac, dobitnik memorijalne nagrade John W. Campbell za svoj roman »Beyond Apollo«) predložili su poznatim piscima teme o kojima je trebalo napisati »završnu« priču o toj temi. Njih su dvojica izabrali sljedeće teme za koje smatraju da su osnova većine djela SF:

ZAGREBAČKI RAKETNI KLUB
ARKZ

Najbolje od dobrog

Poznavaoci SF (bez obzira na ukus) složit će se u jednoj stvari: da su priča i novela oni oblici pisane riječi u kojima SF dosiže svoje najveće uspjehe. Jer, iako ima i podosta dobrih romana, u najvećem broju njih uočljiva je jedna karakteristika, od koje pisci SF boluju: nemogućnost eksplicitiranja zamisli na većem broju stranica. Velik dio romana i nisu drugo do proširene priče ili novele, a taj proces »rastezanja« lako je zamjetljiv u strukturi i koherentnosti romana.

No. natrag pričama i novelama.

Na engleskom govornom području svakog mjeseca izađe u SF časopisima nešto oko 300 000 riječi u pričama.

1) prvi kontakt
2) svaživanje
3) bez mi
4) nisu
5) (Aldiss, Malzberg, Sheckley, Mitchison, Spinrad, Farmer, Silverberg i drugi), jedna
6) lučna pesma i izuzetno zanimljiv esej Alfreda Bestera. autora slavnog romana
7) sku
8) sve
9) ant
10) sta
11) ko
12) Ph

Harry Harrison. vrstan pisac, sklon satiri, urednik je antologije »Nova«, a izašle su već četiri knjige. Harrison je postupio po jednom ključu: da sve priče uvrštene u anto-

Zoran Živković: Differentiae specificae SF-a

Prilikom prethodnog razmatranja ustanovili smo da se jedan od ključnih problema teorijskog ispitivanja naučne fantastike ogleda u određenju posebnog položaja elementa »naučnog« ili »saznajnog« u strukturi ove književne vrste. Postojanje načela estetske autonomnosti ovog zanra vodi zaključku da se posebnost mesta konstituenta o kome je reč u strukturi SF-a može ispoljiti jedino u nekoj ravni koja je posebna i za celu vrstu kao takvu. Očigledno je da se ova ravan mora nalaziti u bliskoj vezi sa **differentijama specificama** naučne fantastike, što nas upućuje na potrebu bližeg razmatranja ovog pojma.

Pojam differentiae specificae, koji je uveo Aristotel, a koji se u teoriji književnosti koristi za označavanje onih osobina koje jedan književni rod ili vrstu čine različitim od drugih, suočava nas sa dva metodološka problema: 1) u kojim okvirima treba tragati za differentijama specificama jedne književne vrste i 2) šta je njihov kriiterijum? O prvom od dva navedena problema mogu se naći veoma instruktivna razmišljanja u tekstovima našeg nesumnjivo najpozvanijeg izučavaoca SF-a, dra Darka Suvina. Tako, na primer, u ogledu pod naslovom »Teze za poetiku književne vrste naučna fantastika« ovaj

autor izlaže gledišta da se posebnosti žanra o kome je reč moraju ustanovljavali s obzirom na

SCAN i obrada slika: Sekundica
OCR, ispravka i prelom: MasterYoda